

**ALBERT CAMUS'ÜN BAŞKALDIRI FELSEFESİNDE
YABANCILAŞMA SORUNU**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Anabilim Dalı
Sistematik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı**

Öznur ÖZDEMİR

Danışman: Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI

**Haziran 2012
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Felsefe Anabilim Dalı, Sistematik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı öğrencisi Öznur ÖZDEMİR tarafından Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI yönetiminde hazırlanan “Albert Camus’nün Başkaldırı Felsefesinde Yabancılaşma Sorunu” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 08/06/2012 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Talip KABADAYI

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Mehmet AKGÜN

Jüri Üyesi

Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 12/06/2012 tarih ve ...11/05... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

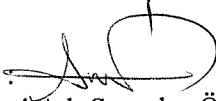

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Müdür

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans çalışmalarım sırasında, kendilerinden ders aldığım bütün hocalarıma, yazım aşamasında bana farklı bakış açıları kazandıran, tez konumun seçilmesi ve hazırlanmasında göstermiş olduğu akademik danışmanlığı ve her türlü desteğinden dolayı, değerli hocam Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI'ya çok teşekkür ederim. Bununla birlikte, desteğini benden hiç esirgemeyen, değerli arkadaşım Sibel KİRAZ'a çok teşekkür ederim.

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza :
Öğrenci Adı Soyadı : Öznur ÖZDEMİR

ÖZET

ALBERT CAMUS'NÜN BAŞKALDIRI FELSEFESİNDE YABANCILAŞMA SORUNU

Özdemir, Öznur
Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ABD
Tez Yöneticisi: Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI
Haziran 2012, 95 sayfa

Bu çalışma, özellikle “yabancılaşma” kavramının ve “başkaldırı” kavramının, insan yaşamındaki yeri ve önemi ile ilgili olarak konu edinilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Tezin anahtar kavramları olan başkaldırı ve yabancılaşma farklı bakış açılarıncı ne türden tartışmalara konu edinildiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, özellikle giriş kısmında başkaldırı kavramının, tarih içinde ve zihinlerimizde ne gibi yer edindiği, farklı disiplinlerce nasıl tanımlandığı konu edinilmiştir.

Birinci bölümde ise, Albert Camus'nün varoluşçu felsefe içindeki yeri, varoluşçulardan farklı yanları ve benzer yanlarına değinilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, tezin ana konularından biri olan “yabancılaşma” kavramı irdelenmiş, felsefe tarihi içinde yabancılaşmanın ne gibi sonuçlar doğurduğuna değinilmeye çalışılmıştır. Yabancılaşma kavramının analizi yapılarak, yabancılaşma konusuna girilmiştir.

Üçüncü bölüm olan “saçma felsefesi”nde, saçmanın ne gibi durumlarda ortaya çıktığı ve ortaya çıkan bu saçma durumdan nasıl kaçılacağı konu edinilmiştir. Saçmadan kaçış yollarından biri olarak gösterilen başkaldırmaya da bir giriş niteliğindedir.

Dördüncü ve son bölüm olan “başkaldırma felsefesi”nde, başkaldırmanın ne gibi durumlarda ortaya çıktığı ve başkaldırmanın yanlış yorumlandığında ne gibi kötü sonuçlar doğurabileceğine yer verilmiştir. Başkaldırmanın devrimden farkı, bununla birlikte tarihsel ve metafizik başkaldırma irdelenmeye çalışılmıştır. Tarih içinde başkaldırmaya başvurmuş Hitler, Mussolini gibi kişilere değinilerek, başkaldırma daha iyi açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, Albert Camus'nün gerçek başkaldırma olarak nitelediği sanatta ve romanda başkaldırma incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Saçma, Varoluşçuluk, Başkaldırı

ABSTRACT**ALIENATION PROBLEM OF ALBERT CAMUS'S
REBELLION PHILOSOPHY**

Özdemir, Öznur
M. Sc. Thesis, in Philosophy
Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mehmet Ali SARI
June 2012, 95 pages

This thesis is interested in the concepts of “alienation” and “rebellion” to set forth their place and importance in human life with regard to Albert Camus’s philosophy of absurd. The key concepts are rebellion and alienation which will be explained from the different points of views. In this context especially in the part of introduction the concept of rebellion as well as its place in both history and our minds will be spelled out from the points of view of different disciplines.

In the first part, the place of Albert Camus in the existentialist philosophy and of an his different and similar views from the other existentialists are tried to be discussed.

In the second part, the concept of one of the main subject of the thesis is examined; and the implications are displaced. The concept of alienation also is analyzed in detail.

In the third part philosophy of absurd is dealt with as well as coping with how this philosophy shows itself out and how one can escape from this situation so that it will be pointed out that the rebellion is one of the waste of escaping from the absurd.

The final part examines the philosophy of rebellion so as to illustrate in which situations the rebellion reveals itself and what sorts of implications the rebellion leads to. The differences of rebellion from the revolution will be discussed as well as clarifying the historical and metaphysical rebellion on the bases of the examples of Hitler, Mussolini and the like. At this point the rebellion in the art and in the literature which Albert Camus describes as the real rebellion is studied as well.

Key words: Alienation, Absurd, Existentialism, Rebellion

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM VAROLUŞÇULUK

1.1. Temel Hatlarıyla Varoluşçuluk.....	4
1.2. Albert Camus'nün Varoluşçu Felsefedeki Yeri.....	6

İKİNCİ BÖLÜM FELSEFE TARİHİNDE YABANCILAŞMA

2.1. Bir Kavram Olarak Yabancılaşma.....	10
2.2. Yabancılaşmanın Tarihi.....	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SAÇMA FELSEFESİ

3.1. Saçma Felsefesi.....	19
3.2. Saçmanın Ortaya Çıkışı.....	20
3.3. Saçmadan Kaçış Yolları.....	24
3.3.1. Umut.....	24
3.3.2. İntihar.....	26
3.3.3. Başkaldırma.....	27
3.3.3.1. Metafizik Başkaldırma.....	28
3.3.3.2. Tarihsel Başkaldırma.....	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKALDIRMA FELSEFESİ

4.1. Başkaldırmanın Ortaya Çıkışı.....	31
4.2. Başkaldıran İnsan.....	33
4.3. Metafizik Başkaldırma.....	34
4.3.1. Mutlak Olumsuzlama ve Marki de Sade.....	36
4.3.2. Kurtuluşun Yadsınması ve Dostoyevski.....	38
4.3.3. Nietzsche ve Yoksayıcılık.....	39
4.4. Tarihsel Başkaldırma.....	42
4.4.1. Kral Öldürücüler.....	47
4.4.2. Kralın İdamı.....	47
4.4.3. Tanrı Öldürücüler.....	50
4.4.4. Bireysel Yıldırıcılık.....	54
4.5. Devlet Terörizmi.....	58
4.5.1. Devlet Yıldırıcılığı ve Us Dışı Yıldırı.....	58
4.5.2. Devlet Yıldırıcılığı ve Ussal Yıldırı.....	60
4.6. Başkaldırma ve Devrim.....	71
4.7. Başkaldırma ve Sanat.....	73
4.7.1. Roman Ve Başkaldırma.....	75
4.8. Yoksayıcı Öldürme.....	79
4.9. Tarihsel Öldürme.....	80
4.10. Ölçü ve Ölçsüzlük.....	81
4.11. Yoksayıcılığın Ötesinde.....	83
4.12. Sisifos'u Mutlu Hayal Etmeli.....	84
SONUÇ.....	88
KAYNAKLAR.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	95

GİRİŞ

Albert Camus,1913 yılında Cezayir’de dünyaya gelmiştir. İşçi bir ailenin çocuğudur. Sağlık sorunları ve geçim sıkıntısı nedeniyle Cezayir Üniversite’sinde gördüğü felsefe eğitimini yarıda bırakıp Fransa’ya gitmiştir. Ama Cezayir özlemi içinde hiç bitmemiştir. Gazetecilikle, tiyatroyla ilgilenmiş, hatta bir dönem de siyasete merak salmıştır.1960 yılında bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Edebiyat alanına hem tiyatro hem felsefe hem de roman alanında bir çok eser bırakmıştır. 1957 yılında kırk dört yaşında Nobel Ödülü’nü alan Camus, yaşamı boyunca şu sorunun yanıtını aramıştır: “İnsan bu saçma dünyada nasıl yaşayabilir? Nobel Edebiyat Ödülü’nü “Başkaldıran İnsan” adlı eseriyle almıştır. Başkaldıran insanı “Hayır” diyen biri ama aynı zamanda “Evet” diyen biri olarak tanıtmaktadır. Başkaldıran insan, başkaldırının kendisidir. Başkaldıran insan, adaleti hep aramıştır, adaleti ararken de dünyanın saçmalığını, Tanrı’yı ve tarihi yenmek istemiştir.

Camus her ne kadar eserleriyle varoluşçu görünse bile, varoluşçuluktan onu ayıran bir çok yönü mevcuttur. Camus, hayatın tüm zorluklarını bilir ama hayattan asla vazgeçmez. Tıpkı bir sanatçı gibi hayatın yeniden yapılandırılması gerektiğine inanır. Camus dünyayı saçma hali ile kabul etmektedir. Saçma, Camus’nün neredeyse tüm eserlerinde karşımıza çıkan bir kavramdır. İnsan, saçma olan bu dünyaya atılmıştır ama insan kendi özgürlüğünü saçma içinde keşfeder. Sadece saçmayı fark ettiği zaman gerçeklerle yüzleşebilecektir. Saçmadan ne umut ile ne de intihar ile kaçılabilir. Camus’ye göre saçmaya, sadece başkaldırı ile üstün gelinebilir. Camus, başkaldırmanın nasıl ve hangi koşullarda ortaya çıktığı ve tarih içinde ne gibi sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaya çalışır. 20. yüzyılın içinde bulunduğu savaş hali, Camus’yü insanı, insanın içinde bulunduğu kaybolmuşluk durumunu ve yabancılaşmış halini incelemeye yöneltmiştir. İleri görüşlü bir düşünür olan Albert Camus’nün çözümlemeleri hem kendi çağının durumuna göre hem de tüm çağlara göre değerlendirilmeli ve okunmalıdır. 20. yüzyıl insanı hayal kırıklığına uğramış bir insandır. Çünkü 18. ve 19. yüzyılda insanlara verilen vaatler tutulmamıştır. Bu hem ekonomiyi hem de siyasal alanı derinden sarmıştır. 18. yüzyılda teknolojik gelişmelerle birlikte insanların hayat şartlarının daha da düzeleceğine duyulan inanç 19. ve 20. yüzyılda yıkılmış ve refah içinde bir hayat beklenirken, sanayileşme ilerlemiş, bu da insanı bir koşuşturmaca ve

bir karmaşa içine sokmuştur. Sanayi devriminin iyi değerlendirilememesi sömürgeciliği getirmiş ve birçok insanın hayatını kötü yönde etkilemiştir. Varoluşçular insanı içinde buldukları bu kötü durumdan kurtarmayı amaçlamışlardır. Aynı varoluşçular gibi Camus de, eserleriyle insana bir çıkış yolu göstermeye çalışır. İnsan içinde bulunduğu saçma durumda kaçamaz, kurtulamaz. Bu yüzden insan yaşayabildiği kadar çok yaşmalıdır. Camus'ye göre ne intihara bağlanılmalı ne de bir Tanrı'ya. Tanrı, dünyadaki kötülüklerin asıl sebebidir. Eğer Tanrı olsaydı, kötülük olmazdı. Dünyada kötülükler olduğu için Tanrı yoktur. Tanrı'dan, Tanrı fikrinden de kurtulmanın tek yolu başkaldırmadır. Tanrı fikrine kendini inandırmış insan, sonucunu bildiği, belli kalıpları olan ve eğer o kalıpların dışına çıkılırsa cehennem ile cezalandırılacağı bir hayat yaşıyordur. Tüm bu nedenlerden ötürü Tanrı fikrinden, başkaldırı ile kurtulması gerekmektedir. Başkaldırma yolunda insanlar doğru yollara girerken bazen de başkaldırımı yanlış yorumlamışlardır. Yanlış yorumlanan bir başkaldırı diktatörlüğe, faşizme, komünizme ve nihilizme götürmüştür insanları. Ve tüm bunların sonu kötü bitmiştir. İyi bir amaçla çıkılan yollar daha kötü sonuçlar doğurmakla kalmamış, insanı kendine daha da yabancılaştırmıştır. Camus'nün istediği sadece mutlu olmaktır aslında. Ama mutluluğa erişmesinin imkanı yoktur. Çünkü hayatın kısalığı ve saçmalığı buna izin vermeyecektir. Kalıplar, kurallar, insanın ölümlü olması, hayatın saçmalığı, insanın mutlu olmasını engellemektedir. Tüm bu durumlarda insan mutlu olamamakta ve gitgide kendine, hayatına ve her şeye yabancılaşmaktadır. Çoğunluğu Araplardan oluşan Cezayir'de yaşamasına rağmen, hiçbir zaman bir Arap'tan söz etmez. Tüm eserlerinin baş kahramanları hep Fransız'dır. Bu da onun yıllarca yaşadığı ve memleketi olarak adlandırdığı Cezayir insanına ne denli yabancı olduğunun kanıtı gibidir. Yabancılaşma kavramına en çok "Yabancı" adlı eserinde, romanının kahramanı Mersault üzerinden değinmiştir. Mersault, sadece güneş yüzünden bir cinayet işler. Bu cinayeti sanki kendi iradesi dışında işlemiştir. Mahkemede, sanki yargılanan, hayatı söz konusu olan kendisi değil de, bir başkasıymış gibi durumu izler. Yaptığının bir suç teşkil ettiğinden bile habersiz görünmektedir. Mersault, hem kendine yabancıdır hem de diğerlerine. Hiçbir şeyin bir anlamı yoktur. Bu nedenle ne hayata ne Tanrı'ya ne de diğer insanlara bir anlam yükleme çabası saçmadır. Mersault tam bir absürd kahramandır ama o bu halinden hiç şikayetçi değil aksine huzurludur.

Camus'ye göre yapılması gereken şey sadece yaşamak ve daha çok yaşamaktır. Geleceği planlayıp devamlı çalışmak yerine, günün kıymetini bilip ona göre

davranmalı, Tanrı'ya insanın kendi yaratıcılığıyla başkaldırmalıdır. Bu yaratıcı başkaldırı ise sadece sanat alanında kendini göstermektedir. Sanat insanın tek özgür olabileceği noktadır. Düşüncelerini sanatın çeşitli kollarıyla insanlara duyurmak istemesinin sebebi de budur. Yine de insanın çoğunlukla özgür yaratımından ibaret olan sanat, gerçeklerden, özellikle toplumun gerçeklerinden kaçmamalıdır. Çünkü sanat da hem "evet"i hem de "hayır"ı içinde barındırır. Tüm bunlar gerçekleştiği zaman insan ölüme, kötülüğe ve Tanrı'ya karşı bir zafer kazanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VAROLUŞÇULUK

1.1. Temel Hatlarıyla Varoluşçuluk

Varoluşçuluk, 20. yüzyıl insanının duyuşal taleplerinin karşılanmadığı ve bu nedenle kendi kendini ve dünyayı sorguladığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Varoluşçu felsefe, varlık felsefelerini temele alır. Bir varoluş probleminin ortaya çıkmasıyla meydana gelmiştir. İnsan ve insanın varoluş problemleri, felsefenin temel konusu haline getirilir. “20.yüzyıl, insanın kendisi için problem olma özelliğinin arttığı, yaşamdaki varoluş amacını, değerlerini ve inançlarını sorgulamaya en çok ihtiyaç duyduğu çağdır.”¹ En çok bu dönemde yaşananlar, insanı derinden sarsmıştır. Yaşanan olayların bu denli büyük olması, insanı geri plana itmiş ve insanın kendine dönmesine sebep olmuştur. O dönemde meydana gelen savaşlar, soykırımlar hem insanı hem de ahlaksal değerleri derinden sarsmıştır. Pozitif bilimlerin bu denli öne çıkması ve bunun yanında insana ve insansal değerlere verilen önemin bu denli azalması insanı, bir boşluğa sürüklemiştir. İnsanın geliştirmiş olduğu teknolojik başarılar, insanın kendi kendini tehdit altına almasına neden olmuş ve kaygı, umutsuzluk, korku, tiksinti, bulantı gibi duyguların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yeniçağ insanları için önemli olan değerler, pragmatist olarak yaklaşabilecekleri değerler halini almıştır. Sanayileşmenin ve bilimlerin hızla gelişmesi ile insanlar kendilerini topraklarından kopmuş ve daha büyük kentlere yerleşmiş halde buldular. Bu da kendilerine ve diğerlerine yabancılaşmalarına neden olmuştur. Küçük köylerde yaşayan insan birden kendini büyük şehirde ve hiç tanımadığı insanlar arasında bulunca güvensizlik gibi problemlerin de ortaya çıkmasını kaçınılmaz hale getirirler. İçinde buldukları bu “yabancılaşmış” durum beraberinde, varoluşçu filozofların da değindiği saçma, kaygı, korku gibi durumlarını da getirmiştir. Yani insan bir amaç değil bir araç halini almıştır. Araç halini alan insan, artık tamamen yabancılaşmış ve mutluluğunu kaybetmiştir. Varoluşçu felsefe bu noktada insana bir çıkış yolu bulmak umudu ile yola çıkmıştır. Bundan sonra insanın asıl varoluşu, insanın bu dünyadaki amacı sorgulanmaya başlanmıştır. Varoluşçu felsefe geleneksel felsefeye bir başkaldırı olarak doğar. Bu güne kadar felsefe içinde çok az yer bulmuş insanı, kendi felsefelerinin konusu haline

---

¹ Yasemin Akış, *Albert Camus ve Jean Paul Sartre’da “Saçma”nın Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla, 2007, s.6

getiriler. Varoluşçuluk, tamamen insan odaklı bir akımdır. "...varoluş, temelde bireyin varoluşudur. İnsan kendi varlığı içinde yeri doldurulamaz bir varlıktır."² Bu eşsiz varlık, kendi özgürlüğünü, kendi haklarını kendisi yaratacak ve bu dünyanın baş kahramanı haline kendi gelecektir. "Varoluş insan denilen ayrıcalıklı varlığı, varlıkbilimsel alanda araştırma konusu olarak seçmekle, belli ki insanbilim genel başlığı altında öbeklendirebilecek söz konusu olan disiplinlerle olan temel ilişkilerini kendine soru edinmektedir."³ Varoluşun özden önce geldiğini belirtirler. Durağan bir varlık anlayışı yerine, özgürlüğüne sahip bir bireyin varoluşunu ele alırlar. Varoluşçuların en önemli çıkış noktaları, insanın yalnızlığını, umutsuzluğunu, dünyaya terk edilmişliğini ortaya koymak ve tüm bunlardan sonra insanın kendini gerçekleştirmesine vesile olmaktır. Varoluşçu felsefe aslında bir başkaldırı felsefesidir. Bu başkaldırı dünyanın saçmalığına ve anlamsızlığına karşıdır. Bu nedenle insanın içinde bulunduğu çıkmazı bilir ve kabul ederler ama bu durumdan kurtulmak için de insana yol gösterirler.

Varoluşçuluk, insanın önce var olduğunu, daha sonra davranışlarıyla kendi kendini yarattığını ileri süren bir akımdır. İnsan önce var olur sonra özünü oluşturur. İnsan isterse kendini yeniden inşa edebilir, özünü özgürce seçerek kurabilir. Varoluş felsefesi kendi içinde ikiye ayrılır. Ateist ve Teist varoluşçular. Ateist varoluşçular, varoluşun özden önce geldiğini söylerler. Teist varoluşçular ise, özün varoluştan önce meydana geldiğini belirtirler. Ateist varoluşçular; Albert Camus, Heidegger, J. Paul Sartre...; Teist varoluşçular ise; Kierkegaard, Henry Bergson, Pascal...Ateist varoluşçular, dini ve geleneksel felsefeyi reddederler. Teist varoluşçular ise, geleneksel felsefeden de faydalanarak, kendi felsefelerini oluştururlar. Ama her ikisi de insandan yola çıkar ve insanın kendini gerçekleştirmesini isterler. Hayatımız kendimizi var etmek üzerine kurulmuştur. Kışın hasta olmamak için kalın giyiniriz, hasta olduğumuzda ise ilaç içeriz. Yani ölmemeye çalışır, hayat süremizi bir nevi uzatmaya çalışırız. İntihar ise bunun tam tersidir. Kendi ellerinle, kendine ait olan bir şeyi sonlandırma, hayata karşı yenilmedir.

Varoluşçuluk, insanın dünyadaki durumu ve duruşu ile ilişkisine bakışıyla anılır. 20. yüzyıl dünyasının genel durumu, bunalım felsefesi diye de adlandırılan bu

² Akış, *Albert Camus ve Jean Paul Sartre'da "Saçma"nın Karşılaştırılması*, s.10

³ J.P. Sartre, *Yöntem Araştırmaları*, Çev;Serdar Kırkoğlu, Kabalıcı Yay., İstanbul, 1998, s.159

felsefenin genel çizgilerini belirlemiştir. "...bu felsefi akım, varlık sorununu salt insan olma sorunuyla bağdaştırarak, insanın kendine yabancılaşmadan özgürlüğü içinde varoluşunu, kendini gerçekleştirmesini ister."⁴ Varoluşçuluk bir felsefe değil, geleneksel felsefeye karşı bir başkaldırmadır. Varoluşçuluğun asıl çıkış noktası, Tanrı'nın var olmadığını söylemektir. Eğer Tanrı yoksa insan davranışlarında, kararlarında özgür olabilecektir. Kişi kendini yaratabilecek, kendini istediği gibi ortaya koyabilecektir.

İnsan kendi özünü bulabilmelidir. Çünkü varolmak diğer tüm şeylerden daha önemlidir. Varoluşçuluk bunu yaparak, insanı umutsuzluğa sürüklenmekten kurtarmayı amaçlar.

1.2. Albert Camus'nün Varoluşçu Felsefedeki Yeri

Varoluşçuluk 20. yüzyılın içinde bulunduğu karışık durumda, kendine, dünyaya ve ötekine yabancılaşmış insanın, dünyanın bu saçma halinden kurtulma isteğinden doğmuştur. Burada Camus'nün absürd anlayışına benzer bir anlayış vardır. Karşımızdaki, dünyanın anlamsızlığı karşısında yabancılaşmış insandır. Saçma, insana bir çıkış yolu bırakmaz, insan saçmadan kurtulamaz. Ama varoluşçu felsefede amaç, insanı bu çıkmazdan kurtarmaktır. Varolmasının şartını saçmadan, yabancılaşmadan kaçması, içinde bulunduğu durumla savaşması olarak görülür. İnsanın varoluş çabası her şeyin üzerinde tutulur. Varoluş, kendini gerçekleştirme çabasıdır, saçmadan da kaçılabilir. Ama absürd felsefede, insan ne yaparsa yapsın, saçmadan kaçamaz ve onunla uyum içinde yaşamayı öğrenmek zorundadır. Tek kurtuluş yolu başkaldırıdır. Albert Camus ile diğer varoluşçular arasındaki fark burada gizlidir. Albert Camus bu yüzden, varoluşçu değildir. Camus'nün asıl amacı, insanın bu dünyadaki yalnızlığı ve dünyanın aslında ne kadar anlamsız olduğunu kanıtlamaktır.

Levent Bayraktar, Albert Camus'nün bir varoluşçu olduğunu iddia eder. Bunu da, şu sözleriyle desteklemeye çalışır; "Camus, tek gerçek yol olarak başkaldırı felsefesini seçmiş ve varoluşçu felsefenin de canlı, devingen, ruh dolu, renkli, yaratıcı, düşündürücü ve kahredici temel taşı hem kişiliği, hem tutum ve davranışları, hem de

⁴ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Yay., İstanbul, 1998, s.191

düşünce ve yargılarıyla kesin bir biçimde oluşturmuştur.”⁵ Bunun yanında Ali Osman Gündoğan da, “Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi” adlı eserinde, Albert Camus’nün varoluşçu olduğunu kanıtlamaya çalışır. “Absürd ve başkaldırmayı en önemli kavramlar olarak ele alan ve hayatın anlamını absürd ve başkaldırmaya bağlayan Camus’dan daha önemli birisi var mıdır? Bunalımı en iyi yaşayan, ölümden ötürü umudu yok eden yine Camus ve onun Mersault gibi kahramanları değil midir? “Düşüş” adlı eserinde, nehirde boğulan bir kızın ardından “artık çok geç, her zaman da geç olacak” diyerek bu umutsuzluğu dile getirişi, Veba adlı eserinde, Dr. Rieux’nün kötülüğe karşı savaşındaki başarısı ve bu başarımın kesin olmadığı, çünkü vebanın koltukların altında, örtülerin arkasında gizlenmiş olabileceğini söylemesi yine bir umutsuzluk belirtisi değil midir? Zira kötülük, absürde ilintisel değil, dünyanın temel nitelikleridir. Bütün bunlar, Camus’nün varoluşçu bir tavra sahip olduğunu, varoluşçu felsefenin temel kavramlarını kullandığını göstermez mi?”⁶ Bununla birlikte “Veba”, Alman işgalini temsil etmektedir. Veba salgını, işgal olarak hayat bulur romanda. “Veba üstüne yazdığı romanına o sıralarda “Les Séparés” (Ayrılanlar) adını koyar.”⁷ Varoluşçuları tek bir düzlemde tanımlamak zordur. Hepsinin ele aldıkları konu belki aynıdır ama yöntemleri farklıdır. Hepsi insanın özgürlüğünü ele alır. Bahsedilen ise bireyin seçme özgürlüğüdür.

Sartre, varoluşun özden önce geldiğini savunan ateist filozoflardandır. Her nesnenin bir varoluşu ve bir de özü vardır. Öz, bir nesnenin özelliklerinin değişmez bütünü, varoluş ise, o nesnenin varolmasının bir sonucudur. İnsanı insan yapan, insana insan olma özgürlüğünü veren şey varoluştur. Öncelikli olan insanın varolmasıdır, ne olduğu sonradan gelir. “...insan dünya içinde kaybolmuş ve atılmış olarak saçma bir yaşam sürmektedir.”⁸ Sartre, varlık ve özgürlük kavramları üzerinde yoğunlaşmıştır. Diğer varoluşçularda olduğu gibi, insanın özgürlüğe mahkûm olduğunu düşünür. Ama Sartre özgürlüğün sadece sorunluluk yüklenince olanaklı olduğundan bahseder. “Tüm davranışlarının sorumluluğunu üzerine alabilen birey, özgür olabilir.”⁹ Özgürlüğün sorumluluğu insanı rahatsız eder. Çünkü her şey insana bağlıdır. Bu insan üzerinde ağır bir yük oluşturur. Buradan ahlaki eylemler ortaya çıkar. Sorumluluğunu üzerimize

⁵ Levent Bayraktar, *Albert Camus ve Yunus Emre’de Absürd Kavramı*, Felsefe Dünyası, Sayı: 31, s.82
“Yenişehirlioğlu, Şahin, “İmgelerin Sisi”, s.179”

⁶ Bünyamin Aydemir, *Varoluşçu Tiyatro*, s.19

⁷ Pierre-Louis Rey, *Camus Başkaldıran İnsan*, Yapı Kredi Yay., 1. Baskı, İstanbul, Kasım, 2010, s.44

⁸ A. Kadir Çüçen, *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, 3. Basım, Bursa, 2003, s.288

⁹ Çüçen, *Felsefeye Giriş*, s.289

alabileceğimiz tüm eylemler, ahlakidir. Sorumluluk ve özgürlük birbirleriyle yakından ilişkilidir. Kendilerini ancak eylemde açığa çıkarabilirler. Her iki kavram eylem dünyasında somut hale gelir her, öteki durumda her ikisi de soyuttur. Ayrılmaz iki kavram olmasından dolayı Sartre, bu kavramları, varlık dünyasına sokar. “Varlığı özgürlüğüne eşit olarak düşünülen insan, özgür olmayı seçemez. Mutlak anlamda düşünülmüş olan böyle bir özgürlük sayesinde, yani “özgürlüğe mahkûm edilmiş olan insan, dünyanın bütün ağırlığını kendi omuzları üzerinde taşır.”¹⁰ Burada tekçi bir birey anlayışı yoktur, tüm insanlık düşünülmüştür. Ben herhangi bir şeyi seçiyorsam, onun iyi olduğunu düşündüğüm içindir. Bana bakıp, beni örnek alacak insanlar için de bir tehdittir bu. Ya kötüyü seçiyorsam? Seçme özgürlüğünün vermiş olduğu ağır yük bu açıdan da karşımıza çıkar. Geneli etkileyebilmesi olanak dahilinde olmasına rağmen Sartre, insanın bu dünyada tek başına olduğunu savunur. Çünkü Tanrı yoktur ve her insan kendi kendini yaratmakla yükümlüdür. İnsan hayatı trajiktir. Bu trajedi, hiçlikten kaynaklanır ve saçmadır. Ancak insan eylemlerinde bu saçma durumdan kurtulabilir. Sartre’a göre “...absürd, dünyanın düzeni olarak karşımıza çıkar. Dünya sebepsiz ve izahsız yaratılmıştır. İnsanın dünya ile karşılaşması bulantıya neden olmaktadır...Bulantı insanı varoluşa götüren yoldur.”¹¹

Camus’yu varoluşçu felsefe içinde, Sartre’dan ayıran şey ise saçma öğretisidir. Sartre’a göre saçma, dünyanın özünde bulunan ve bilincin olumsuzlayıcı faaliyetinden önce ortaya çıkan bir şeydir. Camus’ye göre ise, saçma doğrudan doğruya Tanrı’nın yokluğunun bir sonucudur. Çünkü Tanrı olsaydı, saçma diye bir şeye izin vermezdi. Din olmadığında, insanın istek, arzu ve idealleriyle dünya arasındaki çatışma ve uyumsuzluk en yüksek düzeye ulaşır. İnsanın durumu Camus’ye göre, acıyla ve ölümün kesinliğiyle belirlenir. Sartre, çağının aşılmamış gerçek felsefesi diye nitelediği Marksizmin bir yana bıraktığı bireyin sorunlarını ele alıp çözümlenmeye başlayınca, artık sadece bir ideoloji olarak gördüğü varoluşçuluğun kendiliğinden ortadan kalkacağını belirtmiştir. Çünkü hiçbir şey ideolojinin altına girmemelidir. Öte yandan Camus ise hiçbir hikâyesini, romanını net bir şekilde bitirmiyor. Ölümden sonra ne olacağının bilinmemesi gibi, onları da muallâkta bırakır. “Salt bir gerçeğin

¹⁰ Ali Osman Gündoğan, *Eylemde Sorumluluk ve Özgürlük İlişkisi*, s.3

¹¹ Aydemir, *Varoluşçu Tiyatro*, s.18

olanaksızlığını dünyanın ve insanın absürd olmasının nedeni olarak görür. Bu durumda, absürd salt varoluştan değil bilinçten kaynaklanan bir olgu olarak ortaya çıkar.”¹²

Camus, kendini hiçbir zaman varoluşçu olarak kabul etmez. “Hayır, ben varoluşçu değilim, Sartre ve ben adlarımızın yan yana anılmasına şaşırıyoruz hep(...) Sartre varoluşçu, benim yayımladığım tek düşünce kitabı *Sisifos Söyleni* ise varoluşçuluğa karşı çıkıyordu.”¹³ Başkaldırmanın bencil bir istek olamaması, genel bir insanlık özünden bahsetmesiyle de Camus, varoluşçuluktan ayrılır. Camus eserlerinde insanın bu dünyadaki anlamını ve önemini belirtmeye çalışır. Bunları da ortaya koyduğu eserlerle gerçekleştirmeye çalışır. Camus, insan sorunlarını, yaşamın sorunlarıyla bir tutup, eserlerinde bunları işleyerek, bu sorunlara çözüm getirmeye çalışır. Her ne kadar Camus, buna karşı çıksa da, değindiği bu sorunlar nedeniyle, filozof olarak değerlendirilmesi daha doğru gibi görünmektedir. Hala eserlerinin bu kadar revaçta olması da, değindiği sorunların ne denli gerçek ve hayata ne kadar temas ettiğinin bir kanıtı gibidir. Camus’ye göre en başta çözülmesi gereken sorun, hayatın yaşanmaya değer değmediği sorunudur. Hayata bir anlam yükleme çabası içindedir. Camus’ye göre, hayatın içinde varolan insan ve insan sorunlarından daha önemli bir sorun yoktur. “Buradan hareketle Camus, insanın anlama çabası doğrultusunda yaşama yönelik tüm tutumunu ortaya koyacağı, yaşam içerisindeki duruşunu belirleyebileceği bir başlangıç noktası belirler. Bu başlangıç noktası “saçma”dır.”¹⁴

¹² Yard. Doç. Dr. Ertuğrul İşler, *20. Yüzyıl Fransız Romancılığında Uşçuluğa Tepkiler*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:9, 2001, s.62

¹³ Rey, *Camus Başkaldıran İnsan*, s.52

¹⁴ Akış, *Albert Camus ve Jean Paul Sartre 'da "Saçma"nın Karşılaştırılması*, s.34

İKİNCİ BÖLÜM

FELSEFE TARİHİNDE YABANCILAŞMA

2.1. Bir Kavram Olarak Yabancılaşma

Yabancı, “ben olmayan” a ya da “öteki” olana denir. Yabancı, her halükarda yine yabancıdır, ben ile asla özdeşleşemez. Benim onu bilmem bile, onun “öteki” olduğu gerçeğini değiştirmez.

“Kitapları karıştırırken birden durup bakarım, dün içinde güzellikler bulduğum, coştüğüm bir yer bugün bir şey söylemez olmuş bana. Eviririm, çeviririm, orasını burasını okurum, nafile. O sayfalar boşalmış, yabancılaşmıştır artık benim için.”¹⁵ İnsan, kendi yazdığına, kendi okuduğuna bile yabancılaşabiliyor. Bir gün önce, bize birçok şey ifade eden yazılar, düşünceler, bir gün sonra, hiçbir şey ifade etmeyebilir.

“...insanın yabancılaşması toplumdan, sosyal yapılanmadan ve/veya modern hayat şartlarının insan üzerindeki egemenliğinden kaynaklanmaktadır.”¹⁶ Felsefenin ve diğer sosyal bilimlerin de “yabancılaşma”yı bu denli konu ediyor olması bundan kaynaklanmaktadır. “Yabancılaşma”nın ilk evresinde insan kendisine yabancı değildir, kendisini tanır, ama daha sonradan kendisinden uzaklaşır ve kendine, insanlığına, benliğine vb. şeylere yabancılaşır. Tamamen yabancı olduğumuz bir şeye yabancılaşamayız. Önce tanırız, biliriz ve daha sonra yabancılaşırız. Yabancılaşmak için, bir yabancıya gerek duyarız. “Zamanın geçmesi Jan’ı doğduğu ülkede yabancı yapmıştır.”¹⁷ İnsanın kendine yabancılaşmasındaki yabancı ise, bildiği, tanıdığı ama daha sonradan tanıyamadığı, sadece ve sadece “kendisi”dir. Tek bir bünyede toplanmış, iki ayrı şahsiyet gibi, hem kendisi hem de yine kendisi ama tamamen bir başkası olmuş kendisi, sorun burada karşımıza çıkar. “ben”i ve “öteki”ni, bir arada taşıyamayan insanın trajedisidir bu. “Böyle katı yürekli insan görmedim ömrümde! Karşıma çıkan suçlular, bu ‘acı simgesi’ nin önünde daima gözyaşı dökmüşlerdi”, diye mırıldandı.

¹⁵ Montaigne, *Denemeler*, Haz.; Eylül Yılmaz, Sentez Neşriyat, İstanbul, Haziran, 2003, s.111

¹⁶ Ferhat Ağırman, *Felsefe Dünyası “Felsefi Bir Kavram Olarak Yabancılaşma: Rousseau, Hegel ve Marx Örneği”*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Sayı: 49, Ankara, 2009/1, s.90

¹⁷ Doç. Dr. Abdullatif Acarlıoğlu, *Albert Camus’nün Yanlışlık Adlı Oyununda Kişiler ve Uzamlararası Karşıtlıklar*, (138-165), s.157

Neredeyse, onlar katil de ondan, diye karşılık verecektim. Ama düşündüm ki, ben de onlar gibiydim. Bu kendimi bir türlü alıştıramadığım bir düşünceydi.”¹⁸

İnsanın, zıtlaşması sadece kişilik, benlik açısından olmaz. Yaşadığı yerler, cinsiyetleri, sevdikleri müzik türleri gibi birçok seçeneğe ayrılır insan. Devamlı süren bir kategorizasyona sürüklenir, yaftalanması hiç bitmez. Ama insan hep bir yerlere, bir şeylere ait olma isteği içindedir. Aile kavramının doğmasının bile asıl sebebi budur. Çünkü ait olduğu yer, korunaklı hissettiği yer orasıdır. Gerçekten orada varolabilmektedir. Diğer insanlarla ortak noktaları olması, onları mutlu eder, yine bir aidiyet duygusu içinde kendilerini rahat hissederek. Ama bu tarz seçimler, ortak seçimlerinin dışında kalan insanlarla farklılığını kanıtlar, kendilerine aşlamayacak, ulaşılamayacak keskin sınırlar çizmiş olurlar. Hem “ben”in, hem de “öteki”nin sınırlarını çizer. Bu sınırların çizilmesiyle, ben de kanıtlanmış olur, öteki de. Nietzsche “Çalışan bir kesimle işten uzakta bulunan ve yalnızca kültür alanıyla uğraşan bir sınıf arasındaki karşıtlık, onun gözünde gerçek anlamıyla her yüksek kültürün zorunlu bir koşulunu oluşturmaktaydı.”¹⁹ görüşündedir.

Bir kişi, aynı zamanda hem “Sen” hem de, “ben”dir. Sen kendini anlatırken, “ben” diye anlatırsın, ama ben de kendimi anlatırken kendimi “ben” diye anlatırım. İki farklı “ben” çıkar karşımıza. Ama bu “ben” hem “sen”i, hem de “ben”i içinde barındıran bir yapıdadır. “Sen” kavramını, ben sana yüklerim. Her ikisi de, birbirlerinin iletişimiyle ve zıtlıklarıyla hayatlarını sürdürür, varlıklarını devam ettirirler.

Hitler’in “arî ırk” yaratmaya çalışması aslında incelendiğinde saçmadır. Kendinden olmayanı kabul etmeyerek, daha doğrusu tamamen yok ederek, kendi ırkını tek başına bırakma ile yüz yüze getirir. Tek başına kalan bir ırk, başkasıyla çatışmaya girip girmez, ilerleyemez, herhangi bir fark ortaya koyamaz. Tek başına bir ırk yaratmaya çalışmak, aslında o ırkın da sonunu getirmek demektir. Çünkü dünya, doğa her zaman bir değişim ve oluş halindedir. Yerinde sayamaz. Yerinde sapsaydı, doğa ile dünya varlıklarını devam ettiremezlerdi. Yani, gerek doğa olsun gerekse insan, hayatta kalmak istiyorsa, başka bir şeyle bir çatışma ve devamlı bir devinim içinde olmak zorundadır.

¹⁸ Albert Camus, *Yabancı*, Çev; Vedat Günyol, Can Sanat Yay., 36.Baskı, İstanbul, Mart 2011, s.68

¹⁹ Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, Çev; Nejat Bozkurt, Say Yay., 10. Baskı, İstanbul, 2011, s.16

Varolabilmek gerekirse yok olmayı göze alabilmektir. Kaosun yatışması ve düzene girmesiyle de kozmos yani evren oluşmadı mı! Dolayısıyla dünya, evren sürekli bir oluş halindedir. Oluş süreci varsa, hiçbir şey aynı kalmaz. Bir ağacın büyümesi, elmanın bir süre sonra çürümesi, insanın ölmesi de oluş süreci dahilinde şeylerdir. Platon, "...eşyanın mükemmel olmamasının, maddi ve manevi kötülüğün ve öte yandan, onların sebatsızlığının, tabiatın en büyük kanunu gibi olan sürekli değişimin ilk nedenidir."²⁰ demiştir. Bunun yanında oluşu yüceltenler ve oluşu inkâr edenler de vardır. "Elealılar hipotezine göre varlık her şeydir, süreklilik, ancak vehimdir; monadçılara ve atomculara göre, hem süreklilik hem de değişiklik vardır; süreklilik varlıklarda, sürekli değişiklik onların bağlantılarındanadır. Elealılar oluşu inkâr ederler, Herakleitos tanırlaştırır, atomcular açıklar."²¹ Herakleitos'a göre, "oluş, zıt kuvvetlerin, aksi akımların bir kavgasıdır; bunlardan biri yukarıdan gelerek gök ateşini katı maddeye çevirmek istediği halde, diğeri, göğe yükselerek, yeryüzü maddesini ateş haline getirmek ister."²² Herakleitos'un bu sözüne dayanarak oluşun çok kolay bir şey olmadığını, zıt kuvvetlerin çarpışması, savaşı ile oluşabileceğini görüyoruz. Aynı "ben" ve "öteki"nin hem bir arada yaşadığı, hem de yaşayamadığı gibi. Dolayısıyla konu oluş olunca, değişimden, savaştan ve çarpışmadan bahsetmeden geçemeyiz.

İnsan, anne karnından itibaren bir değişim ve oluş süreci içerisine girer. Bebek, çocuk, genç, yetişkin, yaşlılık gibi evreleri vardır. Her evrede insan farklılaşır. Genç halimiz, yaşlı halimize çok yabancıdır. Değişen bir sürü şey vardır. Görünüşümüzden tutun da düşüncelerimize, yaşantımıza kadar. Her halimiz diğeri bir halimize yabancıdır. Hatta daha önceden yaptığımız hataları düşünüp, nasıl yapmışız diye düşündüğümüz çok olmuştur. "Şimdiki aklım olsaydı..." gibi cümleleri kullanırız. Bu, insanın daha önceki haline bile ne kadar yabancı olduğunun kanıtıdır bir nevi. Bu açıdan değişim ve yabancılaşma birbirleriyle bir bağlantı içindedir. İnsan hem kendini hem de etrafındakileri, hatta dünyayı bile değiştirebilmektedir. "Bir kitap okudum, hayatım değişti", "Bir insanla tanıştım, hayatım değişti." gibi cümleler duymaya alışkınızdır. Bir diğeri, bizim hayatımızda nasıl önemli bir rol üstlendiğini gösterir bu bize. "Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim" özdeyişi de bunlara bir örnektir.

²⁰ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, Çev; H. Vehbi Eralp, Sosyal Yay., 5. Basım, İstanbul, 1998, s.60

²¹ Weber, *Felsefe Tarihi*, s.14

²² Weber, *Felsefe Tarihi*, s.22

Hegel, “Efendinin köleyi kendisi gibi gördüğü anda tarihin sonu gelmiş olacaktır. Çünkü tarih bir köle efendi diyalektiğidir ve böyle bir durumda artık köle, efendi olmak için mücadele etmeyecektir.”²³ demiştir. “Ben”, “öteki”ni reddeder. “öteki” reddedilirken de, saldırgan, savaşçı, tehditkâr bir durum sergiler. Bir devletin, diğer devletleri yok sayması gibi. Ayrımıştırmaya girişir “ben”, sınıflandırmalar oluşturur. “Öteki” yani “yabancı” olmak zorundadır, “ben”in hayatını devam ettirebilmesi için. Ama yabancıların bir türlü kabul edilememesi sorunlara yol açmaktadır. Efendi, efendilik savaşını kazanarak “efendi” olmuş, köle ise durumuna uyum sağlayarak, efendisinin varlığını kabul ederek, “köle” olmuştur. Olması gereken budur. Efendi, köle olmayı kabul ettikten sonra sorunlar baş gösterecektir. Albert Camus, bunda pek bir sorun görmez. Ama efendi, köleyi yoksayıyor, ona yeterli hakları vermiyorsa, onu tatmin etmiyorsa sorunların başlayacağını düşünür. Bu halde, başkaldırı ortaya çıkar. Köle, efendisine başkaldırır. Sendikaların oluşma sebebi de budur. İşverenler, işçilerin haklarını korumadıkları zaman sendikalar oluşmaya başlamıştır. Aynı görüşü savunan işçiler, kendi haklarını tek başlarına koruyamamış ve birlik olmaya karar vermişlerdir. Gücün karşısında duran bir birlik, tek başına olmaktan daha fazla ses getirecektir elbette. Bu, kölenin efendiye başkaldırısıdır. Ama bu başkaldırı, efendi olmak, onun yerine geçmek adına oluşmuş bir başkaldırı değil, sadece haklarını isteyen, talep eden bir başkaldırıdır. Başkaldırı, sınırsız özgürlük veya hak talep etmez. İstedığı sınırlı bir özgürlük ve herkesin uyabileceği yasaların kesin sınırlarla çizilmesidir.

Yabancıyı dışlamak, yok etmek dışında “asimilasyon” politikaları da benimsenmiştir. “Asimilasyon: Fransızca kökenli bir sözcüktür. 1) Biyolojide; benzer hale getirme, kendine benzetme, kendine uydurma, özümleme, 2) Gramer anlamı; benzeşme”²⁴dir. Asimile etmek, onu yoksaymak veya yok etmek değil, kendine benzeyebileceği kadar benzetmek ve tehdit oluşturmasının önünü kesmektir. En iyi bir asimilasyon politikasını izleyen Osmanlı Devletidir. Bunu “devşirme” adı altında yapmıştır. Yapılan kimliklerinden soyutlamak değildir. Dinlerini bile diledikleri gibi yaşamalarına izin verilir, hatta yabancı uyruklulardan, Osmanlı uyruklulara göre daha az vergi alınır. Yapmaya çalıştıkları şey, Osmanlı devletini korumak, devlete herhangi bir zarar gelmesinin önünü kesmektir. Ellerindeki tüm olanaklarla eğitim

²³ Mustafa Günay, *Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu*, İlya Yayınevi, 3. Basım, İzmir, 2010, s.135

²⁴ Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu, *Türk Dil Kurumu Okul Sözlüğü*, Haz; Prof. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Hazma Zülfiyar, Prof. Dr. Nevzat Gözaydın, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1994, s.64

verilir ve rahat bir şekilde yaşamaları sağlanır. Devletin önemli konularına gelmiş – bunların içinde vezirlik de vardır- birçok devşirmenin ismini sayabiliriz. Devşirmede, yapılmak istenen şey, kendilerine benzetmedir. Gerektiğinde devlet için canlarını bile tehlikeye atmışlardır. Değiştirilen şey, sadece isimleri değil ayrıca dünyaya bakış açılarıdır. Osmanlı devleti bunu, şiddetle veya işkence çektirerek yapmamıştır. Devletin benimsediği, hoşgörü politikası, bu anlamda çok işlerine yaramıştır. Neredeyse tüm dünyaya yayılmış toprakları bulunan bir devletin, bu politikayı uygulaması kaçınılmazdır. Birçok ayrı milletten insanın, bir arada yaşama koşulu da budur. Bu yaşam hem Osmanlı için, hem de diğer milletlerden olan insanlar için faydalı bir şeydir. Asıl amaç, kargaşayı ortadan kaldırmak, bir arada mutlu ve huzurlu bir yaşam sunmaktır. Yapılması gereken şey, tamamen yok etmek değil, uyum içinde yaşanabilir ortam ve kurallar sağlamaktır. Osmanlı devleti devşirmeyi kurallarına göre oynamıştır. İnsan, ancak benliğinden sıyrılırsa, başkalarının hakkını da kendi hakkı gibi savunabilirse, toplum bir yerlere gelebilir. Azınlıklara çeşitli haklar vermek de, bir arada yaşamın en önemli kurallarından biridir. Onlara hak vererek, hem yabancı olduklarını, farklı bir kültüre sahip olduklarını kanıtlar, hem de devletin yani “ben”in tanınmasına ve ona boyun eğilmesine neden olur. Bu durumda hem “öteki”, hem de “ben” varlıklarını huzur içinde, çatışmaya girmeden sürdürebilirler. Aynı şekilde “ben”de kendi içinde bulunan “öteki”ni, asimilasyona sokarak yok etmeye, benleştirmeye çalışır. “Öteki” kabul edilemeyen bir şeyse, yapılacak tek şey, onu “ben”leştirip, kendi benliğinde yok etmeye çalışmaktır. Bu durumda “öteki” de, “ben” halini alır. Yapılması gereken şey, birbirlerinden kurtulmaya çalışmak değil, belli sınırlar içinde, bir arada yaşamayı başarabilmektir. Bu farklı düşüncelere sahip insanların da, toplumdan dışlanmalarının sebebidir. Ben içinde “öteki”ni de barındırır. “Doğrunun başlıca düşmanı, onun gözünde, kendi kendimizi aldatmaktır; bizler kendimizi aldatmaktan hoşlanırsak çünkü gururumuz bundan hoşlanır.”²⁵ Bu insanın içinde taşıdığı “ben” ve “öteki”nin savaşıdır. “Ben” her şeyin farkındadır, tüm doğruları bilir ama içimizde bulunan “öteki” ise bizi aldatır. “Öteki”, gurur olarak kendini gösterir. Bireycilik, kişinin nereden baktığına bağlıdır. Kişinin değişmesi, bizim bütünsel bir birey olmamızı engeller. Beş sene öncesiyle, şimdiki birey aynı değildir ama temelde aynıdır. X kişinin yanında farklı davranırsanız, Y kişinin de yanında farklı davranırsınız. Peki, hangisi gerçek “ben”i belirler. Her türlü konuda insan artık bir

²⁵ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.17

çembere alınmıştır. Yaşayışı, oturuşu, kalkışı bile belli kuralla çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bilim ve teknolojinin, sanayileşmenin bu kadar gelişmesinin de etkisi vardır bunda muhakkak. Öncelikli değerler farklılaşmıştır. Artık paran varsa, dilediğin gibi yaşayabiliyorsun. Bu çağın getirileri, insanı dışlamış, yabancılaştırmıştır. Bir tek kendine de yabancılaşmaz insan. Topluma da yabancılaşabilir. Albert Camus, “Yabancı” adlı eserinde olduğu kadar, “Veba” adlı eserinde de, yabancılaşmaya değinmiştir. Veba, modern insanın içinde bulunduğu sürgün halini temsil etmektedir.

2.2. Yabancılaşmanın Tarihi

Yabancılaşma kavramını ilk kez kullanan J.J. Rousseau’dur ve onun bu fikirleri “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde karşımıza çıkar. “Özellikle aydınlanmayla gerçekleşen akılcı kültürün yükselişini bir zenginleşme değil, varoluşun kendine özgü amaçlarına bir yabancılaşma kabul eden Rousseau, aydınlanma çağında, sanatlara ve bilimlere karşı suçlayıcı konuşmasını yapar.”²⁶ Rousseau “yabancılaşma” kelimesini açık bir biçimde kullanmasa da, insanları doğal hayatlarına döndürmek isteğiyle, bu fikrini su yüzüne çıkarır. Rousseau’ya göre, bilim ve sanattaki ilerleme insanları bozmaktadır. İnsanın özgürlüğünü, eşitliğini kısıtlayabilecek her türlü yapıyı, yabancılaşmış bir düzen olarak görür. İnsan özgürlüğünü her ne kadar kısıtlıyor olsa da “Toplum Sözleşmesi”, insanın durumuna en uygun biçimdir.

Yabancılaşma daha sonra Hegel’de ve Marks’da da ortaya çıkar. Hegel, insanlık tarihiyle, insanın yabancılaşmasının tarihini bir tutar. Yabancılaşma Hegel’in felsefesinde ilk sırada yer alır. “Hegel yabancılaşma kavramıyla, insanın gerçekte kendisini ya da kendisine ait bir parçayı, kendisiyle ilgisiz ya da kendisine düşman olarak görmesini kast eder.”²⁷ Bu, yaratıcı karşısında kendisini tamamen güçsüz ve çaresiz gören insanın içinde bulunduğu bir çıkmazdır. Bu çıkmaz insanın kendisini dünyaya atılmış bir varlık olarak görmesine neden olur ve bu durum da insanın mutsuzluk kaynağını oluşturur. Yabancılaşma durumundan insanı kurtaracak şey ise, Yaratıcıyı kendimizden farklı görmemektir. Yaratıcı insana yabancı değildir. Hegel’e göre yabancılaşma durumu, insanın bilincinin ortaya çıkardığı doğal bir durumdur. Hegel’de yabancılaşma, ötekileşme olarak geçer. “...saf ve basit varlık yokluğun

²⁶ Milay Köktürk, *Kültürün Dünyası Kültür Felsefesine Giriş*, Hece Yay., 5. Basım, Ankara, Şubat, 2006, s.152

²⁷ Ağırman, *Felsefe Dünyası “Felsefi Bir Kavram Olarak Yabancılaşma: Rousseau, Hegel ve Marx Örneği”*, s.96

aynıdır. O hem kendisi, hem de zıttıdır. Ancak kendi kendisi olsa idi hareketsiz, kısır kalacaktı; ancak yokluk olsa idi, sıfır ve bu halde de, tamamıyla kudretsi ve kısır olacaktı. *Biri ve öteki* olduğu içindir ki, bu şey, başka şey, her şey oluyor. İçerdiği çelişki *oluş'a*, gelişmeye dönüşmektedir.”²⁸ Bu ilerleyiş, Mutlak İde'nin çıkışına kadar devam eder. Hegel'e göre, “İnsan; ilk önce, doğuştan egoizmi içine kapanmış olan bir bireydi (subjektif ruh); sonra, kendi kendinden çıkarak ve diğer insanlarda kendini görerek, topluluk, toplum ve devlet (objektif ruh) halinde teşekkül etti; nihayet, kendine dönerek, varlığın temelinde sanat idealini yahut güzeli, dini ideali yahut Tanrıyı, felsefi ideali yahut hakikati bulur ve bu üç idealin gerçekleşmesinde, özlediği egemen bağımsızlığa varır: *mutlak ruh* olur.”²⁹ Bu, ruhun kendine yabancılaşarak, başka bir doğa varlığı olarak ortaya çıkmasıdır. Hegel, insanın kendine dönmesiyle bu yabancılaşmanın ortadan kalkacağını savunur.

Öte yandan Marks ise, “...kapitalist toplumda, yeni bir sömürü ve bağımlılık biçiminde ortaya çıkan ilişkilerin bütününe “yabancılaşma” adını vermektedir.”³⁰ Marks, yabancılaşmanın yaşandığı toplumu burjuva toplumu olarak görür. Burjuva toplumu, sermayenin egemen olduğu toplum demektir. Yabancılaşma, kapitalist düzenin, sanayileşmenin, üretim araçlarının bir getirisi. İşçi(Proleter) büyük makinelerin yanında çalışan, büyük makinelerin sanki daha küçük bir parçasıymış gibi görünen bir nesne haline alır. Ne kadar makineleşirse o kadar kapitalist düzenin yararınadır. Makine haline gelmiş insan da, asıl olması gereken düzenden koparak yabancılaşır. İşçi, artık insan değil, bir makinedir. Bu da insana verilen önemin ne kadar azaldığını gösterir. Geçinmek için hep daha fazla kazanma yollarına, hep daha çok kazanma yollarına itilmiştir. Marksizm'e göre yabancılaşma şöyle özetlenebilir; “İşçi, kendi üretici etkinliğinden yabancılaşmıştır...; emeğiyle ne yapacağına ve nasıl yapacağına karar vermede hiçbir söz hakkı yoktur. Bu kararları başka biri; kapitalist verir. Hatta işçinin çalışma koşullarını ve hızını da kapitalist ayarlar... yeri gelir işçiyi işe alır, yeri gelir işten kovar. İşçi, üretici etkinliğinin ürününden yabancılaşmıştır...bir kez elinden çıktıktan sonra ürünün ne olduğunu bilmez. İşçi, diğer insanlardan yabancılaşmıştır. Bunun sebebi, rekabet ve işbirliğinin yerini alan karşılıklı kayıtsızlıktır.” Bu çeşit bir yabancılaşmanın sadece işçi ve kapitalist arasında görülmesi

²⁸ Weber, *Felsefe Tarihi*, s.348

²⁹ Weber, *Felsefe Tarihi*, s.362

³⁰ Ağırman, *Felsefe Dünyası* “Felsefi Bir Kavram Olarak Yabancılaşma: Rousseau, Hegel ve Marx Örneği”, s.97

beklenebilir. Çünkü işçilerin üretici etkinlikleri ve ürünleri üzerindeki kontrollerini kullanarak kendi karlarını arttırmaya çalışanlar kapitalistlerdir. Ancak benzer bir rekabet ve kayıtsızlık, aynı sınıfa mensup bireyler arasında da görülür. "...İşçi, sadece insan olmamızdan dolayı hepimizin paylaştığı özgül güçler olan ortak yaşamdan ve yaratıcı niteliklerinden yabancılaşmıştır."³¹

Buna göre kapitalizm insanı, insandan ve insanca özelliklerinden soyutlayan, soğutan bir politika izlemektedir. "Marks'a göre, işçi; öncelikle ürettiği ürüne, ikinci olarak harcadığı emeğe ve bunun sonucunda yaptığı işe ve bu süreçte diğer çalışanlara karşı üç şekilde yabancılaşmaktadır."³² Emeğe saygı vb. değerler kalmamıştır. Makineler olmadığı zaman, tek başlarına küçük bir atölyede ayakkabı yapan ustalar ortadan kalkmıştır. Sattıkları ayakkabılar, onların isimleriyle özdeşleşirdi. Kimin elinden, nasıl bir ortamda hazırlandığı, ne kadar özen gösterildiğini satın alan kişi bilirdi. Bunların ortadan kalkması, hem küçük esnafın işsizlikle, yoksullukla karşı karşıya gelmesine neden oldu, hem de isimleri kayboldu. Büyük fabrikalarda çalışan işçilerin de isimleri yoktur. Hepsi tek tip kıyafet giymekte, çalışacağı bölüme göre işe yarayan bedenlere sahip insanlar işe alınmaktadır. Artık o, Ayşe ya da Hasan değil, sadece "işçi"dir. İnsanın ölümü sadece ismi unutulduktan sonra ve hiç hatırlanmadığı zaman gerçekleşir sözünde olduğu gibi küçük esnaf da kapitalizm ve getirileri sayesinde daha ölmeden yok olmuştur. Küçük esnaf ölmüş ama çeşitli fabrikaları olanlar daha da fazla yaşamaya başlamıştır. Kapitalizm paraya ve güce göre bir yaşam sunmaktadır. Bu da insanın kendine, topluma ve diğer insanlara yabancılaşma sebebidir. "Özel mülkiyet haline gelmiş bu dünyaya ulaşması için artık tek yol, emek gücünü satmak ve artık daha da yabancılaşmış emek sürecinin içerisine girmektir."³³

Para neredeyse artık işçi de oradadır. Bu da göçlerin başlıca sebebidir. Kente göçün çoğalması ve kentin daha da pahalı olması nedeniyle, işçiler daha zor bir hayatla karşılaşurlar. Bu zor hayatın bir bölümü de, apartman dairelerine sığamamaktır. Bu 1960'larda Almanya'ya giden Türkler ülkelerine döndüklerinde fark ederiz ki, ne Alman'dır, ne de tam olarak Türk. İki ulus arasına sıkışıp kalmışlardır. Görünüşleri

³¹ Bertell Ollman, *Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş*, Çev; Ayşegül Kars, Yordam Kitap, 2. Basım, İstanbul, 2006, s.13-14

³² Ağırman, *Felsefe Dünyası "Felsefi Bir Kavram Olarak Yabancılaşma: Rousseau, Hegel ve Marx Örneği"*, s.97

³³ Ollman, *Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş*, s.14-15

Alman gibidir ama içleri hala Türk'tür. İnsanı asıl yabancılaşmaya götüren de içinden çıkılmaz bir hal alan bu karmaşadır. Kim olduklarını, ne olduklarını bilememek yabancılaşmaya götürür.

Marks'ın insanlara komünizmle sunduğu hayat, yabancılaşmanın tam karşısında yer almaktadır. Yabancılaşmada insanın, hem kendi yarattığı ürüne, hem de insanlara yabancılaşması vardır. Kapitalizm insanları sınıflara ayırmıştır. Bu sınıflara ayrılmış olma hali, diğer bir sınıfa da kin gütmeyi beraberinde getirir. Sınıflar arası çatışmalar, düşmanlıklar başlamıştır. İnsanlar kendilerini keşfetmeye çalışırlar ama sistem buna izin vermez. İnsan giderek daha da yabancılaşır. Kendilerini keşfetmek için yaptıkları şeylerin, ihtiyaçlarının hizmetlerine girerler. Bu da tüketim toplumunun en büyük sorunlarından biridir. İnsanın her şeye ihtiyacı vardır ve ihtiyaçları da hiç bitmez. Ama bu ihtiyaçlar hep kendilerini daha güçlü göstermek, daha zengin görünmek için elde edilmeye çalışılan maddi ihtiyaçlardır. Herkesin değeri, cebinin ne kadar dolu olmasıyla veya üzerlerinde kaç daire olmasıyla sınırlıdır. Yabancılaşmada değer ortadan kalkmıştır. "...değer dediğimiz şey, işçinin yabancılaşmış emeğinin, bütün ürünler üzerindeki en genel etkisidir."³⁴ İşçilerin değeri, o mala ne kadar emek sarf ettikleriyle orantılıdır. Marks'a göre tüm bu gelişmelerin son aşaması, komünizmdir. "Gerçek insan varlığı, komünist düzene varmadıkça hiçbir ekonomik sistem içinde kendisine ve başkalarına karşı, yabancılaşmaktan kurtulamayacaktır."³⁵ Bununla birlikte Marks'a göre yabancılaşma, zorunlu bir durum değil, tamamen insanın toplumsal ve ekonomik hayatının bir sonucudur. Sonuç olarak, şartlar ne olursa olsun, hayatın içinde yabancılaşma ile karşılaşırız. Ama yabancılaşma, eninde sonunda bir sonuca ve bir sona ulaşması gereken bir durumdur.

³⁴ Ollman, *Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş*, s.16

³⁵ Ağırman, *Felsefe Dünyası "Felsefi Bir Kavram Olarak Yabancılaşma: Rousseau, Hegel ve Marx Örneği"*, s.98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAÇMA FELSEFESİ

3.1. Saçma Felsefesi

Absürd, Türkçe’de saçma kelimesiyle eş anlamlıdır. Bununla birlikte absürd, mantıksız, anlamsız, akla aykırı, çelişkili, tutarsız gibi anlamlara da gelmektedir. “...Albert Camus insan ile dünya, insan ruhunun beklentileri ile dünyanın bunları karşılamadaki yetersizliği arasında bulunan aşılmaz uçuruma saçmalık adını verir.”³⁶ Tüm bu anlamlarından saçmanın olumsuz bir anlamı varmış gibi görünmektedir. Ama tam tersine Camus, saçmaya olumlu bir anlam yükleme çabasındadır.

Camus’ye göre saçma, insanla dünya arasındaki tek bağlantıdır. Saçma ne insanda bulunur ne de diğer nesnelere. Aralarında sadece yabancılığa dayalı bir ilişki vardır. Dünya akla uygun değildir. Yüzyıllardır sürüp giden aldatmacaları, diktatörlerin elindeki bu dünya, akla uygun olmadığının kanıtlarını meydana getirir. Ahlak kurallarına, mantığa ulaşmak isteyen tüm filozoflar, bu dünyanın saçmalığı karşısında durmaya çalışmışlardır. Camus’ye göre “Anlamını kavrayamadığım bu dünya gerçekte uçsuz bucaksız bir usa aykırılıktan başka bir şey değildir”³⁷. Bu anlamda saçma, varoluşunu varlığın kendinden almaktadır. Varolmak için başka hiçbir şeye, diğer bir bilince ihtiyaç duymamaktadır. Dünya hiç değişmese bile, bilinç değişmektedir ve bu da yine bizim dünya hakkında bilgi sahibi olmamızı engellemektedir. Varlık, kendi kendinde saçmadır. Birbirlerinin bilincine ihtiyaç duymayan ve her ikisinin de değişken olduğu bu ilişki, bizim varlık dünyası hakkında bilgi sahibi olmamızı engellemektedir. Dolayısıyla ancak insan varsa orada bir saçmadan bahsedebilmekteyiz. Saçmanın olması için insan, insanın olması için de saçma gereklidir. Ama insanın, saçma ile dünya arasında kurmaya çalıştığı ilişki de anlamsızlığa yol açmaktadır. Camus’ye göre dünya, varoluşunu insanın, saçma ile kurmaya çalıştığı bu anlamsız ilişkiden almaktadır. Dolayısıyla Camus, saçmanın kendisinden çok, insanın saçma karşısında koyduğu çözümleri inceler.

³⁶ Rey, *Camus Başkaldıran İnsan*, s.110

³⁷ Albert Camus, *Sisifos Söyleni*, Çev; Tahsin Yücel, Can Sanat Yay., 18. Baskı, İstanbul, Haziran 2011, s.44

Camus saçmayı dar anlamı ile kullanmaktadır. "...saçma duygusu bir olgunun ya da bir izlenimin basit bir incelemesinden doğmaz, ama o bir olgu ile belirli bir gerçek arasındaki, bir eylem ile o eylemi aşan bir karşılaştırmadan fişkirir."³⁸ Aralarında karşılaştırma yapmadan her ikisinde de saçmaya rastlanmaz. Saçma, karşılaştırmalardan doğan bir kopuştur. Her ikisi de birbirleriyle varolmaktadır. Biri ortadan kalktığı zaman, diğeri de onunla beraber ortadan kalkmaktadır. Saçma ve insan dünyadadır.

3.2. Saçmanın Ortaya Çıkışı

Camus'ye göre, dünya saçmadır, anlamsızdır. İnsanın akli, içinde bulunduğu bu saçma durumun bilincindedir. Hayatının bir çıkmazda olduğunu anlayan insan, hayatın anlamını sormaya başlar. Kendisinin de ne anlama geldiğini bilmez. Bunu bulmaya çalışır insan. Yaşamın anlamının sorulduğu en önemli soru, "intihar"dır. "Ah! Azizim, yalnız, tanrısız ve efendisiz kimse için günlerin yükü korkunçtur. O halde insanın kendine bir efendi seçmesi gerektir."³⁹ Onun için artık Tanrı yoktur. Bu yüzden bu durumdan kurtulmanın tek gerçek yolu intihardır. "Doğrusu, bunca tamlık ve sadeliğe sahip bir insan olarak kendimi biraz insanüstü nitelikte görüyorum"⁴⁰ diyerek de kendine Tanrı rolü yüklemektedir. Camus, "Düşüş" adlı romanında hep birinci tekil şahıs olarak konuşur. Bu bencilliğin, kendini üstün görmenin bir kanıtıdır. Bunun yanında, aynı romanında hep bir mutluluk arayışı vardır. Ama mutluluğa erişmek için çok geç kaldığından, her şeyin üstünden akıp geçtiğinden bahseder.

Camus'ye göre, "Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır o da; intihardır. Yaşamın yaşamaya değip, değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir."⁴¹ Hayatın yaşamaya değip değmediği, felsefede yer alan en önemli sorunlardan biridir. İntihar sorununa bir cevap bulmak, hayatın anlamını çözmek demektir. İntihar, metafiziksel bir sorun değil, varoluşsal bir sorundur. Öldükten sonra insan anlaşılamadığı için, intiharı bir çıkar yol olarak görmez. Bunun bir seçim olmadığından bahseder. Camus, hayatı ne kadar saçma bulsa da, hiçbir zaman intiharı önermez. Her ne kadar bir zamanlar kendisi de intihar etmeyi düşünse

³⁸ Ali Osman Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yay., 2. Baskı, İstanbul, Nisan 1997, s.57

³⁹ Albert Camus, *Düşüş*, Çev; Hüseyin Demirhan, Can Sanat Yay., 11. Baskı, İstanbul, Şubat, 2010, s.98

⁴⁰ Camus, *Düşüş*, s.25

⁴¹ Camus, *Sisifos Söyleni*, s.21

de. Camus, saçma karşısında hayata bir anlam yüklemeye çalışır ve böylece de hayatın yaşanmaya değdiğini kanıtlamak ister. İntihar, felsefede ne bir çıkış noktasıdır ne de bir sonuç. Camus, saçmada intiharı ele alır. İntihar bir başlangıç veya son değil, tam tersine felsefesinin temel taşıdır. Her şeyin tam merkezinde bulunur. İntihar önerilen bir durum değildir. Bunu da “eğer intihar gerekliyse, hayatın bir anlamı yoktur; hayatın bir anlamı varsa da intihar gereksizdir”⁴² diye belirtir.

“İntihar” başlığında Albert Camus “sıvışma” terimini ortaya atar. İnsan, konuşmadan, çeşitli ahlaksal değerleri edinmeden önce bedeni dünyaya gelir. Diğer bir deyişle varoluş, akıldan önce oluşmuştur. “Beden... “ dünya anlamsızdır, yaşamın nedeni kalmamıştır, öyleyse intihar et emrine uymaz. İşte bu, ölüm karşısında “bedenin sıvışmasıdır”.”⁴³ Bu sıvışma sadece ölüm karşısında değildir. Hayata karşı tutunabileceğimiz her alanda geçerlidir. Ama tüm bunlara karşı bizi intihara sürükleyen şey, saçmanın ta kendisidir.

İntiharda Camus, bunu bireysel olarak ele alır. Kişinin psikolojik durumuna göre intihar etmesi aslında saçmadır. Asıl ele alınan intihar türü, ölümsüzlüğün karşısında, ölümsüzlüğün imkânsızlığını anlamış insanın intihar türüdür. Hayat o kadar kolay değildir ama intiharı bir kaçış yolu olarak görmek, çok kolaya kaçmaktır. İnsan kendini yaşadığı, bildiği dünyaya yabancı bulunca, kendini öldürür. Çünkü intihar için bir sebebi vardır: Hayat yaşanmaya değmez, artık yaşamak için bir neden yoktur. İntihar için ilk neden saçma duygusudur. “Camus, intiharın şimdiye kadar yalnızca toplumsal bir olay olarak ele alındığını, kendisinin ise, “tersine, bireysel düşünce ile intihar arasındaki ilişki”yi esas aldığını belirtir.”⁴⁴ Camus’ye göre intihar bireysellik barındırır. “...intiharlar gibi tanrılar da insandan insana değişir.”⁴⁵ İnsan herhangi bir nedenle hayatına son vermek isteyebilir. Hayat koşulları, psikolojik durum gibi etmenler etkileyebilir intihar sürecinde insanları. İnsanı intihara götüren en önemli durum ise saçma duygusudur. Saçma duygusuyla hiç karşılaşmamış insan, intiharın bir günah olduğunu düşünür. Ama saçma duygusunu yaşamış bir insan intiharı bir seçim olarak görür. Hayatın yaşamaya değip değmediği sorusuna, değmez cevabını verir ve böylelikle de intiharı seçmiş olur. Yine de bir bireyin intihar sebebini asla bilemeyiz.

⁴² Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.58

⁴³ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.62

⁴⁴ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.60

⁴⁵ Camus, *Sisifos Söyleni*, s.57

Ama intiharın çıkış sebebinin “saçma” olduğu konusunda emin olabiliriz. “Hayatın monotonluğu... insana hayatın anlamını sordurur... zamanın geçmesi, onun öldürücü bir unsur olarak algılanması ve geleceğin değiştirilemez oluşumuzun bilincine varılması, insanların bu dünyada tek başına olması, ...yabancı oluşu, ölümün zorunlu ve kaçınılmaz bir son oluşunun ve ölümle birlikte her şeyin sona ereceğinin anlaşılması.”⁴⁶ Camus’ye göre saçma duygusu bu aşamalarda ortaya çıkmaktadır.

Ancak saçma ile saçma duygusu birbirlerinden farklı şeylerdir. Saçma duygusu, saçma oluşmadan daha önce oluşur. Bu duygu saçmanın temelindedir. Ne zaman, nerede karşımıza çıkacağı bilinmez. Bu duygu, “ “kısmen hayata geçirdikleri eylemler ve gerektirdikleri düşünce tutumuyla” açığa çıkar.”⁴⁷ Ancak tüm bu çıkmazlara rağmen, intihar seçilmemelidir. “İntihar kolaydı. Öteki türlü karşı olduğu herkesi öldürmesi gerekmektedir.”⁴⁸ Değerli olmak ya da olmamak, yaratmak ya da yaratamamak. Birinci durumda, her şey kanıtlanmıştır. İstisnasız, her şey. İkinci durum, tam bir anlamsızlıktır. Geriye en güzel intiharı seçmek kalır. İntiharı seçmediğin zaman asıl başkaldırı başlar. İntiharı gerçekleştirilerek yaşamaya devam ederiz ve devam ettikçe de hayatın koşullarını da sorgularız, olaylara, durumlara başkaldırırız. Asıl başkaldırı; yaşamaktır. Camus, her seferinde “yaşamalı ama nasıl?” sorusunu sorar. “Madem ki yaşıyoruz, yaşadığımız sürece mutlu olmaya, sağımızda solumuzda mutluluk yaratmaya bakmalıyız. Mutluluk, bir yerde ve her yerde, hiçbir şey beklemeden dünyayı, insanları sevmektir.”⁴⁹ Daha iyi bir hayat için erdem gerekir, ahlak gerekir. Ahlakiliğin çıktığı tek nokta “insanlık” noktasıdır. Bu görüşünü de “Veba” adlı romanında Dr. Rieux’nün vebayı yenmek için gösterdiği çabadan çıkarabiliriz. Tüm gücünü vebayı yenmeye adan Dr. Rieux’nün yanında, rahip ile din dışı bir azizlik anlayışı yaratır. Bunun yanında Dr. Rieux da ateisttir, tanrıya inanmadığını belirtir. Ama yine de Veba salgınında, tüm gücüyle çalışır. Eğer Tanrı olsaydı, bu denli yıkıcı bir salgına izin vermezdi, ama tanrı yok, insan var. Demek ki insan bu salgını durdurmak için elinden gelen her şeyi yapmalıdır düşüncesindedir. Dr. Rieux gibi Camus’nün de Tanrı’ya inanmama sebebi budur. Eğer Tanrı olsaydı, saçmaya izin vermezdi, o zaman hayatın bir anlamı olurdu. Şimdi ise hayatın bir anlamı yok. Ölümle sonuçlanan bir hayatın

⁴⁶ Camus, *Sisifos Söyleni*, s.64

⁴⁷ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.64

⁴⁸ Albert Camus, *Başkaldırın İnsan*, Çev; Prof. Dr. Tahsin Yücel, V Yay., 3. Baskı, Ankara, Ocak 1990, s.122-123

⁴⁹ Albert Camus, *Yabancı*, Çev; Vedat Günyol, Can Sanat Yay., 36. Baskı, İstanbul, Mart, 2011, s.5-6

nasıl bir anlamı olabilir ki! Tanrı olmadığına göre, hayata bir anlam yükleyecek, saçmayla savaşacak kişi, sadece insandır. Dünya ve hayat saçmadır, bu yüzden insan saçmanın varlığına rağmen yaşamalı ve hayata bir anlam yüklemelidir. Bu da ancak, başkaldırı ile olabilir. “Veba’daki bu yalıtılmışlığın, yalnızlığın ve her yerde kol gezen ölümün, değişik yorumlara açık bir simgesel kurgusu vardır: Çeşitli yorumcular, Veba’da Camus’nün, Alman işgali altındaki Fransa’ya; toplama kamplarının acımasızlığına; atom savaşının ölümcüllüğüne göndermeler yaptığını ileri sürmüşlerdir.”⁵⁰

İnsanın yeryüzündeki yalnızlığının sebebi, saçma olan bir evrene kendi isteği dışında gelmiş olmasıdır. Camus, yaşadığını hayatı ben seçmedim ama mağdem ki bu dünyaya geldim, o zaman yaşamak zorundayım görüşündedir. Bağlanılamaz ve saçma bulunan bu dünyanın arkasında başka bir gerçeklik yoktur. Camus’ye göre, aşkın bir Tanrı’nın olması da saçmadır. Tanrı olsa idi saçmaya izin vermezdi ve hayatı anlamlı kılardı. Dünyaya ve hayata anlam katan Tanrı değil, “insan”dır. Çünkü insan bilinci, her şeyin üzerindedir. “Camus Tanrısız evrende saçmaya rağmen ve saçma içerisinde insanın başkaldırısını insanlık adına bir çıkış olarak ortaya koyuyor.”⁵¹ İnsan saçma karşısında çeşitli tavırlar alır. Bunu bazen komediyle, bazen sanatla yapar. Camus, yaratımla saçmadan kurtulabileceğini düşünür. Sanatsal yaratım, saçmaya bir cevap niteliğindedir.

İnsan saçmadan yani absürdden kaçmak ister. Bu kaçışlarda da önce “umut” a sarılır. Bu yeni bir hayat umududur. “Yani din, Tanrı, bu dünyadan sonra başka bir dünya özlemidir. Öyleyse umut, bu dünyayı ortadan kaldırıp, onun yerine başka bir dünyayı koymak, absürdü ortadan kaldırmak demektir.”⁵² Ama insan, bilmediği şeye nasıl umut bağlar. Ütopik bir dünya umudu, insanı gerçeklerden uzaklaştırır. “Umut ise, bizi geleceğe bağlamak ister. Akıllı bir kenara atıp, insanı bir ahirete ya da bir tanrıya bağlamak ister. Camus, böyle bir düşünceyi felsefeye intihar diye adlandırır.”⁵³

⁵⁰ Osman Senemoğlu, *Eros/Thanatos Savaşımından İzlenimler*, Aknem Dergisi, 2005; 19(4), s.211

⁵¹ Levent Bayraktar, *Felsefe Dünyası*, “Albert Camus ve Yunus Emre’ de Absürd Kavramı”, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Sayı 31, 2000/1, s.100

⁵² Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.77

⁵³ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.77

Camus, intiharı onaylamaz ama sadece mantıksal intiharın takdire değer olduğunu belirtir. Fiziksel intihar, yok olmaya sebep olacaktır ve bu hiçbir işe yaramayacaktır. Mantıksal intihar, “öç almak istemesi, ...köle olmadığını kanıtlamak ve özgür olduğunu ortaya koymak istemesidir... kendisinin Tanrı olduğunu göstermek için kendini öldürmelidir.”⁵⁴ Mantıksal intihar böyle bir mantıkla kurulmuştur. Ama insan öldükten sonra, tüm bu kanıtlamalar ne işe yarayacak ki! Dolayısıyla Camus’de intiharın hiçbir türü onay görmez. İntihar, kendini yok eder. Oysaki dünyadaki tüm kötülükler, tüm saçmalar devam etmektedir. “ben” ve “öteki”nin birbirlerine muhtaç olması gibi, biz de absürde muhtacız. Çünkü o yoksa biz de yokuz. Yapmamız gereken şey, uyum göstererek yaşamaya çalışmaktır, hayata bu şekilde tutunmaktır. Bu da bir başkaldırıdır.

Saçma insan kendini sanat, politika gibi alanlarda geliştirmeye, gerçekleştirmeye çalışır. Camus, “Sürgün ve Krallık” adlı eserindeki, “Jonas ya da Resim Yapan Ressam” adlı hikâyesindeki ressam gibi sanatı yüceltir. “Doğada olduğu gibi sanatta da hiçbir şey kaybolmaz.”⁵⁵

3.3. Saçmadan Kaçış Yolları

3.3.1. Umut

Saçma bir dünya karşısında kalan insan, bundan kaçış yolları arar. Bu kaçış yollarından biri umuttur. Saçmadan kurtulma, hayata yeni bir anlam yükleme umududur. Saçma ve dünya iç içedir. Biri yokken diğeri de olmaz. Dolayısıyla saçmadan kurtulma umudu, yaşadığımız dünyayı da ortadan kaldıracaktır. Bu dünyanın yerine başka bir dünya gelmesi demektir. Saçma bir tek ölümden sonra kaybolur. Ölümden sonrası ise Tanrı ve din anlamına gelmektedir. Camus’ye göre Tanrı’ya bağlanmak, akıldan uzaklaşmak demektir. Umut bizi geleceğe inandırır, bu durumda ise şimdiki kaybetmiş oluruz. “Akıllı bir kenara atıp, insanı bir ahirete ya da bir Tanrı’ya bağlamak ister. Camus, böyle bir düşünceyi felsefece intihar diye adlandırır.”⁵⁶ Ama saçmanın bilincine varmış bir insan, saçmadan hiç kopamaz. Umut, insanı geleceğe inanmaya iter. Oysa saçmanın bilincine varmış insan, şimdide yaşar, hayali bir geleceğe ya da Tanrı gibi kavramlara inanmaz. Burada Camus’nün ateizmi üç aşamada karşımıza çıkmaktadır. “Birincisi, Tanrı fikrinin, idrak gücümüzün ve tecrübemizin sınırlarını

⁵⁴ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.86

⁵⁵ Albert Camus, *Sürgün ve Krallık*, Çev; Tahsin Yücel, Can Sanat Yay., 5. Baskı, İstanbul, Ağustos, 2010, s.91

⁵⁶ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.77

aştığı için bize göre bir anlam taşımadığıdır. İkincisi, Tanrı fikri yok edilmekten ziyade absürde fikrinde yoğunlaşmaktadır... Üçüncüsü ise, Tanrı fikrinin insan hürriyeti ve en önemlisi kötülükle uzlaşmamasıdır.”⁵⁷ Eğer Tanrı olsaydı, dünyadaki kötülöklere izin vermezdi. Saçma, Tanrı'nın varolmadığının bir kanıtı, bir sonucudur ve saçma sadece bu dünyadadır. Dolayısıyla yapılması gereken şey, başka bir dünya umudu kurmak yerine, yaşadığımız dünyaya sıkı sıkı bağlanmaktan geçer. Camus'ye göre olmayan bir şey üzerine umut etmemeliyiz. “Umut, sanıldığının tersine boyun eğme anlamına gelir.”⁵⁸ Yabancı'nın kahramanı Mersault'un da, idamından önce gelen papazı geri çevirmesinin sebebi de budur. Mersault idam cezasına çarptırılmasına rağmen mutludur. “Yaşadığımdan emindim ve gelmekte olan ölümden emindim. Evet, bundan başka hiçbir şeyim yoktu benim. Ama hiç değilse bu gerçeğe, onun bana sahip olduğu kadar sahiptim.”⁵⁹ Mersault, saçmaya tamamen sahipti ve onu bu dünyada bulmuştu. Papazı geri çevirerek, saçmanın başka bir dünyaya ait bir durum olmadığını kanıtlamaktadır. Camus, Tanrı'nın gerçekte varolup olmadığına dair bir çıkarımda bulunmaz. Sadece Tanrı fikrinin insanı boş umutlara sevk ettiğini ve zihnimizden tamamen çıkarılması gereken bir kavram olduğunu belirtir.

Camus, Tanrı fikrini insanın zihninden kaldırmaya çalışmaktadır. Çünkü Tanrı fikri insanı başka sorunlara da itmektedir. Özgürlük sorunu bunlardan bir tanesidir. Özgürlük sorununa da, diğer konulara değindiği gibi bireysel olarak değinmeyi tercih etmektedir. Özgürlük sorunu kötülük sorunu ile de bağlantılıdır. “Ya biz özgür değiliz ve her şeye gücü yeten Tanrı kötülükten sorumludur. Ya da biz özgür ve sorumluyuz ama Tanrı her şeye gücü yeten değildir.”⁶⁰ Camus, dünyadaki kötülükler varken neden Tanrı'nın bunlara bir dur demediğini anlamaya çalışmaktadır. Kötülük de aynen saçma gibi bir gerçekliktir. Ve bu kötülük, Tanrı'nın varolmamasının kesin kanıtıdır. Aynı zamanda kötülüğün varolabilmesi için de hiçbir şeye ihtiyaç yoktur. Kendinde vardır kötülük. Kötülüğün var olması, iyiliğin yokluğundan kaynaklanmaz. İyilik de vardır ama bu iyilik zıtların birlikte varolduğu gibi kötülükle birlikte vardır. İnsanın kötüyü fark etmesi de, saçmayı fark etmesiyle birlikte gerçekleşmektedir.

⁵⁷ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.78

⁵⁸ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.80

⁵⁹ Camus, *Yabancı*, s.109

⁶⁰ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.81

3.3.2. İntihar

Umudun insanlığa hiçbir fayda sağlayamayacağından hareketle Camus kurtuluşu nerede aramalıyız sorusuna cevap bulmaya çalışır. Acaba saçmadan kurtulmak için başvurulması gereken yöntem intihar mıdır? Eğer Tanrı yoksa o zaman insan tüm davranışlarında istediği gibi davranabilir mi? İsteddiği kişiyi öldürüp yine de istediği hayatı yaşayabilir mi? Ya da eğer bir ceza da yoksa kendisini de öldürebilir mi?

Saçmanın bilincine varmış insan, saçmadan kurtulmaya çalışır. Yaşadığı kaderden öç almak ister. Bunu da başkalarına zarar vermekten çok, kendini öldürerek gerçekleştirmek ister. İntihar sorununda kadere bir başkaldırı vardır. Camus, Kirillov örneğini vermektedir. "...Tanrı olmak ister. Çünkü Tanrı'nın zorunlu olduğunu ve varolması gerektiğini hisseder. Ama bilir ki Tanrı yoktur ve varolmayacaktır. Öyleyse Kirillov kendisini mahkûm eden düzenden öç aldığı, özgür olduğunu ve nihayet Tanrı olduğunu göstermek için kendini öldürmelidir."⁶¹ Camus, Kirillov'un bu davranışını onaylamaktadır. Ama bu onaylama fiziksel intiharı onayladığı anlamına gelmemektedir. "Ölümlü olduğunu bilmesine karşın Caligula'nın ölümsüzlük arayışı, yalnızca kendisinin değil, aynı zamanda kendisi ile simgeleşen insanlığın da bir paradoksu olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu nedenle ölümsüzlüğe ulaşma çabası insanın varoluşuna ilişkindir, çünkü insanoğlu ölüme yazgılı olduğunun farkında olan ve bunun üzerine bilinç geliştirebilen tek varlıktır."⁶² Caligula, Tanrı'nın yerine insanın geçmesini ve sınırsız bir özgürlüğün nasıl kötü sonuçlar doğurabileceğini gösterir.

Kirillov, Dostoyevski'nin "Ecinniler" adlı romanında bir karakterdir. Camus Kirillov karakterini Sisifos Söyleni'nde de ele almıştır. "Kirillov'a göre intihar eden insanlar da ikiye ayrılır. Biri akılsal nedenlerle kendini öldürenler; ötekiler ise büyük keder ya da delilikten ötürü intihar edenlerdir. Kirillov mantıksal intihar taraftarıdır. Çünkü Kirillov tanrı tanımazdır. Kendini, boyun eğmezliğini ve özgürlüğünü kesinlemek için öldürecektir. Kendini öldürerek yaşamdan öç alma değil, başkaldırma söz konusudur. Kirillov'a göre insan kendi istemiyle yaşamına son verebilirse özgür demektir. Böylece Kirillov kendini bu üstün intihar düşüncesine hazırlar."⁶³ Camus,

⁶¹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.86

⁶² Ünran Türkyılmaz, *Albert Camus'nün Caligula'sında Yaşam ve Ölüm Diyalektiği*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı 43, 2(2003), s.111-112

⁶³ Tankut Yıldız, *Varoluşçu ve Absürd Tiyatro*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.7

düşüncede bir intiharı onaylamaktadır. Çünkü fiziksel intiharın hiç kimseye bir faydası bulunmamaktadır. Hiç kimseye bir faydasının bulunmamasının yanında, dünyanın saçmalığı karşısında bireyin yenik duruma düştüğünü de kanıtlamaktadır. Oysa saçma ile savaşmak için birey devamlı bir başkaldırı halinde olmak durumundadır. Sisifos bu yüzden mutludur. Sisifos her şeye rağmen durumunu bilir ve bunu kabullenmiştir. Verilen ceza ne kadar ağır olursa olsun, o cezayı her gün tekrar tekrar yerine getirmekte olmanın verdiği hazzı yaşamaktadır içinde. Saçmaya en büyük başkaldırı buradadır.

3.3.3. Başkaldırma

Umudun ve intiharın saçma karşısında çaresiz kaldığı anda, başkaldırma karşımıza çıkmaktadır. Camus, gerçek çözümü başkaldırmada aramaktadır. Çünkü ne umut ne de intihar, saçma karşısında hiçbir şey yapamamış, hatta ona yenik düşmüşlerdir. Dünyayı yok saymak mümkün olmadığı için, onunla yaşamaya bir şekilde ayak uydurmak zorunda kalmıştır insan. “Baskaldırma, intihar ve umudun tersine, hem bilinci, hem de irrasyonel olan dünyayı birlikte güvence altına alan ve biri olmazsa diğerinin de olmayacağını gösteren araçtır.”⁶⁴ Zıtların birlikte varolduğu gibi, saçma ile de insan birlikte varolmuşlardır ve yaşamak için birbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Yapılması gereken şey, saçmayı yok etmek değil, onunla en uygun şekilde yaşamaya çalışmaktır. Saçmaya karşı durarak, başkaldırma meydana gelmiştir. Başkaldırma, saçma karşısında bir meydan okumadır. Bu meydan okumayı herkes gerçekleştirememektedir. Ancak cesareti olan kişiler, başkaldırma ahlakını içinde taşıyan kişiler saçmaya karşı durabilmişlerdir. Bu ahlakı içinde taşımayan kişiler, başkaldırmayı yanlış değerlendirmiş ve bu da Nazizim gibi çok kötü sonuçlar doğurmuştur. Bu gibi durumlarla yüz yüze gelmemek için saçmayı aşmak gerekmektedir. Her başkaldırma bir değeri içinde barındırmalıdır. Bir değeri içinde barındırmalıdır ki kötü sonuçlara yol açmasın. “...başkaldırma bir eylemdir, o bir eylem olarak sadece zihinde anlaşılmış bir şey olamaz.”⁶⁵

Baskaldıran insan, “Hayır!” diyebilen insandır. İnsanı hayır demeye götüren sebep ise, insanın kendini haklı görmesi ve hakkını istemesidir. Bir başkasının sahip olduğu hakkı değil, kendi hak ettiği hakkı istemesidir. Başkaldırma, kendisine verilenle yetinmeyen insanların işidir. “...başkaldırma ilkin, insanın kendini onaylamasının da

⁶⁴ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.111

⁶⁵ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.115

bir aracı olmaktadır.”⁶⁶ Kendini onayladıktan sonra insan eyleme geçmektedir. Gerekirse bu uğurda ölümü bile göze almaktadır. Başkaldırı bazı durumlarda asıl amacından sapıp, ahlakiliğini yitirebilmekte ve anarşizme doğru gitmektedir. Bu durumda devreye insanı bilinci girmek durumundadır. Başkaldırma ikinci plana itilip, daha mantıklı kararlar verilmesi gerekmektedir. Bilinç başkaldırmanın kölesi haline getirilmemeli, başkaldırma bilincin kölesi olmalıdır.

“Başkaldırma eyleminde insan sadece kendini doğrulamakla kalmaz. Kendi doğruladığı başkaldırmada, “başkaldırıyorum öyleyse varım” diyen insan, sadece bencil bir eylemde bulunmaz.”⁶⁷ Başka ezilmişlerin de sesi olabilir yeri geldiğinde. Ancak bu şekilde başkaldıran kişi, kendine yol arkadaşları edinebilmekte, aynı uğurda savaşılabilmektedir. Bu dayanışma, başkaldıran insanları saçma duygusundan da kurtarmaktadır. Bununla birlikte “Kutsalın hüküm sürdüğü bir evrende, başkaldırma olmaz. Çünkü böyle bir evrende, değerlerle ilgili verilen cevaplar, önceden ortaya konmuş ve insandan bu değerlere zorunlulukla inanılması istenmiştir.”⁶⁸ Ama başkaldıran insan hayır diyen insandı ve elinde olanla yetinmek istemiyordu. Varlığı kesinlenmemiş bir şeyin peşinden gitmek ve tüm sonuçları önceden belli kurallara uymak, başkaldıran insanın yapamayacağı bir şeydir. Ama ister kutsala inansın, isterse inanmasın, daha iyisini istemek için insan her zaman başkaldırabilmektedir.

3.3.3.1. Metafizik Başkaldırma

Başkaldırma sadece zihin düzeyinde kalıyor ise buna, metafizik başkaldırma diyebiliriz. “Metafizik başkaldırma insana ölümden başka kader sunmayan ve insanı bu dünyada eli kolu bağlı bir şekilde bırakan Tanrı’ya karşı, insanın başkaldırmasıdır. Tanrı karşısında iki tavır olabilir: Ya ona inanılır ya da inanılmaz. İnanmayan birisi için başkaldırma problemi de yoktur. Tanrı ile ilgili olarak başkaldırma problemi, varolan bir Tanrı’yı gerektirir. Öyleyse metafizik başkaldırma, Tanrı’yı yok sayan bir başkaldırma değil, Tanrı’yı hor gören, Tanrı’nın insana kötülük ettiğini düşünen bir başkaldırmadır.”⁶⁹ Bu hor görme, Tanrı’yı bir varlık kategorisine indirgemekten kaynaklanmaktadır. İlahi bir Tanrı inancı hor görülmez, yaratıcı Tanrı inancı hor görülür. Çünkü Camus’de asıl yaratıcı Tanrı değil, insandır. Başkaldıran insan içinde

⁶⁶ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.116

⁶⁷ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.118

⁶⁸ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.120

⁶⁹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.122

adalet duygusunu barındırır ama adalet insani bir kavram değil, ilahi bir kavramdır. Buradan da anlaşılacağı gibi, insan kendine yine bir Tanrı rolü yüklemektedir. Bu dünyanın saçmalığına, adaletsizliğine bir başkaldırıdır. Başkaldıran insan adaleti ister. Başkaldırma her zaman bir başkaldırı nesnesine yönelmek zorundadır. Başkaldırılan şey Tanrı olduğu için, nesne düzeyine indirgenmiş ve böylece de başkaldırının ilk evresine ulaşılmasına olanak sağlanmıştır. Dolayısıyla, metafizik başkaldırma Tanrı'yı yok saymaz. Eğer yok saysaydı yöneleceği bir nesne olmayacaktı. Bu nedenle Tanrı'yı yok saymaz ve yok saymadığı için de onu yargılayabilmekte, ona başkaldırabilmektedir. "...metafizik başkaldırma ateizm ile değil, din ile başlamıştır. Dinin ve Tanrı'nın olmadığı yerde, metafizik başkaldırma da olmaz."⁷⁰ Bu nedenle, tarihin, Tanrı'ya inanılan neredeyse her döneminde, metafizik başkaldırmaya rastlanmaktadır.

3.3.3.2. Tarihsel Başkaldırma

Başkaldırma eğer fiili bir davranışa dönüşüyorsa bu, tarihsel bir başkaldırmadır. Tarihsel başkaldırma, metafizik başkaldırmadan doğmuştur. Metafizik başkaldırma Tanrı'yı öldürmüştür. Tanrı öldükten sonra, Tanrı'nın özelliklerini insan kendine yüklemiştir. Tarihsel başkaldırma Tanrı ölünce, tarih ve kendini Tanrılaştırmış insana doğru yönelmiştir. Başkaldırma nesnesi artık Tanrı değil, tarih ve insandır. "Camus, "Tarihsel Başkaldırma" olarak adlandırdığı başkaldırma biçiminde, siyasal devrimleri ve özellikle Marksizmi eleştirir..."⁷¹

Tanrı öldükten sonra, ona ait olan bir sıfat olan adalet, insana geçmiştir. Adaleti insan kendi elleriyle sağlamaya çalışmış ve bu uğurda girdiği başkaldırı yolunda birçok sorunla karşılaşmıştır. Devrimci adaleti sağlamaya çalışırken, birçok suç işlemek durumunda kalmıştır. "Baskaldırma insanları öldürür, devrimse hem insanları hem de ilkeleri yok eder."⁷² Devrimlerin en büyük hatası, adaleti daha uygun yollarla değil de, insan öldürerek, kral ve Tanrı öldürerek gerçekleştirmeye çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Fransız ihtilali ile tarihsel başkaldırı başlamıştır. Ama Camus'nün tarihsel başkaldırmasının asıl hedefi komünizmdir. Komünizm, dünya imparatorluğunu ister ve evrenseldir. Burada Karl Marks'ı eleştirir. Bunun yanında faşizme de yer verir.

⁷⁰ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.123

⁷¹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.131

⁷² Camus, *Baskaldıran İnsan*, s.102

Faşizme yer vermesinin sebebi de, Mussolini ve Hitler'in görüşlerinin Hegel ve Nietzsche'ye dayandırdıkları görüşlerindedir. Faşizm ise, dünya imparatorluğu gibi görüşlere yer vermez. Onlar daha çok devlet adına cinayeti haklı göstermeye çalışmışlardır.

Camus'nün, hem tarihsel hem de metafizik başkaldırını incelemesi onu, reddettiği olumsuz bir başkaldırıya götürmüştür. Camus'nün savunduğu başkaldırı, saçmaya karşıdır. Evrensel bir adalet isteği ve her türlü ölümden kaçma vardır Camus'de. Camus'nün başkaldırması sadece sanatta ve sendikacılıkta varlığa gelebilmektedir. Çünkü sanat, insanın yaratıcılığının ortaya konulduğu bir alandı. Ancak o zaman insan, kendine Tanrı rolü yükleyebilmekteydi. Sendikacılık ise, işçi ve işverenin uygun bir ortamda yaşamasına olanak sağlamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKALDIRI FELSEFESİ

4.1. Başkaldırmanın Ortaya Çıkışı

Umut, insanları geleceğe, olmayan bir şeye inandırmaktadır. Bu nedenden dolayı Camus, saçmadan kurtuluş yollarından biri olan umudun, insana herhangi bir yarar getirmeyeceği görüşündedir. Ama hayatın tüm saçmalığına rağmen insan içinde umudu barındırmalıdır. Albert Camus'nün intiharı seçmemesi, hayatın her şeye rağmen yaşanılabilir olduğunu söylemesi de bundan kaynaklanmaktadır. "Şimdi sıcak denize dalması, kendini yeniden bulması için yitmesi, içinde geçmişten kalanları susturmak ve mutluluğun derin ezgisini ortaya çıkarmak üzere, ayda ve ılıkılıkta yüzmesi gerekiyordu."⁷³ Cinayet işlemiş Mersault bile hayattan kopmamakta ısrarlıdır. Aynı Mersault gibi Camus de, hayattan kopmak istememektedir. Hayat her şeye rağmen güzeldir ve yaşanmaya değerdir. Ölüm ise, insanı dünyadan koparıırken, aslında hayata da bağlar. Hayat aslında çok kısadır. Saçma, birey tarafından tanınmak zorundadır. Saçma tanındığı zaman dünya ile uyum içinde yaşanabilmektedir. Camus, saçmayı olumsuz bir değerden çok, olumlu bir değer olarak görmektedir. Sadece saçmayı fark eden insan özgürlüğe erişebilmektedir. Fark etmemiş insan ise, gündelik hayatın koşuşturmacasına kendini kaptırmakta ve bir köle gibi çalışmaktadır. Köle gibi yaşayan insanların aşamayacağı sınırlar, kurallar vardır. Oysa saçmanın bilincine varmış insan ölümü de bilir. Ölümü bilen insan yarın için yaşamaz, sadece bugününü, yaşadığı anı bilir. "Öyleyse absürd bir insanın yapacağı şey; daha iyi yaşamak değil, daha fazla yaşamak ve tecrübe sahasını mümkün olduğu kadar genişletmektir."⁷⁴ Ölümü fark ettikten sonra ise, aslında insan gerçekten özgür olmadığını da anlamaktadır. Tüm bu durumlardan sonra, kaçınılmaz olarak insan sadece başkaldırmaya başvurabilir. Çünkü tek kurtuluş yol olarak, başkaldırmayı görmektedir. Başkaldıran insan dört halde ortaya çıkabilmektedir; Don Juan, Aktör, Fatih ve Yaratıcı Sanatçı. Bu dört tür insan da, nicelik ahlakını yaşamaktadırlar ve hepsi de geleceğe bel bağlamaktan kaçınmışlardır. Don Juan, Aktör ve Fatih dışında Yaratıcı Sanatçı, gerçek absürd kahramanıdır.

⁷³ Albert Camus, *Mutlu Ölüm*, Çev; Ramis Dara, Can Sanat Yay., 7. Baskı, İstanbul, Ekim 2010, s.140

⁷⁴ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.102-103

Don Juan "...nicelik ahlakını yaşamaya çalışan absürde bir insanın seçebileceği tavırlardan biridir."⁷⁵ Kısacası, Don Juan, sıradan bir insandır ve sıradan insanların yaşadığı hayatı yaşamaktadır. Tek amacı daha çok sevmektir. Önemli olan daha iyi yaşamak değil, daha çok yaşamak olduğu için, Don Juan da absürd insandır. Her zaman daha çok sevmekten yanadır.

Aktör ise, "her şeyin bir gün öleceğinden en iyi sonuç çıkarandır." O, bundan ötürü, her şeyi yaşamak ve her şeye erişmek ister ama bu isteklerinin boşu boşuna bir çaba ve işe yaramayan bir inat olduğunu da bilir."⁷⁶ Aktörün işi, kılıktan kılığa girip insanların her halini oynamaktır. Diğer saçma kahramanları gibi, onlar da gelecekte beklenen içinde değildirler. Kendileri gibi değil de, başkaları gibi davranmaktadırlar.

Öte yandan Fatih bildiğimiz anlamda fetih yapan kişi anlamında değildir. "Tarihin anlamsızlığını ve insan eyleminin en sonunda hiç olduğunu kabul eden ama gene de kendi tarihsel durumu içinde toplumsal ya da politik bir davaya adanmış insandır."⁷⁷ Her ne kadar büyük başarılar da elde etseler, kendilerini Tanrı gibi görseler de, yapabilecekleri sınırlıdır. "Fatihler eylemin gerçekte yararsız olduğunu bilirler. Bir tek eylem vardır yararlı olan: insanı ve yeryüzünü yeni baştan düzelterek eylem."⁷⁸ En sonunda ellerinden gelenin en iyisini yapmakla yetinmek zorunda kalırlar. Diğer insanlardan belki daha büyük başarılar elde edebilirler ama ne olursa olsun ölüm ile başa çıkamazlar.

Yaratıcı Sanatçı "...hem kendisinin hem de eserlerinin yok olmaya mahkûm olduğunu bilen, buna rağmen kendisini sanatsal üretime adanmış insandır."⁷⁹ Tıpkı absürdün yok olmadığı gibi yaratılan eserler de yok olmaz. Her ikisi de bu dünyaya ait ve kaynaklarını bu dünyadan almaktalar. Sanatçı, yaratım sürecinde kendine dünyayı örnek alır ama dünyanın ona vaat ettikleri yetmez ve kendilerinden de bir şeyler katıp, yeniden bir şeyler yaratmaya, dünyaya yeni anlamlar yüklemeye kendilerini adarlar. Burada da başkaldırıda olduğu gibi, dünyanın görünüşüne evet derler ama sadece

⁷⁵ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.104

⁷⁶ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.105

⁷⁷ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırı Felsefesi*, s.106

⁷⁸ Camus, *Sisifos Söyleni*, s.103

⁷⁹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.108

verilenle yetinmedikleri için hayır da derler. Camus'ye göre sanat ve yaratım süreci hem eveti hem de hayırı yine içinde barındırmaktadır.

4.2. Başkaldıran İnsan

Başkaldıran insanın kim olduğu sorusundan hareket eden Camus buna hem hayır diyebilen kişi hem de bununla birlikte evet diyen insandır yanıtını verir. Başkaldırma kölenin efendisine başkaldırmasıyla başlamıştır. Köle veya haksızlığa uğramış kişi “Diz çökmüş durumda yaşamaktansa, ayakta ölmeyi yeğ tutar.”⁸⁰ Çünkü özgürlük vazgeçilmez bir istektir ve bilincimiz de başkaldırmayla yeniden doğar. Başkaldırmada ya hep ya hiç vardır. Başkaldırmanın sonunda kendini gerekirse feda eder insan. Peki, insan başkaldırmada, kendini var etme uğruna nasıl ve neden kendinden vazgeçebilmektedir. Hem kendini var etme, hem de kendinden vazgeçme. Her ikisi de birbirlerine zıt durumlardır. Peki, nasıl oluyor da bu değer her iki sonucu içinde barındırabiliyor. Camus'ye göre, başkaldırma, hiçbir biçimde bencil bir istek değildir. “Tek başına tutsak olmaksızın herkesle birlikte kuşatma altında olmayı yeğliyor.”⁸¹ Atatürk, Camus'nün başkaldırmasına verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Atatürk, devletin önemli konumlarına gelmiş, hayatı boyunca belki de çok rahat edebilecekken, neden Atatürk'ün tüm devleti karşısına aldığına kanıtıdır. Başkaldırmanın bencil bir istek olmadığına belirtisidir. Başkaldırmanın bencil durumları da olabilmektedir. “Baskaldırma, ilke olarak, alçalışı yadsımakla yetinir, başkası için de istemez onu. Hatta bütünlüğüne saygı gösterildikten sonra, kendisi acı çekmeyi de kabul eder.”⁸² Başkaldırma sadece hakkını isteme değil, herkes için hak istemedir. Kendini var etme çabası olduğu için olumlu bir durumdur. Sadece oturup, tüm kurallara uymaktansa bir şeyler yapıp daha iyiye doğru yol alma, saçmadan kurtulma çabasıdır. Başkaldırma, haklarının, yapabileceklerinin bilincine varmış, bilinçli kişilerin işidir. “...başkaldırmış insansa olduğu şeyi savunur.”⁸³ Tek isteği kendini olduğu gibi kabul ettirmektir.

Camus'ye göre hayat anlamsızdır ama bu anlamsızlığı içinde bile ondan kopmak mümkün değildir. Hayatın saçmalığına rağmen yaşanması gereken bir şeydir. Bu bağlamda başkaldırma insanlarda birlik ve bütünlüğü doğurur. Bunun yanında taraf ve

⁸⁰ Camus, *Baskaldıran İnsan*, s.13

⁸¹ Albert Camus, *Veba, Çev; Nedret Tanyolaç Öztokat, Can Sanat Yay., 15. Baskı, İstanbul, Nisan 2011, s.195*

⁸² Camus, *Baskaldıran İnsan*, s.15

⁸³ Camus, *Baskaldıran İnsan*, s.15

bitaraf olarak ikiye ayrılmak kaçınılmazdır. Öyle ki başkaldırma gerilimlidir. Peki, insanlar başkaldırmanın bu sancılı süreçlerinde amaçlarına bağlılıklarını devam ettiriyorlar mı yoksa farklı yönere kaymaya mı başlıyorlar.

4.3. Metafizik Başkaldırı

Camus'ye göre, köle efendisi tarafından kendine zorunlu koşulan kurallara karşı çıkarken, doğaötesi başkaldıran insan ise doğanın kendisine dayattığı koşullara karşı çıkar. Bunların en başında ise ölüm gelmektedir. "Doğaötesi başkaldırma, insanın kendi koşulunun ve bütün evrenin karşısına dikilmesidir."⁸⁴ Tanrı'ya karşı insanın başkaldırmasıdır. Tanrı, bu dünyadaki kötülükleri ortadan kaldırmıyorsa, o zaman Tanrı'ya isyan etmek gerekmektedir. Metafizik başkaldırı, Tanrı'yı yoksayan bir başkaldırma değil, ona meydan okuyan ve ona kendini eşit gören bir başkaldırmadır. Burada Camus'ye göre başkaldıran insan, kesinlikle ateist biri değildir. O, özellikle İncil'e karşı bir savaş açmıştır. Örneğin İsak Asimov, dünyada İncil'in bir ateizm kitabı olduğunu belirtmiştir. "Köle, durumu içinde kendisine verilen koşula karşı çıkar; doğaötesi başkaldıransa insan olarak kendisine verilen koşula."⁸⁵ Köle, insan haklarını elde etmeye çalışırken, insan da evrenin bir parçası olmaya çalışır. Köle, efendiyi kabul ederek, zaten onun güçlülüğünü ve kendi güçsüzlüğünü kanıtlar. Bu bir kısır döngüye yol açar. Her zaman bir köle (fabrikada çalışan işçiler) ve bir efendi (işverenler) olacaktır.

Her ayaklanma bir düzen oluşturmak içindir. Metafizik başkaldıran insan, yeryüzündeki adaletsizliğe başkaldırır. Onun adil olmasını ister. Güçlünün güçsüzü ezişini kabullenmez. Hayatın sonunun ölümle bitmesini kabullenmez. Metafizik başkaldıran, tanrıyla kendini eşit görür. Tanrıyı tamamen yok saymaz. Ona meydan okur. Camus'de de Tanrıya bir başkaldırı vardır. Ama onu tamamen yok saymaz, ona meydan okur. Tanrıyı yerinden ettikten ve kendi onun yerine geçtikten sonra, tüm adaleti sağlamak zorundadır. İstedigini elde etse ilk aşamayı geçse bile, diğer insanların özgürlüklerini elinden almadan herhangi bir şey başaramaz. Camus'ye göre metafizik başkaldırı kendi çıkış amaçlarından sapmadan ileri gidememiştir.

⁸⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.23

⁸⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.23

Camus açısından tam anlamıyla metafizik bir başkaldırma 18. yüzyıl'a kadar belirginleşmemiştir. Ancak 18. yüzyıl'dan sonra kendi içinde tutarlı bir biçimde ilerleyebilmiştir. Ama bu eski çağlarda başkaldırının olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu konuda verilebilecek en iyi örnek Promethe'dir. Eski çağlarda olduğu gibi şimdi de insanlar ölüme karşı savaş açmaktadırlar. İçinde buldukları çağı Promethe'ci gibi göstermişlerdir. Promethe, ilk başkaldıran insan, baş Tanrı Zeus tarafından bile olsa, ceza almayı kabul etmemiştir. "...başkaldırma, daha ilk atılımında, cezanın yasaya uygunluğunu yadsır."⁸⁶ Gerçek cezayı, tanrı değil, tarih verir insana. Mutlu sonu, tarihin sonunda görebileceğimize göre, bu ceza sonu neredeyse gelmeyen bir ceza gibidir.

Camus, 18. yüzyıl sonundan itibaren başlattığı ama ilk çağlarda da Lucretius ve Epiküros'ta da gördüğü metafiziksel başkaldırıdan bahseder. Camus'ye göre metafizik başkaldırıda üç önemli isim vardır. Sade, Nietzsche ve Dostoyevski. Lucretius...: "Tanrıların, nitelikleri dolayısıyla, en derin huzur içinde, bizim işlerimize yabancı olarak, ölümsüzlüğün tadını çıkardıkları yadsınamaz."⁸⁷ Bu durumda Tanrı'ları unutmak, akıllardan çıkarmak gereklidir. Lucretius, Tanrı akıldan çıktığı zaman, derdin de sıkıntının da ortadan kalkacağına inanır. Bu Tanrı'nın ne ödülü ne de cezası vardır. Ancak bu Tanrı başkaldırılmışlığın bir göstergesi olacaktır. Lucretius işi daha da ileriye götürerek, Tanrılardan daha fazla hak istemektedir. Başkaldırılmış tüm insanlar gibi o da, hayır'ı tercih etmiştir. Çünkü evet demek ölümlü, ölümlülüğü kabul etmektir. Camus'ye göre Epiküros ise, insanların boş yere Tanrı'ya yalvarmaması gerektiğini düşünmektedir. Epiküros, "Tuzaklarını bozdum, ey yazgı, bana ulaşmanı sağlayabilecek bütün yolları kapattım. Ne sana yenileceğiz, ne başka bir kötü güce ve kaçınılmaz yolculuk saati çaldığı zaman, yaşama boşu boşuna sarılanlar karşısındaki hoşgörümüz şu güzel türküde çınlayacak: Ah! Nasıl da onurlu yaşadık!"⁸⁸ derken hayır'ı tercih ettiğini göstermektedir.

Camus'ye göre eski çağlardaki başkaldırma kişisel Tanrılar meydana getirmiştir. Çünkü insan ancak o zaman Tanrı'dan hesap sorabilecektir. Ancak o zaman ona karşı hayır diyebilecektir. Hayır demek için umut susturulmalıdır. İyiliğin ödüllendirilmediği

⁸⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.221

⁸⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.29

⁸⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.29

bu dünyada, ölümden sonra kötülüğün cezalandırılacağını bilemeyiz. İsa tüm bu sorunları çözmeye gelmiştir. Çok tanrılı dönemlerle semavi dinlerin geldiği devirler arasında fark vardır. Tanrılar insana eziyet eder, onlar insanları ölümle tehdit eder. İnsanlara ateşin bile ulaşmasını izin vermek istemezler. Ama tek tanrılı dinlerde, Tanrı affedicidir. Ölüm ise tanrıya ulaşma yoludur. İki ölüm arasında ise çok fark vardır. İlkinde ölüm her şeyin sonu ya da ızdırapların başlangıcıyken, ikincisinde ızdırabı ya da sonsuz mutluluğu senin dünyada nasıl yaşadığın ve nasıl insan olduğun belirler. Ama Camus'nün tasarladığı Tanrı anlayışı buna uymamaktadır.

Metafizik başkaldırma insanın kaderinde bir ölüm olmasını tanrının işlediği bir cinayet olarak görür. "Tanrı insanı öldürüyor ve yoksuyorsa, insanın da benzerlerini yoksaması, öldürmesini hiçbir şey yasaklayamaz."⁸⁹ Bu yüzden erdemli olmak gibi şeyler de onlara göre saçmadır. Tanrı erdemli davranmazken, insanların erdem gibi ahlak kurallarına uymasının bir nedeni olmadığını düşünürler. Burada da insanlar kendilerine Tanrı rolü yükleme çabasına girmektedirler.

4.3.1. Mutlak Olumsuzlama ve Marki de Sade

Camus'nün ele aldığı Sade, çağının önemli bir yazarıdır. Camus'ye göre, "...başkaldırmayı sanat yollarına yönelten Sade'dir, romantizm daha da ileriye götürecektir onu"⁹⁰ Sade, başkaldırı ilkelerinden sapmıştır. Başkaldırı her ne kadar özgürlüğü istese de, sınırsız bir özgürlükten asla yana olmamıştır. Ama Sade, sınırsız bir özgürlüğü istemekte ve bu uğurda yanlış yollara girmekten kurtulamamıştır. "Tiksiniyorum doğadan...Tasarılarını bozmak, yürüyüşünü çelmelemek, yıldızların çarkını durdurmak, uzayda uçuşan küreleri altüst etmek, ona hizmet edeni yok etmek, ona zarar vereni korumak, kısacası yapıtlarında alçaltmak isterdim onu, ama bunu başaramıyorum."⁹¹ Burada Sade, kendini Tanrı'yla bir tutmuş, sınırsız bir güç istemiştir. Ama bu sınırsız gücü tüm insanlık için değil de sadece kendi için istemiştir. Burada bir öfke, özgürlük isteği ve aşırı derecede Tanrı'nın güçlerine imrenme vardır. Tanrı her istediğini yapabilmekte; isterse öldürmekte, isterse de yeniden doğmasına izin vermektedir. Oysa insan sadece kaderini yaşıyor, bundan kesinlikle kaçamıyor. Sade Tanrı'nın sahip olduğu özgürlüğe sahip olmak istiyor. Romantizmin, Sade'den daha

⁸⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.36

⁹⁰ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.125

⁹¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.43

ileri götürdüğü nokta, romantik kahramanın, olanaksız bir iyiliğin özlemi içinde, kötülük etmek zorunda olduğunu düşünmesindedir. “Romantizm, tam anlamıyla cinayeti öğütlememekle birlikte, yasadışı adam, iyi yürekli hükümlü, iyiliksever haydut görüntüleri içinde, derin bir hak isteme eylemini canlandırmaya çalışır.”⁹² Ölümden sonra da yaşamak ister insan, bu yüzden ölüme başkaldırır. Ölüm kaçınılmazdır ama ölümden sonrası belirgin değildir. “İnsan ölümlüdür. Olabilir; ama direnerek ölelim, yazgımız hiçlikse, bunun bir adalet olmasına biz kendimiz destek vermeyelim!”⁹³

Camus'nün mutlak olumsuzlama adını verdiği durum, tam olarak Sade'nin içinde bulunduğu durumdur. Romantizm tıpkı Sade'nin yaptığı gibi kötülüğü ve bireyselliği en önde tutmuştur. “Başkaldırma, daha çok meydan okuma ve yadsıma gücüne önem vermekle, olumlu özünü unuttur bu evrende. Tanrı insandan iyi olanı istediğine göre, bu iyiliği gülünç duruma düşürmeli, kötülüğü seçmelidir. Ölüme ve haksızlığa duyulan kin, kötülüğü, öldürmeyi uygulamaya olmasa bile savunmaya götürür.”⁹⁴ Camus'ye göre Romantizmde başkaldıran insan, kendini hep haklı bulur. Asıl amacı kötülükle savaşmak olsa bile, bunu başkaldırmanın temel ilkelerine bağlı kalarak değil de kurtulmak istediği kötülüğe başvurarak gerçekleştirmektedir. Öldürmek haklı bir durum gibi gösterilmeye başlanmıştır. Kötülük, cinayetler haklıymış ve masum bir durummuş gibi gösterilir. Başkaldıran insan hayatı boyunca haksızlığa uğradığını düşünür ve kendine diğer insanlardan ve hatta yaratıcıdan daha üstün özellikler yükler. Hayatı boyunca ölüm tehdidi ile yaşamıştır. Eninde sonunda ölüm onu da bulacaktır. Tüm bu haksızlıkların acısını çıkarmak için de öldürmeyi haklı bir unsur gibi gözler önüne serer. Zevk almak için öldürmez, acısından kurtulmak için ve acısını sebep göstererek öldürür. Tüm bu çabalar başkaldırıcıyı Nietzsche'nin nihilizmine kadar götürmüştür. “Romantik başkaldırma, tutumda bir çözüm arar, Tanrı birliğini ya da kuralını ummaz artık, düşman bir yazgı karşısında toplanmakta inat eder, ölüme adanmış bir dünyada ayakta kalabilecek ne varsa, hepsini ayakta tutabilmek için yanar tutuşur.”⁹⁵ Romantik başkaldırıda tek amaç tanrıya eşit olmaktır, tanrıdan kesinlikle vazgeçmek değildir. Tanrı vardır ama eziyet eden, tehditkâr bir tanrı vardır. Amaç bu zalim tanrıya boyun eğmemektir. Eğer Tanrı fikri ortadan kaldırılırsa, onları ayakta tutan, hayata karşı

⁹² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.49

⁹³ Albert Camus, *Düğün ve Bir Alman Dosta Mektuplar*, Çev; Tahsin Yücel, Can Yay., İstanbul, s.129

⁹⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.46

⁹⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.50

dirençli durmalarını sağlayan başkaldırıya da gerek kalmayacaktır. Bu yüzden metafizik başkaldıranlar tanrı fikrinden de vazgeçmezler.

4.3.2. Kurtuluşun Yadsınması ve Dostoyevski

“Dostoyevski’ye, Nietzsche’ye kadar, başkaldırma yalnızca acımasız ve aklına eseni yapan bir tanrıya, hiçbir inandırıcı neden olmadan, Habil’in kurban edilmesini Kabil’inkine yeğ tutan, böylelikle de ilk cinayete yol açan tanrıya yönelir.”⁹⁶ İsa bile kendi isteğiyle acı çektiğine göre her acı haklı bir acıdır. Camus’ye göre başkaldırmanın asıl biçimi Dostoyevski’yle başlamıştır. Öyle ki, başkaldırımı olumlu bir değere yönelten ilk başkaldırı İvan’ın başkaldırısıdır. Çünkü İvan’ın başkaldırısı, insan için adalet aramaya yöneliktir. Ona göre, ölümsüzlüğün olmadığı yerde erdem, erdem olmadığı yerde yasa yoktur. “...ölümsüzlüğün, erdem, yasanın temeli olan Tanrı olmamalıdır.”⁹⁷ Erdem ve cinayet arasında sıkışan İvan, Tanrı egemenliği yerine insan egemenliğini seçmektedir. Tanrı’dan çok daha yüce olduğuna inandığı adalet ilkesini benimser. Dostoyevski’nin romanı “Karamazof Kardeşler”den İvan Karamazof, Tanrının yaratımını kullanırken kötülükten de yararlanmasını kabul edemez. Tanrı’dan daha yüce bir erdem olan adaleti savunur ve ona tutunur. Öylelikle başkaldırmanın temel girişimini başlatmış olur. “Çağdaş yoksayıcılığın tarihi bu “her şeye izin vardır”la gerçekten başlar.”⁹⁸ Romantik başkaldırmayla aralarındaki fark işte burada karşımıza çıkar. Romantiklerde her şeye izin yoktur. Çünkü sadece yasaklanmış da yaptıklarını söylemekle yetinirler. Öte yandan iyilik yapmak da serbesttir. Oysa İvan’ın durumunda iyilik yapmak kötülüğe ters bir durumdu. İvan, kötülüğü seçmiştir ve kötülüğe ters olmasını diye iyiliğe da karşı çıkmaktadır. İvan, cinayeti haklı görür ama idam mahkûmunu öldüren cellada da karşıdır. Katili insan, cellâdı ise Tanrı yerine koyar ve ona karşı çıkar. İvan ölümsüzlüğü kabul etmez, çelişkiler içinde yaşar. “Bu dünyanın efendisi, yasallığı yadsındıktan sonra, devrilmelidir. İnsan almalıdır onun yerini. “Tanrı ve ölümsüzlük olmadığına göre, yeni insanın Tanrı olmasına izin vardır.” Ama Tanrı olmak nedir? Her şeye izin olduğunu benimsemek: kendi yarasından başka her türlü yasayı yadsımak.”⁹⁹ Yani İvan’a göre Tanrı olmak cinayeti benimsemek demektir. Cinayeti benimsemek için illa ki Tanrı olmaya gerek yoktur. İvan, insan olduğu halde

⁹⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.33

⁹⁷ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.126

⁹⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.56

⁹⁹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.127

cinayeti benimsemiş ve kendini Tanrı yerine koymuştur. Ama bu görüş her cinayeti benimseyenin Tanrı olabilmesi gibi bir sonucu da içinde barındırmaktadır. Bu da bolca “İnsan Tanrılar” anlamına gelmektedir. Hem tanrıyı reddetmek için ellerinden geleni yapmaktalar hem de kendilerini tanrı yerine koymaktadırlar. İçinden çıkılmaz karmaşa karşımıza çıkmaktadır. Ama Camus’ye göre İvan’ın bu hali “...gökyüzünün ekmeğini özgürlükle birlikte reddedip, özgürlüksüz bir şekilde yeryüzünün ekmeğini sunan bugünün büyük Engizisyoncusunun materyalist hale gelmiş görüntüsüdür.”¹⁰⁰

İvan’ın Tanrı olmak istemesi, aslında şaşılacak bir durum değildir. İçinde yaşadığımız absürd dünyadan tek kurtuluş yolumuz Tanrı rolü yüklenmekten geçmektedir. Ama bunun yolu Sade’in yaptığı gibi sınırsız bir özgürlükten ve sınırsız bir güçten geçmemektedir. Camus’ye göre bu, tek bir bireyin, tüm insanlık üzerinde güç sahibi olmasıyla değil, bireysel bir özgürlüğe ulaşınca gerçekleşebilecektir. Tam tersi tüm insanlık için yine kötü sonuçlar doğurabileceğini gösterir. “Başkaldırmanın “her şeye izin vardır” ve “ ya herkes, ya hiç kimse” yi benimseyip de insanların egemenliğini ve tanrısallığını sağlamak için evreni yeni baştan kurmaya kalktığı, doğaötesi başkaldırmanın aktöreden politikaya doğru uzandığı andan sonra, gene aynı yoksayıcılıktan doğan, ama nerelere kadar varabileceği hesaplanamayan, yeni bir eylem başlayacaktır.”¹⁰¹ Asıl yapılması gereken şey, insanın kendini Tanrı yerine koymaktan çok, tüm insanlık yararına çalışıyor olmasıdır. Dünya birliği aslında asıl amaçtır. Ama bu tanrıya inanarak ve tanrıyla gerçekleştirmemiştir. Şimdi de tanrıya karşı bir insansal çabayla gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. “Tanrı düşmandır.”¹⁰² Ve onun yok edilmesi gerekmektedir.

4.3.3. Nietzsche ve Yoksayıcılık

Camus, Nietzsche’nin fikirlerinden de oldukça etkilenmiştir. Öyle ki Nietzsche’ye göre Tanrı ölmüştür ve Tanrı’nın yerine insan geçmiştir. Ama Nietzsche herhangi bir insanı kabul etmez. Tanrı’nın yerine geçebilecek insan “üstün insan”dır. “Tanrı’yı yoksuyoruz, Tanrı’nın sorumluluğunu yoksuyoruz, ancak böyle kurtaracağız dünyayı.”¹⁰³ Nietzsche, Tanrı’yı dünyayla eşdeğer görmektedir. Bunun sebebi ise, ilerde dünyanın insanlar tarafından yönetilecek olmasıdır. Ve insanın eline geçmiş

¹⁰⁰ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.127

¹⁰¹ Camus, *Başkaldırın İnsan*, s.58

¹⁰² Camus, *Başkaldırın İnsan*, s.61

¹⁰³ Camus, *Başkaldırın İnsan*, s.64

böyle bir özgürlük çok tehlikeli olabilir. Yine de, dünyanın kurtuluşu Tanrı'nın değil, insan-tanrıların elinde görüşündedir. Nietzsche'deki peygamber fikrini bir cerraha benzetebiliriz. Nietzsche, geleceği düşünüp yorum yapmıştır, bu yüzden peygamber ve cerrah arasında bir benzerlik görmüştür. Geleceği görüp ona göre ameliyat yapmaya çalışır. Nietzsche kendi de dahil, tüm insanlarda inanç eksikliği görür. İnanmak çok ama çok zordur. Ona göre Tanrı ölmüştür ve onun ölümünü gönderildiği idda edilen peygamberler ve kendilerine inanan putlar gizlemektedir. Nietzsche ise Tanrı'nın ölümünü ortaya çıkarmak için hem peygamberlerden hem de putlardan kurtulmak gerektiğine inanır. Onun amacı, tüm bu inançlardan kurtulmuş olarak, yepyeni bir sistem kurmaktır. Nietzsche'nin nihilizmi, her şeyi, hatta bütün değerleri reddeder. Ama onun asıl karşı olduğu şey, Hıristiyanlığın insanlara dayattığı değerlerdir. "Hıristiyanlıktan öğrenilebilen, onun tarihselleştirilmiş bir incelemenin etkisi altında yıpranmış ve doğallıktan çıkmış olduğudur, öyle ki sonunda büsbütün tarihsel, yani doğru bir inceleme Hıristiyanlığı, Hıristiyanlığın salt bir bilgisi içinde dağıtır ve böylece ortadan kaldırır...acı çektiği ve hastalıklı yaşadığı görülür."¹⁰⁴

Nietzsche'nin başkaldırma yöntemi şöyle sıralanabilir: Bildiğine boyun eğmek; dünyanın hiçbir amacı yoktur, her şey gelişigüzel, bir sırası olmadan ilerlemektedir. Madem böyle gelişigüzel bir ilerleme var, o zaman Tanrı'ya neden ihtiyaç duyalım! Nietzsche'ye göre Tanrı'ya bu sebepten dolayı ihtiyaç yoktur. Tanrı, yaratmış ve gitmiştir. Bu, kural ve kaidelerden sıkılan insanların yarattığı bir durumdur: her şeye izin vardır. Her şeye izin olması, romantiklerin yarattığı bir durumdur. Nietzsche'de ise, hiçbir şey doğru değilse, hiçbir şeye de izin yoktur. "Yoksayıcılık, inanma yeteneksizliğiye, en kötü belirtisi tanrısızlık değil, olana inanma, yapılanı görme, sunuları yaşama yeteneksizliğidir."¹⁰⁵ Camus'ye göre Nietzsche'nin felsefesi başkaldırı ile başlar ve Tanrı'nın ölü olduğunu idda etmesiyle devam eder. Ama Nietzsche Tanrı'yı bilinen anlamda öldürmez. Öyle ki Tanrı, insanların ruhunda ölmüştür, geriye sadece maddi bir dünya bırakmıştır, insanlar da bu maddi dünyanın peşinde koşmaktadır. Nietzsche'nin Tanrı'yı öldürmesi hiçbir şeyi değiştirmez ve hiçbir şeyi bitirmez. Böylesi bir durumda yapılması gereken şey iki türdür; Tanrı'yı yadsımak ve Tanrı'yı yeni baştan yaratmak. Tanrı'yı yeniden yaratma hususunda "intihar" devreye girer. Ama Nietzsche'de intihar, hayattan bir kopuş değil, onun uğruna kendini feda

¹⁰⁴ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.95

¹⁰⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.66

etmektedir. Ucunda hayatın sona ermesi olduğu zaman insan, insanüstü bir çaba sergiler. Tüm gücünü ona verir. Nietzsche'nin yapmaya çalıştığı şey aslında Hıristiyanlığın yozlaşmış değerlerine karşı çıkmaktır. O, aslında ne Tanrı'ya ne de onun getirdiği kurallara saldırmak ister. Nietzsche'nin kabullenemediği şey, inançların yıpratılmış olması, Hıristiyanlığın yanlış yönleri doğru kaydırılıyor olmasıdır. "...çağımız...şeytanı yeniden vaftiz etmeye çalışmaktadır."¹⁰⁶ İnsanlığa mutluluğu getirecek şey, dolaysız yollardan olmalıdır. Hıristiyan inancı ise dolaylı yollardan insanlığa sunulmaktadır. İnsana asıl gerekli olan şey, dinlerin aslında temelinde bulunan iyilik, yardım, kardeşlik gibi şeylerdir. Ancak Nietzsche'ye göre bütün bu değerler geliştirilen Hıristiyan ahlakı içinde papazların eliyle yozlaştırılmış, içi boşaltılmıştır. Köle ahlakına sahip olan tüm bu insanlar kendi çıkarları doğrultusunda bu değerleri yeniden düzenlemişlerdir.

Camus'ye göre Nietzsche'de başkaldırma, "insanın öz varlığını istemek için giriştiği başkaldırma atılımı bireyin oluşa tümüyle boyun eğmesiyle silinir."¹⁰⁷ Nietzsche'ye göre bir tanrı vardır ama bizim düşündüğümüz anlamda bir Tanrı değildir. Dünya, Tanrı'nın ta kendisidir. "...dünyanın Tanrının unutkanlığı yüzünden meydana gelmiş olduğunu söylemişti; yani Tanrı "güçlü, sağlam kanıtları" düşünmüş olsaydı, dünyayı yaratmazdı. Ama unutmaya gereksinimi olduğu için yok etmeyi de ister."¹⁰⁸ İnsan ölümlüdür ve bu da kesindir. Ölümlü insan, nasıl Tanrı sıfatını kendine yakıştırabilir! İşte Nietzsche tam da burada sanatsal bir yaratıcılıktan söz eder. İnsan, hem kendini hem de dünyayı yeniden yaratmalıdır. Başkaldırma burada yaratıcılık üzerine bir başkaldırma olur. "Nietzsche'nin başkaldırması da kötülüğün yüceltilmesiyle sonuçlanır... iyiliğin olası yüzlerinden biri ve, daha da kesin bir biçimde, bir almyazısı olarak benimsenmiştir."¹⁰⁹ Peki, Nietzsche öldürmeye nasıl "evet" der? Her şeye evet dediği için öldürmeye de evet der. Bir kölenin isteğine de evet, bir efendinin isteğine de evet. "Nietzsche, İsa'nın yüreğini taşıyan bir Romalı Sezar istiyordu bütün gönlüyle."¹¹⁰ İsa'yı, Tanrı'nın gönüllü bir kölesi, Romalı Sezar'ı ise bir kral, bir efendi olması nedeniyle bu örnekte seçmiştir. Bu, hem eveti hem de hayırı içinde barındırır ve her ikisine de evet denilmesini koşul sayar. "Evet"ler, insanın

¹⁰⁶ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.121

¹⁰⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.70

¹⁰⁸ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.60

¹⁰⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.72

¹¹⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.74

kendisiyle birlikte öldürmeyi evrenselleştirmiştir. Tüm bunlardan bahsetmek kolay, cinayeti haklı görüyorum demek de ama iş gerçekliğe dönüşünce, söz etmek kadar kolay olmayabilir. Nietzsche "...sözümde durmaya da, öldürmeye de katlanamam ben; eritip bitirir bu beni, öldürür, sonum olur..."¹¹¹ diye de ekler. Nietzsche'ye göre, "bütün organik yaşamın temel özünü bir tek içgüdü oluşturur: güçlü ve egemen olup yönetmek içgüdüsü."¹¹² Sadece hayatta kalmak, varlığını sürdürmek yetmez, onu daha da yükseltmek gerekmektedir. İnsan bu güdüsünden vazgeçerse, varoluşunu gerçekleştiremez ve ölümle yüz yüze gelir. Bu yüzden insan devamlı daha iyi olmak için, daha iyi bir hayat için savaşmak zorundadır. Savaşmaktaki amaç, sadece varlığını sürdürmek ve korumak değil, güç ve egemenlik içindir.

Görüldüğü üzere Albert Camus'ye göre Marki de Sade ile başlayan, Dostoyevski ile devam eden ve Nietzsche'de son bulan metafizik başkaldırma, Tanrı'nın yok sayılmasıyla, öldürülmesiyle son bulmaktadır. Artık Tanrı'dan sonra başkaldırı yönünü tarihe ve insana çevirir. Artık insan Tanrısızdır ama yine de özgürdür.

4.4. Tarihsel Başkaldırma

"Rimbaud'un büyüklüğü Charleville'deki ilk haykırışlarda değildir, Harrar'da giriştiği kaçakçılıklarda da değildir. Başkaldırmaya o zamana kadar bulamadığı, benzersiz biçimde doğru dili vererek, aynı zamanda hem yengisini, hem bunalımını, hem dünyadan uzak yaşamı, hem kaçınılmaz dünyayı, hem olanaksız seslenişi, hem de kucaklaması zor gerçeği, hem aktöreyi yadsıması, hem de kaçınılmaz görev özlemini belirttiği anda parlar dehası. Işıklanışı ve cehennemi içinde taşıyarak, güzelliği hem çiğneyip hem selamlayarak indirgenmez bir çelişkiyi bir çifte türkü biçimine soktuğu anda, başkaldırma ozanıdır, hem de en büyüğü."¹¹³ Rimbaud'un bu denli yüceltilmesinin sebebi içinde yaşadığı ve bir türlü kopamadığı çelişkiler yumağıdır.

Gerçeküstücüler de ilk iş olarak Hıristiyanlığı, İncil'i yıkmak bununla birlikte değiştirilmiş, yozlaştırılmış İncil'deki düzensizliği ortadan kaldırmak isterler. Gerçeküstücüler, insanın tamamen suçsuz olduğu fikrine kapılmışlardı. Ve Tanrı'ya atfedilen sıfatları geri istiyorlardı. Çünkü o sıfatları insanlar Tanrı'ya vermişlerdi.

¹¹¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.74

¹¹² Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.18

¹¹³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.85

Onlara göre geri almak haklarıdır. Tüm insanlar suçsuzken, Tanrı ise insanları bu durumlara düşürdüğü için, ölüm ile tehdit ettiği için tamamen suçludur. Bundan sonra öldürmek, intihar ve şiddet tekrar gündeme gelir. Gerçeküstücüler, nedensiz olarak isterler. Her şeyi yapmak onlara göre serbesttir. Bunu da özgürlük olarak nitelendirirler. İntihar eden birçok düşünür oldu ama en sonunda aslında ölmek istemediklerini de anladılar. Gerçeküstücülük, Marksçılıkla sonuçlandırılır. Devleti daha kolay devirmek için Marksçılığın sınıfsız toplum anlayışını isterler. Amaçlarını gerçekleştirmek için işlerine önce, toplumu yok etmekle başlarlar. “Gerçeküstücüler için, devrim günü gününe, eylem içinde gerçekleştirilen bir erek değildi, avutucu bir söylenti yalnız.”¹¹⁴ Marksçılarla, gerçeküstücüler arasındaki fark ise; devrim sorununda ortaya çıkar. Gerçeküstücülerde devrim, başkaldırmanın özel bir durumudur sadece. Onlar devrimi sürdürmek için yaşamın acı vericiliğinden yararlanır. Marksçılar için ise, bunun tam tersi doğrudur. Devrim, yeryüzünün çekilmez yanlarını daha çekilir kılacaktır. Bu yüzden devrime, daha iyi bir dünya için başvururlar. Marks, dünyayı değiştirmeye çalışmıştır. “Gerçeküstücüler ölünceye kadar us-dışı’ni savunmak için ayaklanmalarına karşılık, Marksçıların us-dışı’ni dize getirmek istedikleri düşünülürse, kesin kopma açıklanmış olur.”¹¹⁵ “Gerçeküstücülük evrensele yönelir.”¹¹⁶ Ama bu evrensel daha çok ütöpik bir anlamda evrenseldir. Onlar hayal ile gerçeğin karışmasını istemişlerdir. Hep çelişkiler içinde yaşayan gerçeküstücüler, bununla birlikte çelişkilerden kurtulacaklarını düşünürler. Marksizm ise daha reeldir.

Burada Hegel’e değinmek gerekmektedir. Hegel, idealisttir. Onda, gerçek olan akli, akli olan ise gerçektir. Madde ile tin aynıdır. Hegel bildiğimiz anlamdaki Özdeşlik ilkesini ise yerle bir eder. “A ise A”yı kabul etmez. A’nın olması için, A’nın başka bir karşıtının olması gerekmektedir. Spinoza’da, her belirleme bir olumsuzlamadır. Yani, ben X’sem, benim dışımdakiler, X değildir. Hegel’de ise, her olumsuzlama bir belirlemedir. Varlık ve yokluk birbirinin aynıdır; iç içe geçmiştir. Zamansal değil, mantıksal bir sıralama vardır. Sonsuzluk ve sonluluk aynı ve birbirlerinin içine geçmiş şekillerde bulunmaktadır. Örnek verecek olursak; bir mısır tanesini ele alalım. Mısır tanesi, yüksek bir sıcaklıkla temas ettiği anda patlar. Her iki şekil de birbirinden farklı ama patlamış mısır tanesine, biz, mısır değildir diyemeyiz. Her ikisi de öz bakımından

¹¹⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.91

¹¹⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.92

¹¹⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.92

aynıdır, burada birbiri içine geçmiş iki zıtlık vardır. Aynı yaşam ile ölümün, gerçek ile düşün iç içe geçmesi gibi. Hegel'e göre, insan kendi kendini geliştiren bir dinamiğe sahiptir. "... "tin" kavramını yalnızca insanın düşünce, edim ve yaratımlarıyla sınırladığımızda, onun tüm insanlık tarihini "tinin kendi eylemi" olarak gören bakış açısıdır...bu dünyanın doğa nesnesi gibi ele alınamayacağını, bu dünyanın, onun sözleriyle, "tinin kendi kendisini bilme edimi" ile bilebileceğini belirtmekte"¹¹⁷dir. Hegel, şiiri yüceleştirir. Hegel'e göre şiirde kullanılan sözler, tinin maddeleşmiş halidir. Tanrı da kendini kutsal kitaplarda söz ile açığa çıkarır.

Yoksayıcılar ya da metafizik başkaldıranlar, "Yaratıcının karşıtları olarak, yaratılışı kendilerine göre, yeniden oluşturmaya yöneldiler. Yarattıkları dünya için, arzu ile gücün kuralı dışında her türlü kuralı yadsımış olanlar, intihara ya da çılgınlığa koştular...gösterişi, görünüşü ya da bayağılığı seçtiler; ya da öldürmeyi ve yıkmayı. Ama Sade ve romantikler, Karamazof ya da Nietzsche, sırf gerçek yaşamı istedikleri için girdiler ölüm dünyasına... sonuçları ancak başkaldırma yükünü üzerinden attıkları, başkaldırmanın gerektirdiği gerilimden kaçıp da zulmün, ya da kulluğun rahatlığını seçtikleri andan sonra zararlı ya da özgürlük-öldürücü olarak belirdi. "¹¹⁸

Başkaldıran insan aslında yaşamı istemez, yaşamın nedenlerini ister. Başkaldırı, bir anlam bulmak, isteme çabasıdır. Hayata ve ölüme bir anlam yüklenmek istenir. Hayatın anlamı bir şekilde bulunabilir fakat ölümün anlamını, ölümü hiç yaşamamış bir insan bulamaz, ya da ölümü yaşamış insan zaten bunu dile getiremez. Ölümün bu gizli kalmışlık hali, insanı başkaldırıya sürükler. Açlık yaşam, doyunluk hissi ise ölümdür. Açlığı tatmayan insan, doyunluğu anlayamaz. Başkaldıran insanların, dinlere veya Tanrı'ya saldırmalarının sebebi, onları yok saymak, hiç olmadıklarını kanıtlamak değil, yeni bir kutsala tutunma isteğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü eski tutundukları ya da diğerlerinin tutundukları kutsallar onları yarı yolda bırakmış, acı çekmelerine sebep olmuştur. İki türlü başkaldırmışlar vardır; ölmek isteyen başkaldırmışlar ve öldürmek isteyen başkaldırmışlar. Her iki başkaldırmanın sonucu da aşırılığa varır. İkisinde de var olan kin ve nefret, yine içinde taşıdıkları anarşist aşırılıkla birlikte tersine dönüşüp, aşka da varabilir.

¹¹⁷ Doğan Özlem, *Max Weber' de Bilim ve Sosyoloji*, İnkılap Kitabevi, 3. Basım, İstanbul, 2001, s.30

¹¹⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.95

Başkaldırmış insan, kendini ulaşılmaz surları olan bir kale gibi görür. Ne Tanrı'nın ne de ölümün onlara ulaşmasına izin verir. Başkaldırma en büyük özgürlüktür, ama bu büyük surlar içinde kapana kısılmış bir özgürlüktür. Tanrı yok edilmelidir. Ve yok edildikten sonra yeni bir krallık kurulmalıdır. “Tanrı’yı öldürmek, sonra da bir kilise kurmak, başkaldırmanın değişmez ve çelişkin eğilimidir bu.”¹¹⁹ “Başkaldırma gerçekte yalnızca kendi varlığını fethetmek, onu Tanrı karşısında sürdürmek istiyordu.”¹²⁰ Ama bu o kadar da kolay bir istek değildir. İnsan Tanrı karşısında ne kadar reddetse de, güçsüzdür. İnsan Tanrı’yı kendi silahıyla vurmak istemiş; öldürmek, can almak istemiştir. Tanrı, benim veya başkalarının canını almadan, ben o canları onların elinden alacağıma kadar giden cinayetler işletti, intiharlar ettirdi. Camus’ye göre insan, Tanrı’yı yok saydıktan sonra, öldürdükten sonra artık geriye yapacak tek bir şey kalmıştır; o da insan tarihini oluşturmak.

Tarihsel başkaldırma, metafizik başkaldırmadan doğar. Tarihsel başkaldırma, düşünceden eyleme geçiştir. Tarihsel başkaldırmanın ilk çıkış noktası metafizik başkaldırmadır. Metafizik başkaldırma, Tanrı’yı öldürmüştür. Camus’ye göre, insan Tanrı’yı öldürerek, insan egemenliğine ve insanın putlaştırılmasına kadar götürür. Tanrı öldüğüne göre, dünyayı insanın kendi güçleriyle değiştirip düzenlemelidir. Bu, tarihsel başkaldırma. Tanrı öldükten sonra, Tanrı'nın yerini, tarih alır. Böylelikle eşitlik ve özgürlük kavramlarıyla, tarihin sonundaki cennet vaadiyle ortaya çıkan komünizm, özgürlüğü askıya almış ve insanları, sadece kölelikte eşitliğe götürmüştür. Sonucu, Tanrı egemenliği yerine diktatörlerin egemenliği ve devlet terörüdür. Camus’ye göre tarihsel başkaldırı, kendini devrimde açığa çıkarır. Devrimler ile insan, Tanrı'nın yerini alarak, kendine Tanrı sıfatlarını yükler. Aslında Camus'nün tarihsel başkaldırmadaki asıl hedefi, komünizmdir. İncil’i bunun için kabul etmez. İnsanların İncil’e ve Tanrı’ya itaat etmeye devam ettikleri durumda, başkaldırı ya da devrim oluşamaz. “İncil’in ahlakına göre davranmak isteyen bir insan grev yapmaya yanaşmamalıdır –çünkü grev bir baskıdır. Hele “devrim”den söz açmaya hiç cesaret edemeyecektir...İncil’in buyruklarına göre davranan silahlarını bırakacaktır.”¹²¹ Her başkaldırma aslında haksızlıkların sona ermesini ister. Ama tam tersine, her başkaldırma daha çok suç işlemekle sonuçlanmıştır. Ölümsüzlüğe ulaşamayan başkaldıran insan, isteklerine

¹¹⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.97

¹²⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.98

¹²¹ Max Weber, *Meslek Olarak Siyaset*, Türkçesi; Timuçin Aşar, Mehmet Sert, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2006, s.104

ulaşmak için farklı yollar denemeye başlar. Bunu da devrim ile gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Camus'ye göre başkaldırı ile devrim aynı şeyler değildir. Tanrı olmaya erişemeyen insan, tarihsel başkaldırmada kendine hedef olarak tarihi seçmiş ve devrimlerini ona yöneltmiştir. "Revolution (devrim), aynı zamanda, bir gezegenin gökyüzündeki dairesel dolaşımı anlamına gelir."¹²² Bu bir döngüyü ifade eder. Devrim, düşünceden yola çıkar. "Başkaldırma yalnızca bireysel deneyden düşünceye götüren devrim iken, devrim tarihsel deneye düşüncenin girişidir."¹²³ "Başkaldırıyorum, öyleyse varız... ve yalnızız."¹²⁴ Ben başkaldırıyorum, öyleyse biz varız ve biz yalnızız. Tek bir kişinin bile başkaldırısı tüm insanların varlığının ve yalnız olduğunun kanıtıdır. İnsanların tarihi, birbiri ardınca gelen başkaldırmaların toplamıdır. Ama asla kesin bir devrime ulaşamamıştır. Çünkü az önce de belirttiğimiz gibi devrim, döngüsel bir şeydir. Bir hükümet yıkılır ama ardından farklı yapılandırılmış başka bir hükümet yerine gelir. Burada tamamen ortadan kaldırma gibi bir şey söz konusu değildir. Zaten tek bir devrim bile olsaydı, tarih diye bir şeyden de söz edemezdik. Ama yine de tüm devrimciler, başkaldırının asıl yapmaya çalıştığı şeyi yapmaya çalışırlar. Tümünden yok edip, insanların mutlu yaşadığı bir ütopya kurmak isterler. Ama Camus'ye göre her başkaldırı illa ki bir ilke getirecek diye bir şey de söz konusu değildir.

Camus açısından bakıldığında 20. yüzyılın, diğer yüzyıllardan farkı, bu ütopyik düşüncelerin gerçekleşebileceğine gerçekten inanılıyor olmasıdır. Çünkü 20. yüzyıl, bu amaçlarına modernite sonrası yöntemlerle ulaşmak ister. Elllerinde kılıç yoktur artık, uzaktan ateş edebileceği, birebir karşı karşıya gelmeyeceği silahlar vardır. Bu çok daha kolaydır. Burada paradokslar karşımıza çıkar. Köle ayaklanır, çünkü bilir ki efendisi ile aslında eşittir. Kimi haklar ister. Ama asıl istediği efendi olmaktır. Efendi olunca onun da köleleri olacaktır. Peki, o kölelerine efendi gibi mi davranacaktır? Tabi ki de hayır. Efendinin her zaman işlerini yaptırabileceği köleleri olacaktır. İşte Camus'ye göre bu bir öngörüdür ve biz bu döngüden kurtulamayız.

¹²² Weber, *Meslek Olarak Siyaset*, s.102

¹²³ Weber, *Meslek Olarak Siyaset*, s.102

¹²⁴ Weber, *Meslek Olarak Siyaset*, s.98

4.4.1. Kral Öldürücüler

20. yüzyıl devrimleri kral öldüren devrimlerdir. Ve hep suçlulukla son bulmuşlardır. Camus'ye göre kral öldürücüler de, Tanrı öldürücülerden pek farklı değildiler. Kral, ülkenin en büyük kişisidir. O isterse halkın karnı doyar, istemezse doymazdı. Tanrı'nın insanlar üzerindeki bakışı gibi, kral da halkına istediği gibi davranmaktaydı. Peki, bu haksızlığa nasıl karşı gelinebilirdi! Camus'ye göre gelinemezdi, çünkü kralı şikâyet edebileceğimiz hiçbir güç yoktur. Bununla birlikte, kral gücünü Tanrı'dan almaktadır. Arkasında onu destekleyen bir kilise ve yaptıklarını meşru kılan bir Tanrı ismi vardı. Metafizik başkaldıranlar, Tanrı'yı öldürür. Metafizik başkaldıranlara göre Tanrı öldüğü için, yeryüzünde bir temsilcisinin de olmasına gerek kalmamıştır. Artık tek çare kralın ölmesidir. Kral, burada aslında sadece bir simgedir. Asıl yapılmak istenen, kralın yaptıklarını haklı gösteren ilkelerin yok edilmesidir. "Dinsel biçimiyle, krallık son sözü her zaman yargılamaya bırakan, yargılamayı adaletten üstün tutan bir yönetimdir."¹²⁵ Adalet ile hukuk, yasa çok farklı kavramlardır. Yapısı itibariyle adalet, daha çok dinsel, ilahi bir kavramdır. Tanrı kaynaklıdır. Tek adil olan aslında Tanrı'dır. Kral, buna izin vermemek için yargılamayı kullanır. Ama hiçbir yargılama objektif olamaz, hele de başında bir kral varken. Kral burada hem arkasına Tanrı'nın gücünü almakta, hem de ondan daha da üstün olmaya çalışmaktadır. "Adaletin, yargılamayla tek ortak yanı, tüm olmak ve salt bir biçimde egemen kalmak istemesidir."¹²⁶

4.4.2. Kralın İdamı

Atatürk, tüm savaşlar bittikten sonra, padişahın bile yargılanabileceğini öne sürmüştür. Bunun için de padişahın yetkilerinin azaltılması gerekmektedir. Bu yüzden, bir meclis oluşturdu ama hali hazırda padişahın hükümranlığı da sürmekteydi. Yapılmış olan ve yapılmak istenen bu çabalar, yüzyıllardır süregelen saltanatın yıkılması ve yerine halkın vicdanının gelebileceği bir cumhuriyet kurmak içindir. Bunu padişahların davranışları belirlemiştir. Kimse çok iyi giden, halkını refah içinde yaşatan bir saltanatı yıkmak istemez. Ama padişahlık, kendi tamamen halktan üstün görmekteydi, hilafeti de arkasına alarak Allah'ı temsil ettiğini söylemekteydi. Tüm bu fikirleri, Rousseau'dan edindiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Rousseau, genel istemin dokunulmazlığını ve üstünlüğünü kanıtlamıştır. "Genel istem alışılmış yargıçlar önünde dile getirilemez. Her

¹²⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.108

¹²⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.109

şeyin üstündedir o.”¹²⁷ Aziz Just ise, hiçbir hükümdarın ya da elinde bir güç tutan herhangi birinin suçsuz olduğuna inanmaz. “Monarşi, kral değildir, “cinayet”tir”¹²⁸ der. Kim elinde bir güç bulunduruyorsa, bu cinayetin ta kendisidir. Aziz Just yurttaşlığı yücelmekte, krallığı bunun tamamen dışında bırakmaktadır. Çünkü kral bir yurttaş değil, yurttaşların haklarını elinde tutan, istediği gibi davranabilen, bir güçtür sadece. Olması gereken tek güç, halkın gücüdür. Kral, tek bir kişiye karşı ya da maddesel bir şeye karşı suç işlememiştir. Öyle olsa affedilebilir. Ama halk, soyut bir kavramdır, yüceltilmesi gereken bir kavramdır. Bu yüzden, kral bağışlanamaz. Kral ayrıca dinsel güçleri de elinde bulundurmaktadır. Kralın idamıyla ilk laiklik örneği sergilenmiştir diyebiliriz. Çünkü Aziz Just, XVI. Louis’yi yargılatan ve öldürten kişi olarak bilinir ve bunu yaparken de Rousseau’nun “Toplum Sözleşme”sinden yola çıktığı açıktır. Dünya tarihinde ilk kez, Tanrı’nın dünyadaki temsilcisi olarak bulunan bir kişi ve bir kral yargılanmış ve öldürülmüştür. Bunu Camus, bir dönüm noktası olarak niteler. “Bu tarihin kutsallıktan sıyrılmasını ve Hıristiyan tanrının yeryüzündeki bedeninden sıyrılmasını simgeler.”¹²⁹ Aziz Just, kralı öldürtmekle, bir ilkeyi de öldürmüş olur. İşte bu “...tarihin kutsallıktan çıkarılması anlamına gelmektedir.”¹³⁰ Tanrı yasasının yerini doğa yasası alır, kral egemenliğinin yerini de halk egemenliği. Artık kral öldürülmüştür. Kralın öldürülmesiyle birlikte Tanrı ve onu temsil eden din de öldürülmüştür. Şimdi sırada olan insan dinini veya yeryüzü dinini kurmaktır.

Camus’ye göre Aziz Just da, Rousseau da insanın değil, halkın üstünlüğünü desteklerler. Halk, onlara göre Tanrı’dır artık. “Ölümsüz ilkeler yönetir davranışımızı: Gerçek, Adalet bir de Us”¹³¹. Halk, genel istenç, bunu bize sağlayabilir. Rousseau’nun ya da Aziz Just’un bahsettiği, karşı çıktıkları tanrı, bizim anladığımız anlamıyla, dünyayı var eden, yaratma gücü olan Tanrı değildir. Onlar Tanrı-Krallar’a karşı çıkmışlardır. Çünkü bu yönetim tek bir kişiye dayanıyordu. Yüceltikleri Tanrı kavramı ise bir topluluğa daha doğrusu tüm insanlara ve adalet gibi yüce kavramlara dayanmaktaydı. Onlar evrenseli istemekte idiler. Ama evrenseli kurmak o kadar da kolay değildir. Evrenseli, yine yasalar sağlar. Devlet, bir yasalar cumhuriyeti haline gelir. Ama insan, başkaldırı eğilimindedir ve yasalara da karşı çıkabilir. Kurallar

¹²⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.112

¹²⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.113

¹²⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.115

¹³⁰ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.133

¹³¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.116

çiğnenmek içindir sözü de boşuna çıkmamıştır. Rousseau, toplumsal sözleşmeyi yazarken, herkesin eşit olduğundan yola çıkar. “Her birimiz bütün varlık ve gücümüzü genel iradenin yüce yönetimi altına koyuyoruz ve her üyeyi bölünmez parçası olarak ilan ediyoruz.”¹³²

Peki, yasaların çiğnenmesi nasıl önlenebilir? Sorulması gereken soru budur. Cumhuriyet tamamen sorunsuz işleyen bir rejim midir peki? Elbette hayır. Rousseau, her bireyin ayrı ayrı özgür olduğunu, kendine has, eşsiz ve eşit olduğunu belirtmiştir. Ona göre devletin gücü ve kişilerin özgürlükleri madalyonun iki tarafıdır. Rousseau'nun bahsettiği eşitlik ilkesini göklere çıkarması, onun Marksizm'e yaklaştığı yolunda eleştiriler almasına neden olmuştur. Ama Rousseau'nun savunduğu eşitlik, hukuksal alandaki bir eşitlik anlayışıdır, Marksizm'deki eşitlik ise, sosyal alanda ve ekonomik alandaki bir eşitliktir. Eşitlik anlayışı temeldeki düşüncelerin birbirlerine yakın olmasına yol açmıştır. Cumhuriyet de, bakılırsa tek düze işleyen bir sistemdir. Çoğunluğun kuralları, çoğunluğun seçimleri işler hep. Peki ya azınlıklar? Günümüzdeki azınlık problemlerinin de kaynağı buradan gelmektedir. Ama azınlıklar için de çoğunluktan vazgeçilemez. Azınlığın geleceğini de çoğunluk belirler. Bir çıkmaz söz konusu ama asıl önemli olan tüm bunlara rağmen beraberce yaşamayı başarabilmektir.

Marat, “İnsan severliğimi yadsımak istiyorlar, diye haykırır. Ne büyük haksızlık! Çok sayıda kelle kurtarmak için, az sayıda kelle uçurtmak istediğimi görmeyen var mı?”¹³³ diye dile getirir düşüncelerini. İdamı haklı gösteren ise, genel istenç ve erdem gibi haklı unsurlar uğruna işleniyor olmasıdır. Peki ya genel istencin başa getirdikleri yanıylıyorsa? İdamın haksız sonuçları da olabiliyor. Camus, azınlığın veya çoğunluğun, yasalarını kendi arzuları çerçevesinde kullanmalarına karşı gelmiştir. Aziz Just “Devrim dondu, bütün ilkeler cılızlaştı; hilebazlığın kafasına geçirdiği kırmızı başlıklar kaldı kala kala. Keskin içkilerin damağı körlettikleri gibi, yıldırımın uygulanaşı da suçlu körletti.”¹³⁴ Suç önlenemez, diğer suça teşvik eden hiçbir şey de önlenemez. “... bu halktan umudu keserek onu boyunduruk altına almak gerekir. Ama suçsuzca yönetmeye de olanak yoktur. Öyleyse ya kötülüğün acısını çekmek, ya ona hizmet etmek; ya ilkelerin haksız olduğunu, ya da halkın ve insanların suçlu olduklarını kabul etmek

¹³² Prof. Dr. Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yay., 12.Baskı, İstanbul, 2009, s.201

¹³³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.120

¹³⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.122

gerekmektedir.”¹³⁵ Kendisi de idam masasına oturduğu zaman, saf bir akla uymayan halkı hor görür. Tüm bunlara rağmen egemen kral gitmiş ve egemen halk gelmiştir. Ama yasalar insanlara bağlıdır. Yasayı koyan iyi insan olmadıktan sonra, yasa sallantıdadır. Yerine gelen her kimse, o yasayı değiştirebilir, ortadan kaldırabilir. Bu yüzden yasa, evrensel yasa olmalıdır, değişmez sınırları, kuralları, kaideleri olmalıdır. Evrensel yasanın da bir temeli olmalıdır. “Büyük ilkeler temelsizse, yasa geçici bir eğilimden başka bir şeyi dile getirmiyorsa, ya bozulmak, ya zorla benimsetilmek için yapılmıştır.”¹³⁶

Camus’ye göre kral öldürücülerden sonra sırada tanrı-öldürücüler vardır. “On dokuzuncu yüzyılın kral öldürmelerinin ardından, yirminci yüzyılın başkaldırma mantığının son noktasına kadar giden ve yeryüzünü insanın tanrı olacağı bir ülke yapmak isteyen tanrı-öldürücüleri gelir.”¹³⁷ Bunlar sağcı ve solcu devrimcilerdir. Erdem dinini kurmaya çalışan Fransız devriminin yerini, insan dinini kurmaya çalışan, devrimciler alacaktır. Bundan sonra, Tanrı rolü tamamen insanlara geçecektir.

4.4.3. Tanrı Öldürücüler

Tanrı öldürücülerde, “Fransız Devrimi’nin ilkelerinin yerini Rus teröristlerinin mutlak olumsuzlaması, Rousseau’nun görüşlerinin yerini de Hegel’in tarih felsefesi ile ilgili görüşleri alır.”¹³⁸ Camus’ye göre Hegel, Almanya’da Fransız devriminden kalan boşluğu doldurmak, sürdürmek istemiştir. Tanrı ve akıl, Hegel’le birlikte tarih içine girmiştir.

Ayakta kalamayan, bir kurala bağlanamayan özgürlük yıldırıya götürmüştür. İnsanların, kendi dilek ve isteklerine göre oluşturduğu hukuk, zorbalığa kadar ilerlemiştir. Fransız düşüncesi soyut bir toplum yaratmıştır. Ama Hegel buna karşı çıkar. Ona göre toplum hem evrensel hem de somut olmalıydı. Akıl, evrensel olanla birleşmeliydi. Camus, Hegel’in bu tarz düşüncelerine karşı çıkar. Camus’ye göre Hegel’in oluşturduğu düşünceler, gerçek yaşamla örtüşmemektedir. O, ahlak, akıl, adalet gibi düşüncelerini betimlerken onları sanki dünyada olmayan şeylermiş gibi

¹³⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.122

¹³⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.125

¹³⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.126

¹³⁸ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.133

anlatır. “...eylemin kuralı eylemin kendisi olmuştur”¹³⁹ Hegel’in başını çektiği Alman düşüncesi, İlkçağ düşüncesine tamamen ters düşmüştür. Bu düşünce insanın, devamlı değişim halinde olabileceğini göstermektedir. İpler, artık insanın elindedir. 20. yüzyıl devrimcileri görüşlerinin çoğunu Hegel’den almışlardır. “Sürekli bir yadsımayla, güç istemlerinin savaşıyla özetlenen, aşkınlıktan yoksun bir tarih görüşünü almışlardır ondan.”¹⁴⁰ Hegel’in felsefesi sondan başa doğru ilerlemektedir. “...hiç kimsenin erdemli olmadığını ama herkesin erdemli olacağını varsayar.”¹⁴¹ Camus’ye göre Hegel’de şiddet ön plandadır. Başta hiçbir şey yoktur ya da var etmek için önce yok etmek gerekmektedir. Camus açısından bu girişim yıldırıyı ortadan kaldırmak için ortaya atılmıştır ama tam tersi bir sonuçla karşımıza çıkar. Yıldırının boyutları daha da genişlemiştir.

Hegel, kölelik ve efendiliği tekrar karşımıza getirir. Tüm ilişkiler “güç” ilişkisi üzerine kurulur. Hegel, bir şeyi kanıtlamak için kendi olmayan şeylerden yola çıkar. Özdeşlik ilkesine inanmamasının nedeni de budur. Hegel, yoksamayı kullanır. Her şeyin temelinde arzu vardır. Erişmek istediği, kendi başına var olan ama yok olması gereken bir arzudur. Başkaları olduğu için biz varız. “Hareket halinde düşünce veya süje olan *hüküm*’de evrensel ve bireysel, genel ve tikel birbirlerinden ayrılmış gibi görünürler; oysa gerçekte hüküm, onların aynılığını onaylamaktan başka bir şey değildir.”¹⁴² Burada öne çıkan benlik bilincidir. Hegel açısından bizi hayvanlardan ayıran şey de budur. İnsan hayvansal değerden üstün bir değeri, sadece toplum içinde kazanır. Her şey var olmak için başka bir şeye ihtiyaç duyar. Başka şeylerin ona hizmet etmesini ve ayrıca onaylanmayı da ister. “..her bilinç başka aynaları yansıtan, kendisi de yansımış görüntülerde sonsuzca yansıyan bir aynadan başka bir şey olmayacaktır.”¹⁴³ Hegel’in düşüncesine göre, her gerçek onaylanmak zorundadır. İyi de onaylanmalı, kötü de onaylanmalıdır. Köleyi ve efendiyi de kabul etmesi bundandır. Tarihin sonunu fikri varolmak ve hükmedebilmek için ya ölmeyi ya da öldürmeyi göze almış olmayı savunur. Onaylanma ve tüm bilinçler önünde saygı görme isteği, diğer bilinçlerin yok edilmesi anlamına da gelmektedir. “Öteki” olmayınca, tek başına tanınmış, kabul edilmiş olmanın da hiçbir mantığı yoktur. Hegel açısından tek başına

¹³⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.128

¹⁴⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.129

¹⁴¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.129

¹⁴² Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, Çev; H. Vehbi Eralp, Sosyal Yay., 5. Basım, İstanbul, 1998, s.352

¹⁴³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.135

bir krallık yoktur. Köle ve efendi olmasaydı, insansal hiçbir gerçek bulunmayacaktı. Efendi kölenin sahibidir, onu tanır ve kendisine saygı duyulur. Köle ise, efendisini baştan kabul etmiştir. “Öl ya da öldür” kuralı burada geçerli değildir. Çünkü bu, “güç” kuralına uygun bir durumdur. Camus’ye göre tek çıkmaz burada, köle bir süre sonra kölelikten sıkılıp efendi olmak isteyebilir. Ama efendi, efendi olmaktan her zaman hoşnut olacaktır ve efendiliğini değiştirmek istemeyecektir. Kölenin efendi olma isteği, bir başkaldırıdır. “Marksizm-Leninizm’in bu eytişimden çağdaş ülküyü, işçi-asker ülküsünü çıkarmış olmasına şaşmamalı.”¹⁴⁴ “Hegel’in kendisi de gerçek tanrıyı dünyanın efendisi diye adlandırır...yüce efendiyi salt ölümlle özdeşleştirir.”¹⁴⁵ Hegel’e göre, bir diğerine baskın gelen kural, yerine daha da güçlüsü gelinceye kadar uyulması gereken kuraldır. Camus burada Hegel’e yine karşı çıkar. “Bir kuralın diğerine üstün gelip gelmeyeceğine karar verecek olan kim peki?”¹⁴⁶

Camus’ye göre bireylerin dünyaya fırlatılıp atılmış oldukları düşüncesi de Hegel’den kaynaklanmaktadır. Çünkü ruh, kendiliğinden var olmuştur. Ama bununla birlikte hem vardır hem de yoktur. Her şey Hegel’de en sonda netleşmektedir. “Değişmez olan, ideal olan tarihin sonunda ortaya çıkacağına göre, amaç tarihin sonunu oluşturmaktır.”¹⁴⁷ Ama “en son” da yoktur. Dünyaya fırlatılıp atılmış olan ruh kendi kendine bir çıkış bulmak için çabalamaktadır ve kendisine karşı olan, gücünü kanıtlamak isteyen, kendisi gibi tanınmak isteyen milyonlarca ruh daha vardır. Ama özgürlük ruhun özündedir, fırlatılıp atılmış olmasına rağmen, bağımsızlık için savaşıyor. Camus açısından 20. yüzyılda ve günümüzde, insanların daha fazla umutsuzluğa sürüklenmesinin nedenlerinden biri de budur. Bu düşünceler, her bireyi daha da umutsuz hale sürüklemiştir. Her köle boyun eğdiği için köledir ve bundan tek kurtuluş yolu da onu yadsımak, başkaldırmak, diğerlerini köleleştirmek ya da ölmektir. “Hegel, tarihin sonunda günahları bağışlar kuşkusuz. Ama Hegel’ e göre o zamana kadar, her insan edimi suçlu olacaktır. “Öyleyse yalnızca edim yokluğudur suçsuzluk, bir taşın varlığıdır, bir çocuğun varlığı bile değildir.” Öyleyse taşların suçsuzluğu bize yabancıdır. Suçsuzluk olmayınca, hiçbir bağlantı, hiçbir neden yoktur. Neden olmayınca da, bir usun saltanatı başlayınca kadar, salt güçten, efendi ile köleden başka hiçbir şey olamaz. Efendi ile köle arasında acı yalnız, sevinç köksüzdür, her ikisi

¹⁴⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.134

¹⁴⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.134

¹⁴⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.136

¹⁴⁷ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.134

de hak edilmemiş durumdadır. Öyleyse, dostluk çağların sonuna kaldıysa, nasıl yaşamalı, nasıl dayanmalı? Tek çıkış yolu, elde silah, kuralı yaratmaktır. “Ya öldürmek, ya köleleştirmek.”¹⁴⁸ Albert Camus’nün başkaldırı felsefesinde yabancılaşma sorununun can damarı tam da bu sözlerdir.

Camus’ye göre Hegel, yapıcı olmaktan çok uzak, yıkıcı bir felsefe getirmiştir. Varolmak için ölmek ya da öldürmek gerektiğine inanan yoksayıcılarının temelini atmıştır. Sonunda ölmek bile olsa, düşüncelerinin peşinden giden insanları oluşturmuştur. Tüm bunlar, o devirlerde başta olan kişileri ya da sözü geçen kişileri siyasal umursamazlığa kadar götürür. Camus’ye göre Hegel’in bu düşüncelerinden etkilenenler ahlak ilkelerine sırtlarını dönmüşlerdir. “Hegel’den hareketle, köleliğin efendiyi yok ederek ve ancak başkalarını köleleştirerek ortadan kaldırılabileceğini ilan edenler oldu. Her iki tavır da, nihilizme ve teröre, hem bireysel teröre hem de devlet terörüne yol açtı.”¹⁴⁹ Hegel felsefesinin etkileri çok büyük ve sarsıcı olmuştur. Erdemden yoksun, ölmeye veya öldürmeye dayalı, ruhsuz bireyler yetiştirdi ya da bireylerin kendilerini öyle hissetmelerine neden oldu. Bunun sonucunda “Bireylik inancın yerini aldı, us İncil’in, politika din ile kilisenin, yer göğün, çalışma duanın, düşkünlük cehennemini, insan da İsa’nın yerini.”¹⁵⁰ Camus’ye göre bunun sonucunda Hegel kral-insan çağını başlatmıştır. Hegel, Tanrı’yı insandan ayırmaz, onu köleleştirmek ister. ““gerçek tanrı, insansal tanrı devlet olacaktır.” *Homo homini lupus* o zaman *homo homini deus* olur.”¹⁵¹ Ama insandaki Tanrısallık fikri, Tanrı’nın gerçekten bir yerlerde var olduğu düşüncesini bir türlü değiştirememiştir. Değiştirememiştir ancak Hegel diktatörlerin, insanlık suçlarını işlemelerini de temellendirir. “İlhak, ancak ilhak edilen kavim, yenenin temsil ettiği fikir (İde) kadar büyük, feyizli ve yaşamaya yetenekli bir fikri temsil ettiği zaman, başkaldırmayı meşru kılan bir cinayettir.”¹⁵²

4.4.4. Bireysel Yıldırıcılık

Camus açısından Rus yıldırıcılığının tarihi, başkaldırımların sessiz halk önünde yönetimle çarpışmasıdır. “...en aşırı yoksamalarında bile, bir değere, zorbalığa karşı

¹⁴⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.136

¹⁴⁹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.135

¹⁵⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.138

¹⁵¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.138

¹⁵² Weber, *Felsefe Tarihi*, s.359

koyup gerçek kurtuluşa destek olmayı bugün de sürdüren, yeni bir erdeme beden vermişlerdir.”¹⁵³ Rusya’da devrim yapmak isteyenler, tamamen erdemli değildir denilemez öyle ki devrim yapmada sonuç, o kadar da önemli değildir. Önemli olan bir şekilde, devrimin adının geçmesi, buna niyet edilmesi, bunun için aynı görüşte ve inançta olan bir topluluğun oluşması gereklidir. Devrim, sonuçsuz da kalsa, sonuç olarak, bir örnek teşkil etmektedir. Camus, bu noktada Bielinski’yi örnek olarak verir. Tam ters düşünüyorken yani “toplumsal sekincilik”¹⁵⁴ ten yanayken, birden bire değişmektedir. Başkalarının acısı kabul edilemiyorsa, dünyada hiçbir şeyin anlamı yoktur diye düşünür.

Hegel’e karşı Bielinski, “Evrım basamaklarının en yükseğine ulaşmak talihine de ersem, yaşamın ve tarihin bütün kurbanlarının hesabını sorardım sizden. Bütün kan kardeşlerim konusunda içim rahat değilse, karşılıksız bile olsa, mutluluğu istemem.”¹⁵⁵ diye seslenir. Camus’ye göre Bielinski soyut şeylerden bahsetmez. Bireyin, insanın varlığının ölümsüzlüğünü ister. Bielinski’nin bu davranışı başkaldırının sonuçlarındandır. “Birey bu durumyla kabul etmez tarihi. Öyleyse olduğu şeyi kesinlemek için gerçeği yıkması gerekir, onunla işbirliği etmesi değil.”¹⁵⁶ Hegel’in bir süre ortadan kaldırdığı metafizik başkaldırımı burada yeniden görürüz.

Camus açısından Herzen, Tanrı’nın ortadan kaldırılmasını geleceğin yaratılması olarak görmektedir. “... Yalnızca geçmiş için kehanette bulunan İncil, çağlara bir sınır koyuyordu. 1807’de, bütün günahlar bağışlanmış, çağlar tamamlanmıştı. Ama tarih gene sürdü.”¹⁵⁷ İncil, başkaldırıya bir engel koyuyordu. Çünkü ona göre tarih tamamlanmıştı. İnsan ne yaparsa yapsın değişmeyecekti. Her şeyin Tanrı’nın elinde olduğu ve İncil’le sınırlandırıldığı düşüncesi, insanı Tanrı’dan uzaklaşmıştır. Çünkü insan, dine göre sadece oyunu kurallarına göre oynaması gereken, kuralların dışına çıktığı zaman ise cehennemle cezalandırılan bir oyuncuydu.

Camus’ye göre Neçayev kadar olmasa da, Bakunin de, yoksayıcılığın tutarlılığını götürebildiği yere kadar götür. Bakunin ilk kez Hegel’i okuduğunda tüm dünyası altüst

¹⁵³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.142

¹⁵⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.144

¹⁵⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.144

¹⁵⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.144

¹⁵⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.139

olur ve ona karşı çıkar. Bakunin “özgürlüğün evrensel ve gerçekten demokratik kilisesini ister.”¹⁵⁸ Kurumsal aktöreye düşmandır. Romantik başkaldırma ilkelerinden birini başkaldırmanın içine sokar. Ona göre en küçük devlet bile kötüdür. Devlet yıkılmalı, devrim yapılmalıdır. Bir şeyleri yıkarken, yeni bir şeyler yaratmayı planladıkları için yıkıyorlardı. Bakunin gerçekten özgür bir dünya oluşturmak istiyorsa var olanı yıkmalıdır görüşündedir. Bu bencil bir istek değildir, tam tersine tüm insanlığı saran bir istektir. Ama Camus’ye göre bu görüş sonunda tam bir diktatörlüğe yol açmaktadır. Her şeyi yıkmak, temelsiz kalmak demektir. Temelsiz olunca ise bina sağlam kalmaz. Yasasız özgür bir devletin ise karmasa içinde yaşamak zorunda kalması demektir. Özgürlüğün sınırlarını, yine diktatör belirlemelidir. Camus burada Neçayev’den söz eder. “Umutsuz bir devrimin zalim keşişi olmuştur; desteklemeye karar verdiği kara tanrısallığı yaymayı, onu en sonunda başarıya ulaştırmayı sağlayacak öldürücü düzeni kurmak, Neçayev’in en belirgin düşüydü.”¹⁵⁹ Neçayev devrimcinin niteliklerini belirtir. “Her şeyi tek bir tutkuda: Devrimde toplanmalıdır. Tarih, her türlü ilkenin dışında, devrimle karşı-devrim arasında bir savaştan başka bir şey değilse, bu iki değerden birini benimsemekten başka çıkar yol yoktur, ölüm de buradadır, diriliş de, Neçayev bu mantığı son noktasına götürür. Devrim, ilk onunla, aşktan ve dostluktan açıkça ayrılır.”¹⁶⁰ Ama Neçayev’in her şeyden önce, hatta devrimin elde etmeyi istediği amaçtan bile önce devrimi görmesi, aynı ülküyü paylaşan devrimcilerin kendi aralarında öldürülmelerini de haklı göstermektedir. Camus’ye göre Neçayev devrimi bir asker devrimi şekline sokar. Kendi yasalarını oluşturur ve yasalara zorunlu bağlılık ister. İnsanı sadece bir araç olarak görmektedir. Neçayev diğer diktatörlerden bile sert bir rejim getirmiştir. Rus devriminde, onca insanın öldürülmesinin haklı kaynağı olarak, Neçayev gösterilebilir. Neçayev’in ortaya attığı düşüncelerin yarattığı devrim, Fransız devriminden çok farklı bir devrimdir. Fransızlar, insanlara değer vermekteyken, Neçayev değer vermeyi geçelim onları bir araç, bir nesne olarak görmekte, insanları aralarında Hindistan’daki gibi kastalara ayırmaktadır. Camus’ye göre Neçayev’in bu akılalmaz yaklaşımından sonra doğar yıldırıncılar. “... aşka sırt çevirmiş, efendilerinin suçluluğu karşısında ayaklanmışlardır, ama umutsuzluklarıyla başbaşadılar, ancak suçsuzluklarının ve

¹⁵⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.149

¹⁵⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.151

¹⁶⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.151-152

yaşamlarının çifte kurbanlığında çözebilecekleri çelişkileriyle karşı karşıya kalmış bir durumdadırlar.”¹⁶¹

“1878 yılı, Rus yıldırıcılığının doğum yılıdır.”¹⁶² Bununla birlikte suikastler ve öldürmeler birbirini izler. “...1903 yılında, devrimci sosyalist partinin *Savaş Örgütü* doğar ve Rus yıldırıcılığının en olağanüstü kişilerini bir araya getirir.”¹⁶³ Rus devletinin önde gelen isimlerini öldürürler ve böylece kurbanlar çağı tamamlanmış olur. Yoksayıcılığın sonucu yıldırıcılık olmuştur. Camus’ye göre Rusya’daki başkaldırı, başkaldırıcılığın tarihini değiştirmiştir. Ölüme gözü kapalı gidenlerin gerçek bir amaçları vardır. Dünyadaki çelişkilerden kurtulmak, yeni değerler yaratmak, Rus devrimi bize kısacık yaşamları olan ama yine de tarihe bir çok anlam yükleyen gençler bırakmıştır. Hepsi de Tanrısız’dır. Ama bizim bildiğimiz anlamda değil. Tanrı’ya inanırlar ama onun yardımını istemezler. Birbirlerine sıkı sıkıya bağlıydılar. Belki istedikleri başarıları tam anlamıyla elde edemediler ama asıl önemli olan onlara göre, aynı ideal üzerinde birleşmek ve bunun için çabalamaktı. Aslında kan dökülmesini de istemiyorlardı. Gerekirse canlarını vermeye her saniye hazırlardı. Yok etmeyi düşündükleri tek şey ülkelerine, insanlarına zarar veren veya vermek isteyenlerdi. Suçsuz insanları yüceltiyorlardı. “Hem zorunlu, hem bağışlanmaz, işte böyle görüyorlardı öldürmeyi.”¹⁶⁴ Başkaldırının bu çelişkisini hep içlerinde yaşamışlardır. Eşi de zarar görebilir riskiyle, yanında eşi olan bir adamı öldürmeyi göze alamıyorlardı. Camus’ye göre çağdaş yoksayıcılığın iki ayrı yüzü burada karşımıza çıkmaktadır: burjuva ve devrimci

Camus’ye göre Rus devrimcileri başkaldırıda en yüksek noktaya çıkmışlardır, hem oluşturdukları kardeşlik duygusuyla, hem ortak bir inançta birleşip hareket etmeleriyle, hem inançları uğruna savaşıp ölmeyi göze almalarıyla hem de değerler oluşturmalarıyla. “Onların amacı, sadece insan öldürmek değil, halkın özgürlüğünü elinden alan ve kötü olan insanı öldürmek olduğu için, özgürlük arzusu asıl amaçtır.”¹⁶⁵ Bundan sonraki devrimciler ise değişmiştir. Artık kendi canlarını tehlikeye atmıyorlar ve böylelikle de suçu kabullenmiş oluyorlardı. “Alçalışa boyun eğme, işte devrimi ve

¹⁶¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.155

¹⁶² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.155

¹⁶³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.156

¹⁶⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.159

¹⁶⁵ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.135

insan kilisesini kendilerinden üstün tutan yirminci yüzyıl devrimcilerinin gerçek özelliği budur.”¹⁶⁶ Rus devrimcilerinin farkı da burada karşımıza çıkar. “Bütün dünya kendisini onaylasa bile, hala bir kuşku kalacaktı Kalyalev’in içinde: Kendisi onaylayabilmeliydi, coşkun alkışların her gerçek insanda uyandırdığı kuşkuyu susturmak için, herkesçe haklı görülme bile yetmeyecekti ona... Ölmeyi, bir yaşamın karşılığını gene bir yaşamla ödemeyi kabul eden kişi, yoksamaları ne olursa olsun, tarihsel birey olarak kendisini aşan bir değer varlığını kesinler.”¹⁶⁷ Camus’ye göre Rus devrimcileri Hegel’in görüşlerine tamamen karşı çıkar ama onlardan sonra gelenlerin yerini yine Hegelci düşünce alacaktır.

Camus’nün “Başkaldıran İnsan” adlı eserinde değindiği diğer bir isim de Şigalev’dir. Şigalev ise, Dostoyevski’nin “Ecinniler” adlı romanında, bir karakterin ismidir. “...devrim, gerçek kökenlerinden kopmuş, tarihe boyun eğdiği için insana olan bağlılığını yitirmiş olarak, bütün evreni köleleştirmeyi düşünmektedir.”¹⁶⁸ Bunlardan sonra Şigalev’cilik çağı başlar. Şigalev, tamamen eşitliği savunur, ama bu insanı köleleştirmeye kadar götüren bir eşitlik anlayışıdır. “Sınırsız özgürlükten çıkarak sınırsız zorbalığa geldim”¹⁶⁹ diye tanımlar felsefesini. Şigalev’in düşüncelerini hayata geçirmede izlenecek yol, diktatörlüktür. “Bugün, tarihimizin bir yanı üzerinde, yeni derebeyleri, büyük engizitörler, ezilmişlerin başkaldırmasını kullanarak sürdürüyorlar egemenliklerini...Acıları, başkalarına acı çektirmekten başka bir şey değil: kendi efendiliklerinin kölesi oluyorlar. İnsanın tanrı olması için, kurbanın da alçalarak cellât olması gerekir. Kurban da cellat da umutsuzdur bunun için...insanların her birini tanrı yapmaya karar verdikten sonra, insanları tedirgin etmekten nasıl kaçınılabilir?...insanın kendi kendini tanrılaştırması da başkaldırmanın yarattığı çamurlu yollarına, tarihimizin hala içinden çıkamadığı bu yollara sapar.”¹⁷⁰

¹⁶⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.162

¹⁶⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.162

¹⁶⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.164

¹⁶⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.164

¹⁷⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.165

4.5. Devlet Terörizmi

4.5.1. Devlet Yıldırıcılığı ve Us-Dışı Yıldırı

“Camus, devlet terörizmini ikiye ayırmaktadır: Ussal ve us dışı.”¹⁷¹ Us dışı yıldırıda ele alacağımız konu Mussolini ve Hitler’in başını çektiği faşizm ve nazizmdir. Her iki diktatör de dünyanın anlamsızlığına inanmışlardır. Dünyanın bir anlamı yoksa da, ahlaki değerler gibi değerlere de ihtiyaç yoktur. Bu sebeple, düşüncelerinin kaynaklarını Nietzsche’den aldıklarını söylemek yanlış olmaz. Camus, hem Mussoli’nin hem de Hitler’in başkaldırısını bir devrim olarak görmenin doğru olmayacağını ama yine de bazı felsefelerden yola çıktıkları için ele alınabileceğini belirtir.

Bütün yeni devrimler sonuçları ne olursa olsun devletin güçlenmesiyle sonuçlanmıştır. Devlet güçlendikçe, hırslanmıştır. “Marks’ın kehanetimsi düşü, Hegel ya da Nietzsche’nin önceden bildikleri, Tanrı ülkesinin kökü kazındıktan sonra, ussal ya da us-dışı, ama her iki durumda da yıldırıcı bir devlet çıkarır ortaya.”¹⁷² Camus, 20. yüzyılım faşist devrimlerini, devrim olarak görmez. Onlarda evrensel hırsları eksik görür. Onlar da kendi imparatorluklarını yaratmak istemişlerdir ama evrensele ulaşamamışlardır. Bilindik devlet oluşturmaktan farkları, us-dışını tanrılaştırmayı seçmeleridir.

Mussolini, Hitler, her ikisi de Tanrısızdılar. Ve Hıristiyanlık’a karşı çıkıyorlardı. Bir yıkma çabası içindeydiler. Ve Yoksayıcılığı benimsemişlerdir. Hitler döneminde Almanya, kökünden sarsılmıştır. Süregelen bozgunlar, savaşlar ve birbirini izleyen intiharlar...Almanlar, bu sonu gelmez savaş ortamında artık her şeyden umutlarını kesmişlerdir. Onlara gerekli olan şey ise sadece, tutkudur. Bunların sonucunda ise Hitler, kendi değerlerini zorla halka benimsettirir. Camus’ye göre Hitler, bu açıdan kurnazdır. Yaptığı acımasız işler onu ayakta tutar, insanlar ondan ve onun yapabileceklerinden korkarlar. Çünkü Hitler’in arkasında, ona tam bir inançla bağlı olan bir ordu vardır. Ve ne zaman ne yapacakları belli değildir. Çünkü değer yargıları, ahlaksal ilkeleri yoktur. Gözü kapalı tek bir inancın arkasından sürüklenirler. Hitler, “İrk ezilme tehlikesi altında bulunduğu zaman...yasaya uygunluk ancak ikinci derecede

¹⁷¹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.136

¹⁷² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.166

bir önem taşır.”¹⁷³ Hitler’in tek amacı, yaşam içinde varlığını sürdürebilmektir. Nasyonal bir sosyalizm kurma çabası içerisindedir. Bu da savaş yoluyla olur. Savaş, onların ayakta kalmalarını sağlayarak, varolmalarının nedenidir. Yaşamak için, hayatını sürdürebilmek için, öldürmek gerek. Çünkü hayat, bir oluşum içinde ve tehlikelerle doludur. Camus’ye göre Hitler’in peşinden bu kadar insanın gitmesi ve yaptıklarını haklı göstermesi, yaptığı her şeyin Alman halkı için olduğuna, insanları inandırmasındadır. Hitler, emir verir bir yapıdadır. Bu onu güçlü göstermektedir ve halk da her zaman güçlü olanın yanında yer almıştır. Howard K. Smith, “Ben o kanıdayım ki, Hitler mitiyle koşullanmış milyonların her biri, kendi içinde birer Adolf Hitler taşıyor”¹⁷⁴ demiştir. Smith. Bu “Tek önder, tek halk, tek efendi ve milyonlarca köle demektir.”¹⁷⁵ Her şey üstün Alman ırkı ve Alman devleti içindir. Bunu da Tanrı için yaptıklarına inandırmışlardır. Ama Tanrı olarak gördükleri, Hitler’dir. Hitler kendisinin de hep “Tanrısal koruma” altında olduğunu hissettirir. Hitler’in arkasında onu destekleyenler de, Hitler’i, Nietzsche’nin “üstün insan”ı gibi göstermeye çalışırlar. Bilindiğine göre, Hitler’in özel hayatı bile yoktur, tek kadın olarak Almaya’yı görür. Bu “üstün insan”ın erdemli bir özelliğidir. Ama yine de bu tarz düşkünlükleri olan insanlara da hoşgörülle yaklaşır. Hitler çok titiz ve düzenli hazırlanmış bir planın parçasıdır. Alman halkını peşinden sürüklemek için, çok özenli davranır. Her ayrıntı hesaplanmıştır. “Hitler kibar, ince, yardımsever bir “toprak ağası”, ya da Oechsner’in belirttiği gibi, her Alman için bir baba, bir koca, bir ağabey, bir evlat, yani Ulu Avutucu (İsa) olarak anlatılır.”¹⁷⁶ Hitler, Alman halkına elinden gelse, bir damla bile insan kanı dökmeyecek bir şahsiyet olarak sunulmuştur. O güne kadar görülmemiş binalar yapılmıştır, işsizlik sorunu neredeyse çözülmüştür. Bu halkının, Hitler’in peşinden nasıl gözü kapalı bir şekilde gittiğinin kanıtıdır. Camus’ye göre eğer Tanrı Hitler ise, onun için cinayet bile işlenebilirdi. Bir asker cenneti olan Almanya’da da durum aynen böyledir. “Ufak üstün insanlar bir kez cinayeti buyurmaya görsünler, başkandan yarbaşkana, yarbaşkandan daha ufağına derken, cinayet köleye kadar iner, köle ise yalnız emir alır, kimseye emir vermez...herkes asker olunca, asıl cinayet, emir öldürmeyi gerektirdiği zaman öldürmemektir.”¹⁷⁷ Daha üst düzeydeki insanlar, ellerini kana bulamazlar, çünkü işlerini yapacak askerleri ve köleleri vardır. Köleler ise, bunu

¹⁷³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.169

¹⁷⁴ Walter C. Langer, *Hitler’in Psikopatolojisi*, Çev; Kemal Bek, Zeki Çakılalan, Donkişot Yay., 1.Basım, İstanbul, 2004, s.29

¹⁷⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.170

¹⁷⁶ Langer, *Hitler’ in Psikopatolojisi*, s.46

¹⁷⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.171

kesin olarak yapmakla yükümlüdürler. İşte bu noktada Camus'ye göre "Us-dışı yıldırı insanları birer nesne, Hitler'in deyimiyle birer "gezegen basili" durumuna getirir."¹⁷⁸ Hitler uyguladığı tüm politikaları bu düzeyde gerçekleştirmiştir. Eşi benzeri olmayan bir canilik ve soğukkanlılıkla, Yahudilere eziyet etmiş, öldürmüş, sürgüne göndermiştir. Onları sadece tüketilmesi gereken ürünler olarak görmektedir. Sonuçta ona göre halkı tehlikededir ve bu düşünce doğrultusunda ona karşı olan ve onun karşı olduğu her şeyi yerle bir etmiştir. Hitler, sadece insanları öldürmekle yetinmemiştir, onlardan kalan en ufak izleri bile silmiş, yaşadıkları yerleri tanınmaz hale getirmiştir. Sanki o insanlar hiç yokmuş, hiç yaşamamış gibi bir kinle, ortadan kaldırılmışlardır. Hitler, tarihe bakıldığında ondan değer bakımından söz edilebilecek hiçbir şey bırakmamıştır. Sadece geriye kalan işlediği suçlardır. Elinde tüm güçleri bulunduran bu diktatör, savaşı ve yıkımı da tek bir sözüyle durdurabilecekken, diğer ırklara karşı duyduğu kinle kılını bile kıpırdatmamış, kendi halkını köleleştirmiştir.

Camus'ye göre Rus devrimi ve Hitler'in yapmaya çalıştığı çok farklıdır. Hitler, hiçbir zaman evrensel bir imparatorluk kurmaya kalkmamıştır. O, tüm olanaklarını, yok etmek için kullanmıştır. Ruslar ise, evrensel bir imparatorluk düşündeydiler. Hitler "Yıkımları tutkunun kendisinden daha büyük olan, ilkel bir atılımdan başka bir şey değildi. Rus komünizmi, tam tersine, bu denemenin betimlediği doğüstü tutkuyu, Tanrı'nın ölümünden sonra, en sonunda Tanrılaştırılmış bir insan yurdu kurma görevini yükledi."¹⁷⁹

4.5.2. Devlet Yıldırıcılığı ve Ussal Yıldırı

Camus'nün ele aldığı devlet teröründeki ikinci başlık ussal yıldırıdır. Burada ele alacağımız konu ise, Marks'ın öne attığı komünizmdir. "On dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde, toprak sermayesinden sanayi sermayesine geçmenin yol açtığı acılar ve korkunç yokluklar içinde, ilkel kapitalizmin göz kamaştırıcı bir çözümlenmesini yapmak için, Marks'ın elinde çok öğeler vardı."¹⁸⁰ Marks, ölüme yakın zamanlarda eserlerini yayımlamayı bırakmıştır. Bu yüzden "Das Kapital"i de tam anlamıyla tamamlanmış bir kitap olarak göremeyiz. Buna rağmen Marks'ın eserleri tammiş gibi benimsendi ve onun işlerine gelen kısımları alındı. Marks'ın kehanetleri üzerinde duruldu. "Kehanet

¹⁷⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.171

¹⁷⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.174

¹⁸⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.175

uzun sürelidir, dinlerin sağlamlığını sağlayan şey de kendisinden yanadır: Kanıtlanma olanaksızlığı. Öngörüler boşa çıkarken, kehanet tek umut olarak kalıyordu.”¹⁸¹

Hıristiyanlar, insan yaşamını doğrusal ilerleyen bir tarih olarak görmüşlerdir. İlk çağ Elen dünyasında ise bu tam tersidir. Elen'lere göre insan yaşamı, döngüselidir. Ama Hıristiyanlık Akdeniz'de de yayılmaya başlayınca kendisini biraz daha yumuşatmış, Elen düşüncesine daha da yaklaşmıştır. Elen'lere göre doğa ile birlikte yaşanmalıdır. İnsan ve doğa ayrılmaz bir bütündür. Oysa Hıristiyanlık'ta doğaya karşı savaş açılmıştır. Doğa, yenmemiz gereken bir şey olarak görülmüştür. Bunu da tarih için yapar. “Marks'çılıkta tanrısızlık kesindir. Gene de insan düzleminde yüce varlığa yer verir. Dinin eleştirisi, insanın insan için yüce Varlık olduğunu öğretisine varır.”¹⁸² Camus'ye göre Sosyalizm, insanı tanrılaştırma çabası içindedir. “Marks'a göre, tarihin yasaları maddesel gerçeği yansıtırlar; Maistre'ye göre da tanrısal gerçeği. Birincisi için, madde özdür; ikincisi için, tanrının özü bu yeryüzünde cisimleşmiştir.”¹⁸³ Maistre, bu yüzden Yunanistan'dan nefret eder. Yunan düşüncesinin Avrupa'ya bölücülük ruhu getirdiğine inanır. Ama bu Hıristiyanlığı kutsallıktan sıyrarak ve yenilikçi bir sosyalizm anlayışına bağlayacaktır. “Marks'ın bilimsel gelecek-inancı ise burjuva kaynaklıdır.”¹⁸⁴ Yani, sanayileşme, teknolojinin gelişmesi artık bir inanç şekline bürünmüştür. Ama bu ilerlemeden sadece burjuva sınıfı yararlanır. Camus'ye göre bu ilerleme kavramını en iyi Turgot yapar. “Tüm insan türü, birbirini kovalayan durgunluklar ve çalkantılar, iyilikler ve dertler içinde, ağır adımlarla olsa bile, durmamasıya, daha büyük bir kusursuzluğa doğru yürüyor.”¹⁸⁵ Burada tanrısal istemin yerinde, ilerleme düşüncesi beliriyor. Bu ilerleme düşüncesi diğer alanlarda da karşımıza çıkar. Yarın bugünden daha iyi olabilir. Buna inandığımız zaman, her zaman başka seçeneklerin de oluşacağına da inanmış oluruz. İnsan ilerlemeye inandığı sürece, yarın karşısına çok daha iyi bir şey çıkabileceği umuduyla yaşar. İlerleme düşüncesi, beraberinde umudu getirir. Ama bunun yanında, yarın ne de olsa daha iyi olacak düşüncesiyle yaşayanlar da bugün kıllarını bile kıpırdatmayabilirler. Umudun yanında, tembelliği ve hazcılığı da getirir. “Köleye, bugün zavallı durumda bulunan, gökte de hiçbir avantajı bulunmayan kimselere hiç değilse geleceğin kendileri için olduğu

¹⁸¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.176

¹⁸² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.179

¹⁸³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.179

¹⁸⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.180

¹⁸⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.180

söylenir. Gelecek, efendilerin kölelere seve seve bıraktıkları biricik gönençtir.”¹⁸⁶ “Özgür bir insan suç işleyince köleliğe mahkum edilebilirdi...bir insanın karısı ve çocukları kendisiyle birlikte köle yapılabilirdi. Ailesinin sonraki nesilleri de köle olurdu.”¹⁸⁷ Köle, tek başına köle olmakla kalmaz, ailesini ve kendinden sonrakileri de köle haline getirir. Dolayısıyla, köle haline gelmiş insanlar bunu kabullenmek istemiyorlardı. Bu, burjuvaların kendilerini ve kölelerini bir tür kandırma yoludur. Ayrıca ilerlemenin doğrusal mı yoksa dairesel mi olduğu belli bir şey değildir. Camus’ye göre bu ilerleme anlayışını Marksçılık’a yayacak olursak; bu ilerlemeyi toplum üzerinden değil de, üretim ve üretimi toplum üzerinden tasarlayabiliriz.

A. Comte insanlık dinini oluşturmak istemiştir. Marks da bunun temsilcilerinden biri haline gelmiştir. Uğrunda savaşarak oluşturdukları yasaları din haline getirmek, insanları da Tanrı haline getirmek istiyorlardı. Bu ütopyik devletin başlarındaki insanların, bilim adamları gibi insanlar olmasını hayal ediyorlardı. Marks’ın oluşturmak istediği devlet, “...bilim dini, Darwin evrimciliği, buhar makinesi ve dokuma endüstrisi çağında gerçekten öyleydi.”¹⁸⁸ Ama o zamanın koşulları değişti ve her zaman da değişmeye devam edecek. Bilim değiştikçe, Marks başarısızlığa uğradı. Bu inanç yıkıldı. Marks’a göre insan, sadece tarihtir ve tarih de doğadan, insanın istemiyle, bilimle biçimlenmesiyle ayrılır. İnsanın tarih içinde var olabilmesi için, öncelikle yaşaması, giyinmesi, yemesi gerekmektedir. Yani insanca yaşamalıdır. İnsan en başta bu sebeple ayaklanır, onun yaşaması için gerekli şeylerin elinden alınmasıyla. Ama bu başkaldırı için çok küçük bir sebeptir. “Marks’a göre gerçek, diyalektik bir şekilde gelişen ekonomiden ibarettir.”¹⁸⁹ 19. yüzyılın tartışma götürmez buluşu; “İnsanın kökünde ekonomik koşullamayı görmek, onu toplumsal ilişkileriyle özetlemektir. Yalnız insan yoktur...”¹⁹⁰ Bu, insanın toplum içinde, toplumsal nedenlerden kaynaklı bir şekilde yalnız hissettiği anlamına götürür. Çünkü toplumu da oluşturan yalnız insandır. İnsan, kendi tarihini yazar ve onu da oynar.

Marks, “...efendilik ve kölelik diyalektiğini yeniden ele alır, ama benlik bilincinin yerini ekonomik özerkliğe, salt Us’un son saltanatının yerini de komünizmin belirliğine

¹⁸⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.181

¹⁸⁷ Noah Gordon, *İbni Sina’ nın Talebesi Hekim*, Çev; Oktay Etiman, Yurt Kitap-Yayın, 1. Baskı, Ankara, Haziran, 2001, s.21

¹⁸⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.183

¹⁸⁹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.138

¹⁹⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.183

verir.”¹⁹¹ Marks’a göre, us aşkın değildir. İnsan iki türlü özgür olabilir; dinin kalkması ve komünizmin gelmesiyle, yani mülkiyet haklarının kalkmasıyla. Mülkiyet haklarının kalkması bir açıdan iyi görülürken –her insanın eşit olması gibi- diğer bir açıdan da birçok sorun doğurmaktadır. İnsan, yeri geldiği zaman sahip olduğu şeylerle eş değer görülebilmektedir. Ama çoğu zaman toplumda sorunlar, sahip olunan şeyler yüzünden çıkmıştır. Fakirin ve zenginin arasında çok fazla fark olması, sınıf kavgalarının oluşmasına neden olmuştur. Marks “...karşıtlıklar toplumun yürütücü güçleridir”¹⁹² görüşündedir. Ama sanayinin gelişmesi, yeni yeni kazanç kaynaklarının ortaya çıkması, sorunu daha da büyütüştür. Parası olan her şeye sahip olabilecek, parası olmayan ise, her şeye sahip olanın kölesi durumuna düşecektir. Artık efendi, köleye hak ettiği parayı vermekle yükümlüdür ama efendi de köleyi dilediği kadar çalıştırma hakkına sahip olmuştur. Kapitalizm, böyle kazanç elde etti. İşçi, artık işverene sadece hizmet eden kişi değil, aynı zamanda makinedir. Sadece çalışır ve çalıştığı süre içinde varlığını sürdürebilir. İşveren kazandıkça işçinin yaptığı az gelmeye başlar ve isterse işveren işçiyi işten çıkarabilir. Sanayileşmenin ve bilimin gelişmesiyle, işçinin yerini yavaş yavaş birçok işi çok kısa sürede yapabilen ve şikayet etmeden devamlı çalışabilen makineler almaya başlar. İşveren zenginleşir, işçi daha da fakirleşir. Sınıflar arası uçurum belirgin bir şekilde artmaya devam eder. Bir devlette, insanlar arası gelir farkının bu denli artması, kaçınılmaz olarak devrimi getirir. Marks, “ Kapitalizmin hem yoksulluk, hem de ilerleme kaynağı olan bir “tarihsel hukuk”undan söz etmiştir.”¹⁹³ İşçi sınıfı, koşulların zorluğuna katlanamayarak devrimi gerçekleştirecektir. “Sermaye ile proletaryanın karşıtlığı, tek ile evrensel arasındaki kavganın son evresidir...”¹⁹⁴ Aralarındaki bu karşıtlığın giderilmesi için yapılması gereken şey, tam anlamıyla komünizmdir. Proletaryanın görevi; “...birer tanrı oldukları için değil, tam tersine, en insan-dışı koşula indirgenmiş oldukları için. Proleter, en düşük noktadan bir devrimle yükselmek ve devrimin onurunu yaşamaktır görevi. “Marx komünist geleceği iki bölüme ayırır; birinci evre genel olarak “proletarya diktatörlüğü” olarak bilinir. İkinci evre ise çoğunlukla “tam komünizm” olarak adlandırılır”¹⁹⁵. Devrimi ancak Proletarya gerçekleştirecektir. Sanayileşmenin ve kapitalizmin sonucu kaçınılmaz olarak, işçi sınıfının her zaman düşüşte olması ve bunun artık kabullenilmiş olmasıdır.

¹⁹¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.186

¹⁹² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.187

¹⁹³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.189

¹⁹⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.190

¹⁹⁵ Ollman, *Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş*, s.32

Bu dünyanın sonunu getirecektir. Kapitalizmde efendiler, kabul görmüştür. Çünkü efendiler, gücün temsilcileriydi ve baştaki siyasi topluluğa göre, daha kolay idare edilebilen bir gruptu.

Camus'ye göre komünizm, Darwinci'dir, komünizmde doğal bir seleksiyon söz konusudur. Her zaman güçlü olanın ayakta kalabileceği benimsenmiştir. Ama her zaman seçilmiş sınıfın elinde olacak diye bir kısıtlama yoktur. İşçi sınıfı gün gelir güçlenirse, asıl güç onların eline geçmiş olur. Bu önlenemez bir şeydir, tıpkı, "...devrimi önlemek nasıl burjuvaların elinde değilse, onu yaratmanın da proleterin elinde bulunmadığı..."¹⁹⁶ gibi. Ama bu bir anlamda zorunludur. Marks, komünizmi şöyle özetler: "İnsan özünün insanca ve insan için insana mal edilmesi olan komünizm, insanın toplumsal insan, yani insanca insan niteliğiyle kendine dönüşü olarak, iç atılımın bütün zenginliğiyle, bilinçli ve tam bir dönüş olan komünizm, evet, işte bu komünizm, tam bir doğacılık olduğundan, insancılıkla birleşir: insan ile doğa, insan ile insan arasındaki... töz ile varlık, nesnellik ile benlik, özgürlük ile zorunluluk, birey ile tür arasındaki kavga'nın gerçek sonudur."¹⁹⁷ Marks'ın isteği ütöpik bir şeydir ama bize, işçinin sadece köle olmadığı, mülkiyetin ebedi olmadığı, emeğin önemli bir şey olduğu vb. gibi şeyleri gösterir. Marks insana değer verir. Umutsuzca ve mutsuzluk içinde çalışmanın, hayat olmadığını kanıtlar ki bunu günümüzde yeterince yaşamaktayız. Tüm bunlara rağmen Marks'ın felsefesinin yaratmış olduğu sorun, "...başkaldırmanın bütün biçimlerine karşı, devlet adına, kanlı bir savaşı doğrulamasıdır."¹⁹⁸

Bahsettiğimiz kehanet, sınıfsız toplumun gerçekleşeceği, tarihsel gizemin çözüleceğine duyulan inançtır. Peki ya gerçekleşir mi? Marks, ateşli bir devrimciydi ve gerçekten devrimin gerçekleşeceğine dair inançları vardı. Ama yaşadığı süre boyunca, kendi yaratmak istediği devrimi göremedi. O, batı düşüncesiyle tasarlanmış ve Rusya'da gerçekleşecek bir devrimin olacağına inanıyordu. O güne kadar denenmiş devrimler hep başarısızlıkla sonuçlanmış, Hitler'in amaçladığı saf ırk oluşturulamamış, Fransa'da oluşturulan genel grev başarısızlıkla sonuçlanmış, İnsan-Tanrı hala dünyada var olamamıştır. Öne sürüldüğü gibi proletarya burjuvaziyi yenemedi ama tahmin edilenin aksine gelişmeler oldu. Ortak sermayeler türedi, işçi sınıfı kendi sermayesini

¹⁹⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.191

¹⁹⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.192

¹⁹⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.194

oluşturma hakkı elde etti, bunalımlar çoğalacağı yerde daha da azaldı, güçlü bir sermayeyi elinde bulunduran işverenin altında, ona yardım eden küçük küçük birçok kuruluş filizlendi. Bunun gibi tahmin edilmeyen ama refahı yükseltecek gelişmeler yaşanmaya başlandı. “Öte yandan, birikim yasasının Marks’ın pek üzerinde durmadığı tarım endüstrisinde tünden yanlış olduğu ortaya çıktı.”¹⁹⁹ Marks, bunları öngörememişti ve önümüzde istisna kurallarını açacak örnekler vardır. Camus’ye göre tek bir yerde Marks’ın öngörüsü doğru çıkmıştır: “Sendikacılık eylemi ve yeni adımlar yaşama düzeyinde bir yükselme, iş koşullarında bir düzelme sağladı.”²⁰⁰ Marks’ın yine öngördüğü gibi proletarya sınıfı genişlememiştir. Onun yerine orta sınıf diyebileceğimiz bir sınıf oluşmasına neden oldu.

Makineleşmenin veya tek kişinin hâkimiyetinin, işçileri işsiz bırakabileceği de sonuçsuz kaldı. Bilimsel gelişmelerden kaynaklı olarak, bir bilgi yarışı başladı. Kim daha iyi biliyorsa, o kişi öne geçti. Ya da bir işin bir sürü kolu oluştu ve tek bir kişi buna yetişemedi. Bu yüzden de kalifiye işçi alımı arttı. “Marks’çıların kafa emeğiyle el emeği arasındaki alçaltıcı karşıtlığı kaldırma istemi, Marks’ın bir başka yerde göklere çıkardığı üretim zorunluluklarına takılıp kaldı.”²⁰¹ Artık, iş bölümüyle özel mülk de aynı şeyler değildi. Marks’ın öngörüsündeki yanılğı, “...şimdiye kadar bir proletarya görevi de cisimlenmedi tarihte”²⁰² diye özetlenebilir. “Ekonomik dünya görüşünün doğru kalan yanı, gittikçe artan üretim hızıyla gittikçe daha çok koşullanan bir toplumun kurulmasıdır.”²⁰³ Kapitalizm artık ezici bir üstünlükle dünya politikasında yerini almıştır. Kapitalizm, yeni güç olan paraya değer verdi. Kimin daha çok parası varsa o güçlüydü artık. Güç, para ile eşdeğerdeydi. Bu da paranın daha çok biriktirilmesine yol açtı. Ama bu biriktirme, gücün kaynağından, kendisinden gelir, para parayı çeker. Kim olursa olsun biriktirir, çünkü başkası da biriktiriyordur. Ondan daha çok kazanmak için biriktirmeye devam eder. Ahlaki değerler arka plana itilmiştir. “Devrim, bol keseden insan harcayarak kendi düzeninin istediği sanayi ve sermaye araçlarını kurtarmak zorundadır. Gelirin yerini insanın alın teri alır. Kölelik genelleşir o zaman, cennetin kapıları kapalı kalır. Üretime taparak yaşayan bir dünyanın ekonomik yasası budur, gerçekse yasadan daha kanlıdır. Devrim, bir yandan burjuva

¹⁹⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.197

²⁰⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.197

²⁰¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.199

²⁰² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.199

²⁰³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.201

düşmanlarının, bir yandan yoksayıcı düşmanlarının kendisini soktukları bu çıkmazda, kölelikten başka bir şey değildir.”²⁰⁴ Camus’ye göre çoğu şey, Marks’ın tasarladığı şekilde olmadı. Sermayenin çoğalması, sanayileşmenin hızlanması kapitalizmin sonunu getirmedi. Tam tersine, kapitalizmin biraz daha önünü açtı. Asıl güç, para olduğu için, insanlar o gücün peşinden koştular. Ve para da, diğer güçlere oranla daha kolay erişilebilecek bir şeydi.

Bilimsel sosyalizm batmıştır. Bunun nedeni de, aslında bilimsel olmamasındandır. “Bilimsel olmak şöyle dursun, aynı zamanda hem gerekirci, hem kehanetçi, hem eytişimsel, hem de inakçı olması yüzünden, oldukça bulanık bir yöntemden ileri gelir başarısızlığı”²⁰⁵. Camus’ye göre Marks’ın yaptığı yanlış burada karşımıza çıkar. Marks varsayımlardan yaralanarak gelecekte haber veremeye çalışır. Oysa bu, kehanete girmektedir ve bilimsellikten uzaktı. İnsanı, tarih düzeyine indirgemek de, insanı nesneleştirmek ve güç peşinde koşmalarını sağlamaya yarar. Bu, mantığa ters bir yaklaşımdır. Marks’ın tek bilimsel yanı, “...söylenleri daha baştan yadsıması, en çığ çıkarları gün ışığına çıkarmasıdır.”²⁰⁶ Ama bu çaba, başlarda kalmıştır. Marks, daha sonra yine kehanetlere döner. Marks’ın bilimsel olamamasının bir nedeni de, Darwin’in teorisini, kendi düşüncesine temel almasından kaynaklanmaktadır. Darwin’den sonra, bilim çok ilerler. Görecelik kuramı gibi kuramlar gelir. Marks, Darwin’e inanmayı sürdürmek için, tüm bilim tarihine de inanmayı devam ettirmek zorundadır. Ama bilim yerinde durmaz. Rastlantı kuramının yıkılmasıyla, Darwin’in tüm felsefesi de tepetaklak olmuştur. Bunun yanında, Rousseau’nun “Toplumsal Sözleşme”sinde geçen, doğa koşullarının insanı toplumsal bir ayıklamaya tabii tuttuğu ve sadece güçlü olanın ayakta kalabileceği, Darwin’in “doğal seleksiyon” una benzer. Ama evrim gibi çeşitli tartışmalara girmediği için ondan ayrılır.

Komünizm, insanın geleceğinin zorunlu olduğundan bahseder ama bunu netleştirmez. Komünizm, kısacası insanı ne cennete sokar ne de cehenneme; araftadır artık insan. Bilimsel olmak isterken, ekonomiye gizemcilik girmiştir. “Ekonominin ortadan kalkması... her türlü acının sonu anlamını taşır...cennete geldik demektir.”²⁰⁷ Marks, tarihin bittiği ve yeni bir tarihin başladığını belirtir. Ama yeni başlayan tarih

²⁰⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.202

²⁰⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.203

²⁰⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.204

²⁰⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.205-206

başka bir yerde, başka bir zamanda başlamaz. İnsan yine aynı insandır ve yaşadığı yer yine aynı yer, dünyadır. Tarihin bitmesi ve yeniden başlaması hiçbir anlam ifade etmez; birbirlerine herhangi bir üstünlükleri yoktur. “Gene de tarihin sonu, Marksçılık adına istenen özverilerin biricik doğrulamasıdır. Ama tarihe, tek ve yeterli olması istenen ülkeye, kendisine yabancı bir değer sokan ilke dışında, tutarlı hiçbir temeli yoktur. Bu değer aynı zamanda aktöreye de yabancı olduğu için, davranışımızı kendisine göre ayarlayabileceğimiz bir değer değildir, yalnızlıktan ya da yoksayıcılıktan bunalan bir düşüncenin eğimine uyarak benimseyebileceğimiz, temelsiz bir inaktır.”²⁰⁸ Bu, istediğini yapabilmeye yarayan bir yıldırıdır. Marks, kendi devriminin başarıya ulaşacağına dair inancını hiç kaybetmedi. İşçi devriminin eninde sonunda oluşacağını düşünüyordu. Ama insan-tanrılar devrimi gerçekleştirilemedikçe, Tanrı, dünyadan daha da uzaklaştı. Sadece bir inanç halini aldı. Marks, adaleti ister. Ama bu Tanrısal adalet dünyadan uzaklaştıkça, Marks bunu nasıl başaracaktı? Başaramadı. Bundan sonra daha büyük savaşlar başladı. Güç isteği, Tanrısal adaleti de, Tanrısal iyiliği de çok uzaklara attı. Camus’ye göre burada Yoksayıcılığı ve doğaötesi başkaldırının başkalaşmış halini görüyoruz. “...onun kehaneti başarısız olmuş ve devlet adına kanlı terör günlerini hazırlamıştır.”²⁰⁹

Rus Devriminde ve Lenin’de tüm bu başkaldırı tarihi, yıldırı, yine karşımıza çıkmaktadır. Kendi inandıkları devleti kurmak adına, cinayetten, çeşitli dolaplar çevirmekten, yasadışı yöntemlere başvurmaktan geri durmamışlardır. Amaçları, araçları meşru kıldırılmıştır. “...işçilerin kendi başlarına bağımsız bir düşüncü yaratamayacaklarını kesinlikle bildirir.”²¹⁰ İşçilerin yerine, devletin izin verdiği kişiler düşünebilir. Bunlar da bilim adamlarıdır. İşçilerin haklarını, işçilerden daha iyi koruyabilecekleri varsayılmıştır. İşçiler veya diğer sınıflardan herhangi biri, kendi haklarını korumak için duygusallığa başvurabilirlerdi ama devrim, duygusallığı yoksayar. Devrimde duygusallığa yer yoktur. Devrim askerlerin, bilim adamlarının, önder ruhlu insanların ve teorisyenlerin işidir. Ama her şeyden önce devrimi ilk ateşleyecek olan insanlar, kıskırtıcılardır. Onlar, halkı galeyana getirirler ve daha sonra yürekten ve çekirdekten devrimci olanlar devrimi gerçekleştirebilir. Özgür insanlarla devlet aynı anda var olamazlar. Devlet, hem sınıfları ortadan kaldırmalıdır, hem de

²⁰⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.207

²⁰⁹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.140

²¹⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.209

kendisi ortadan kalkmalıdır. Lenin, tüm bunları yapmak için stratejik davranmıştır. Ne burjuva devleti olmalıdır, ne de proletarya devleti. Birisi efendi birisi de köle durumundadır. Ama köle başa geçerse, gözetim altında tutulacak bir sınıf kalmayacaktır ve bu da devletin gereksizliğinin kanıtıdır. Camus'ye göre burada gözden kaçırılan şey, proletaryanın başa geçmesi yani efendi olması anlamına gelir. Bir efendi topluluğu varsa bir de köleler topluluğu yine olacaktır. Bu Hegel'in özdeşlik yasasına inanmamasının nedeni gibidir.

Rus devrimciler Proleter devleti, tüm toplumun temsilcisi olarak görmekteydiler. Ve bu devletin ilk yapacağı şeyin, "üretim araçlarını ele geçirmek"²¹¹ olduğunu savunurlar. Bu, proleter devletin yapacağı ilk ve son eylemdir. Lenin'e göre Proleter devletin gelmesinin iki zorunlu koşulu vardır; "1) Burjuva sınıfının kalıntılarını basturmak, ya da ortadan kaldırmak için; 2) üretim araçlarının kamulaştırılmasını gerçekleştirmek için zorunludur."²¹² Ancak bu iki şeyin gerçekleşmesiyle, diktatörlüğün ve devletin sonu yaklaşır. "...devrimci bir kesimin halk üzerinde diktatörlüğünü de yasaya uygun gösterir."²¹³ Çünkü ne olursa olsun iktidarsız bir devlet veya topluluk düşünülemez. Lenin, oluşturulan yapıya "Commune" der. Devlet ancak herkesin gereksinimlerine gerektiği ve hak ettiği kadar cevap verince devlet olabilecektir. Lenin'in amaçladığı devlet şöyle özetlenebilir: "İlkin kitle saltanatından, proletarya devriminden çekirdekten yetişme ajanlarca yapılıp yönetilen devrim düşüncesine geçilir. Sonra, amansız devlet eleştirisi, önderlerin kişiliğinde geçici, ama zorunlu proletarya diktatörlüğüyle uzlaşır. Daha sonra, bu geçici durumun sonunun önceden kestirilemeyeceği, üstelik böyle bir sonu vaat etmeyi de kimsenin düşünmediği bildirilir."²¹⁴ Lenin bu devletin sonsuza kadar yaşayacağını düşünmekteydi. Çünkü sistemini adalete, eşitliğe, sömürgeye karşı olmasına dayandırıyordu. Lenin, bu fikrini sadece Ruslar için düşünmüyordu. Dünyanın neresinde olursa olsun, en ufak bir sömürge bile kalsa, devlet hüküm sürmeye devam edecektir. Ne zaman ki, sömürüler, eşitsizlikler bitti ancak o zaman devlet ortadan kalkacaktı. Devlet, bir tür, tüm insanlığın haklarını korumayı sembolize ediyordu. Hakların korunmasına gerek kalmadığı vakit, devlete de duyulan gerek bitecekti. Lenin'le birlikte adalet sömürücülüğü doğar. "Mucize vadiye, adaletsizliği, cinayeti ve yalanı kabul ettirir.

²¹¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.211

²¹² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.211

²¹³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.211

²¹⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.213

Daha çok üretim, daha çok iktidar, aralıksız çalışma, dinmez acı, sürekli savaş derken, bir an gelecek, bir mucize olmuşçasına, tüm imparatorlukla genelleşmiş kölelik tam kendi kendisinin karşıtı oluverecektir: Evrensel cumhuriyette gönölünce yaşama.”²¹⁵ Lenin bu düşünceden nefret eder.

“Birliğin yolu tümlükten geçer.”²¹⁶ Marks’çılığın düşüncesi budur. Ama Camus bunun tam tersini düşünür: Tümlük birlik değildir. Bu her türlü özgürlükten vazgeçmek demektir. Bu bir düş olarak kalır. Bu başkaldırmadan da vazgeçmek anlamındadır. Çünkü özgür birey, sadece başkaldırmayla doğmaz. Varolmak için başkaldırının gerekliliğini kanıtlar o zaman özgürlük, sadece savaşırken vardır. Tümçülüğü savunan toplumlarda, insan sadece toplumsal bir varlık olmasından kaynaklı olarak özgürdür, ama bireysel bir özgürlüğü yoktur. “Yoksayıcılığın biricik umudu, bir gün milyonlarca insanın bir daha dönülmemesiye azatlanmış bir insanlık oluşturabilecekleriyse, tarih umutsuz bir düşten başka bir şey değildir.”²¹⁷

Evrensel bir devlet kurma isteği ya devrimle ya da savaşla gerçekleşebilirdi. Savaş ise devrimin bir gerçeğiydi. Tüm dünya devletleri aynı anda, aynı ülküyle yola çıkabilirdi, evrensel bir devlet kurulabilirdi. Ama kurulacak olan bu devletin de insanları, sadece köle olabiliirdi. Baştaki kişiler ise sadece diktatörler olabilirdi. Diktatörler ise ancak kaba kuvvetle, silahla ayakta kalabilirdi. Bu özgür bireylerden ve özgür bir toplumdaki söz etme olanağını ortadan kaldırmaktadır. Birey, tek başına devlete karşı bir tehdit içermez ama toplum, bu tehdidi kendi içinde barındırır. İnsanı, etkileyebilmek, onu istenen şekilde işleyebilmek olanaklar dahilindedir. Marksçı bilimsel düşünceye göre, eğer insan yaratılmamışsa, onu tasarlamak, istenen şekle sokmak da çok kolaydır. Ama yalnız tek tek bireyleri işlemek yetersizdir, bireyi ve bireyi etkisi altına alabilecek her şeyi de şekillendirmek gerekmektedir. Olasılığa yer yoktur. Marksçı düşünce, birey ile nesneyi birbirine karıştırmıştır. “Canlı insan boyunduruk altına alınabilir, nesnenin tarihsel durumuna indirgenebilir.”²¹⁸ Kurulacak evrensel devlet iki şekilde ayakta kalabilirdi; “Ya yeni ilkeler uydurmak ya da tümüyle egemen olmalarını istediği adalet ve barıştan vazgeçmek.”²¹⁹ Bunları yapmak Marks’ın

²¹⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.214

²¹⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.214

²¹⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.215

²¹⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.219

²¹⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.217

tüm felsefesini yıkıp, yeniden yapmak anlamına gelmekteydi. Bu yine de çoğu insan tarafından kabul edilememiştir. Ta ki en ufak bir “dur” cevabı gelinceye kadar herkes aynı at gözlüğüyle bakmaya devam etmiş, Marks’ın, Lenin’in arkasından yürümüştür.

Marks evrensel imparatorluk, olması gereken ve tek gerçek kurumdur. Onun varlığını sürdürebilmesi için, insan canını verebilir veya eğer o insanın canı, o imparatorluk için gerekliyse, imparatorluk yararınaysa, o kişide kalmasına izin verilebilir. Her şey, evrensel imparatorluk içindir. “Bu imparatorluk dostluğun imparatorluğudur, ya da olacaktır. Ama nesnelere dostluğudur bu, çünkü dostluk ülkesinden olmayan her şey karşısında, ölüncüye kadar, özel bağlılıktır...kendisini koruması gerektiği zaman başkasının ele verilmesini varsayan bir dostluktur.”²²⁰ Görüldüğü gibi bu, varsayımlara dayalıdır. Daha ortada olmayan, olabileceği varsayılanı sevmeye dayalı bir dostluktur. Us-dışı bir tümlüktür. “Ussal-tümlüğüm temsilcisi ise, tam tersine, insanda kişiyi nesneye boğdurtmakla yetinir.”²²¹ Güç dünyasına yeniden giriş yapıldı. Bireysellik kayboldu, insanların yerine, insan yerine geçen nesnelere geldi. Evrensel imparatorluk kurma çabaları, aslında boşunadır. Camus’ye göre mantıklı düşününce, Marks’ın ve Marksçıların yapmayı hayal ettikleri şeyleri gerçekleştirse bile, oluşamayacağı görülür. İnsan, insanlıktan çıkmış, efendi-köle, cellât ya da sadece bir güç durumuna geçmiştir. Eski Yunan’daki mutluluk arayışı ortadan kalkmış, tek düze bir hayat vaat edilmiştir. Evrensel imparatorluk yerini dava evrenine bırakır. Dava evreni; “Başarı ile suçsuzluğun birbirlerini doğruladıkları, bütün aynaların aynı aldatmacayı yansıttıkları, çevrimsel bir dünyadır...”²²² Bugün suçsuz olanın, yarın suçlu olacağını hiç kimse bilemez. Sadece bunu öngörebiliriz. Herkes potansiyel bir suçludur. Bugüne kadar suç işlememiş olması, bundan sonra suç işlemeyeceğinin bir kanıtı olamaz. Tam tersi de geçerlidir. İyi niyetle yapılan bir iyilik bile, bir kötülük doğurabilir. Tarihin yargılama gücü burada çıkar karşımıza. Bu, tarihsel bir nesnelliktir ve bilimsel nesnellikten uzaktır. Yıllardır yıldırıncılar bunu yapmaktadırlar. Kendi isteklerini, sanki gerçek ve kurtarıcı bir şeymiş gibi göstererek, insanlığa kabul ettirmektedir. İnsanlar, bu uğurda her şeyi yapmaya hazırdırlar. Bundan sonra devrim ortadan kalkmıştır ve bundan önceki devrimlerden de doğmamış çocuklar bile sorumlu tutulmuştur. Tüm bu anlatılanlardan sonra Camus’nün Marksçılık

²²⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.219

²²¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.220

²²² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.222

konusundaki görüşleri belirginleşmiştir. “Marxçılığın savunduğu ekonomi faktörü tek ve zorunlu faktör değildir ve Marxçılık bilimsel değil olsa olsa bilimcidir.”²²³ Ve Marks’ın hayal ettiği cennet gerçekleşmemiştir.

4.6. Başkaldırma ve Devrim

İnsan, neden ve nasıl yaşamalı? Sorularına cevap bulmak ister. Camus’ye göre tarihi yadsıma, insanı hep bir köşelere atmıştır. Bu yüzden insan, tarihi yargılamak ister. Bu yargılama için de başkaldırma kullanmıştır. Çünkü başkaldırma, insanın tarihe indirgenmesinin yadsınmasıdır. Tarih, insanın sınırlarını belirlemiştir; insan da başkaldırma ile, tarihin sınırlarını belirlemiştir. “İlkeler devrimi, temsilcisinin kişiliğinde Tanrı’yı öldürür. Yirminci yüzyıl devrimi ise ilkelerde Tanrı’dan kalanı öldürerek tarihsel Yoksayıcılığı onaylar.”²²⁴

Us-dışılık ve salt ussallık sonunda aynı kاپya çıkar. Us-dışılık adına tarihin hiçbir anlamı olmadığını savunanlar, yıldırıyla, kölelikle karşılaşılır. Başkaldıranlar, salt ussallık adına, tarihe atılanlar da aynı şekilde yıldırıyla, kölelikle karşı karşıya gelirler. Tüm devrimler aktöreiyi yoksayarak amaçlarına ulaşmaya çalışmıştır. Ama bu devrimler, insanları kurtarma amacıyla saparak, yoksayıcılara tahta çıkarmış, insanları ise köle konumuna getirmiştir. En sonunda devrim, yoksayıcılara boyun eğmek durumunda kalır.

İnsan, kendini Tanrı olarak görünce, Tanrı’nın özelliklerini de elinde bulundurmak ister. Ama yoktan yaratamayacağı için sadece yaratılmış olanın canını almak ister ve Tanrısallık adına bununla yetinir. İnsan Tanrı’dan değil, aslında sadece ölümden nefret eder. Ölüm de, Tanrı’nın verdiği canı geri alması olduğu için, Tanrı’dan da nefreti ortaya çıkarır. İnsan, ölümsüzlük ister ve bu ölümsüzlüğü, tüm insanlığın ölümsüzlüğünde arar. İnsanları öldürerek de, onlara ölümsüzlük bağışladıklarını düşünüyorlardı. Ama vakit dardır. Devrim yoluna başvuranlar, kurtuluşa erebilmek için yıldırıyı en kestirme yol olarak kullanır. “...yıldırı, ölümsüzlüğün en kısa yolu olarak kalır.”²²⁵ Ama yaşamın bir anlamı yoksa insan neden ölümsüzlük ister? “Salt özdekçilik olmadığı gibi, salt olarak yoksayıcı düşünce de yoktur, varsa da yalnızca intiharda

²²³ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.141

²²⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.225

²²⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.226

vardır.”²²⁶ Vuanorovski, “Delikanlılığında kaç kez kendimi öldürmeyi düşünmüştüm”²²⁷ demiştir.

Birkaç kişinin diktatörlüğü için, yüzlerce insanın boyunduruk altına alınması gerekmiştir. Nietzsche de bunu yapmak istemiştir. Marks ise, insanlığı yüceltmek, eşitlik, adalet dağıtmak isterken, onu iyice bayağılaştırmış, asıl amacının çok dışına çıkmıştır. İnsanları kurtarmak isterken, onları köleleştirmiştir. Köleleştirerek de, insanların kurtulabileceğini umut etmiştir. “Mutsuzluk ortak yurttur bugün, sözünü tutmuş olan biricik yeryüzü ülkesidir.”²²⁸ Tüm devrimlerin yarattığı ortak nokta budur: İnsanlara, düşmanına bile mutsuzluk vermiştir. Devrimci aynı zamanda başkaldırılmış insandır. Başkaldırma gerçekleşmeden, devrim gerçekleşemez. “Ama başkaldırılmış insansa, sonunda devrimin karşısına da dikilir.”²²⁹ Devrim ve başkaldırı iç içedir. Ama Camus’ye göre insan devrime de başkaldırabilir. İnsan ne olursa olsun, ne kadar değer anlayışından da uzaklaşsa tarih içinde, yine de bir değere tutunmak ister. “Gerçek bozgunun belirttiği, ilkelerden vazgeçmek zorunluluğunu gösterdiği için, bugün Sezar’cı devrimin amansızca savaştığı değer in doğuşudur bu.”²³⁰

““Başkaldırıyorum, öyleyse varız”, diyordu köle. Doğaötesi başkaldırma da “yalnızız”, diye ekliyordu, bugün hala bununla yaşıyoruz.”²³¹ Eğer sonunda ölüm varsa, insan gerçekten nasıl varolabilir sorusuyla yaşar. Metafizik başkaldırı, insanın varlığını ölümsüzlüğe, sonsuz yaşama dayandırmaktadır. Camus, burada, insanın asıl varoluşunu sanata bağlar. Camus’ye göre sanatsal eserler bırakmak, asıl varolmaktır, ölümsüzlüğünün kanıtıdır, tarihin hem içinde varolmak hem de onun sınırlarını aşmaktır.

O dönemlerde tarihe, insanların ruhlarıyla beslenen bir canavar gözüyle bakılmaktaydı. Bu yüzden insan, tarihten sıyrılmalı, onun tüm aktöre kurallarını hiçe sayılmalıdır. Bu da ancak başkaldırma ile gerçekleşebilirdi. Ama en başta başkaldırı hiçbir tarihsel düşünceyi doğrulamaz. “Başlangıcında, bütün varlığın tümüyle yoksanması değildir. Tam tersine, hem evet, hem de hayır der aynı zamanda. Varoluşun

²²⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.226

²²⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.158

²²⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.227

²²⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.228

²³⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.228

²³¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.229

yüceltilen bir yanı yararına, aynı varoluşun bir başka yanının yadsınmasıdır... Başkaldırma birlik ister, tarihsel devrim de tümlük... Biri yaratıcıdır, öteki yoksayıcı. Birincisi gittikçe daha çok varolmak için yaratmaya adanmıştır, ikincisi gittikçe daha iyi yoksamak için üretmek zorundadır.”²³² Sosyoloji, yani ulus devlet anlayışı artık ölmüştür.

4.7. Başkaldırma ve Sanat

Camus’ye göre insan hep yaratmaktan yana olmalıdır. Çünkü bu saçma karşısında durmamızı sağlar. “Camus için yazınsal yaratım saçmaya bir yanıt olacaktır hep.”²³³ Toplum ve kendine yabancılaşan insanın, içinde neler yaşadığını ancak sanatta görebiliriz. Sanat, iç dünyayı dışa vurmaktadır. Resim alanında en çok, dışavurumculukta kendini göstermiştir. Dışavurumculuk, kapitalizme karşı duyulan öfkeden, savaşlardan, yoksulluklardan ortaya çıkmıştır. En çok işlenen konular; ölüm, Hıristiyanlık ve savaşlar olmuştur. “Özellikle, endüstrileşme ve I. ve II. Dünya Savaşları ile birlikte toplumda meydana gelen sosyal ve kültürel değişmelere bağlı olarak yoğun bir şekilde yaşanan, yabancılaşmanın toplumun dengesinin ve yapısının bozulması ile oluştuğu gözlenmektedir.”²³⁴ Dışavurumculukta, taklit yoktur. Sanatçı, gerçek nesnelere, olaylara kendinden bir şeyler ekler. Çünkü insan, varolmak ister. Dünya, hayat, koşullar onu dünyadan koparmış, iyice yabancılaştırmıştır. Savaşların sebebi bile artık kendisi veya halkı değil, sadece çıkarıcı nedenler ve paradır. Bu durumda, insan kendini gerçekleştirmek ister. Bunun yolunu da sanatta görür. Sanat ise bir yaratım işi ve bir yaratım sürecidir. Bundan dolayı sanat, gerçek olanı hoş görmez, onu yadsır ama gerçeksiz de yapamaz. “...dünyayı kendisinde eksik olan şey adına yadsır, bazı bazı da olduğu şey adına”²³⁵ Asıl olarak sanat düşünceni yani soyut ve öznel bir şeyin, kâğıda, taşa ya da herhangi bir şeye aktarımıdır.

Sanat, güzellik, estetik eski Yunan filozoflarının temel konularındandır. Yunan filozofları sanatı, güzelliği, bazen yadsısalar da, dünyadan da üstün tutarlar. Ama 20. yüzyıl, sanatı tamamen dışlar. Sanat yapılacaksa bile, soyut şeylerden değil de, daha ahlaklı, erdemi belirten şeylerden yapılmasını ister. 20. yüzyıl aydınları, sanatın sanat

²³² Camus, *Başkaldırın İnsan*, s.229

²³³ Rey, *Camus Başkaldırın İnsan*, s.39

²³⁴ Arzu Uysal, *XX. Yy’ da Yabancılaşma ve Sanat*, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 24, İzmir, 2008, s.53

²³⁵ Camus, *Başkaldırın İnsan*, s.233

için değil de, toplum için, toplumun yararı için yapılmasını savunmuşlardır. Pisarev'e göre; "...bir çift çizme Shakespeare'den daha yararlıdır."²³⁶ Pisarev kesinlikle Shakespeare'i okumuştur ama yine de bir çift çizmeyi tercih etmiştir. Çünkü çizme daha yararlıdır. İstenmeyen sanat ya da sanatçı, gerçekten sadece sanatı seçen kişidir. Çünkü o, halk için yararlı olanı seçmemiştir. Shakespeare'siz bir toplum olmaz ama üretici olmayan bir toplum da olmaz. İkisi birbirleriyle uzlaşım içine girmek zorundadır. 19. ve 20. yüzyıl düşünürleri şuna karşı çıkar aslında; güzellik ya da sanat, çizilmesi, yapılması gereken bir şey değildir, insanların onu hayatlarının içinde hissetmesi, yaşaması gerekmektedir. Karnı aç olan insan, sanatçının yarattığı şeyden keyif alamaz. Sanat ancak devrim uğruna bir şeyler ortaya koyuyorsa, devrimcidir. Öteki türlü, sanat, yapıldığı çağla anılacak ve sanatçının veya onu elde etmiş olanların farklılığını belirtir. Sanat geçici bir şey yaratır onlara göre, kalıcı olan şey ise devrimcilik ruhundaki sanattır.

Van Gogh "Tanrıyı bu dünyaya bakarak yargılamamak gerektiğine gittikçe daha çok inanıyorum."²³⁷ demiştir. O, dünyadaki güzellikleri yetersiz ve başarısız bulur. Bu yüzden sanatçı bu eksiklikleri tamamlamayı amaçlar. Sanatçı, doğayı aynen alıp resmetmeyi istemez, böyle bir şeyi seçmez. Ama heykel sanatında durum farklıdır. Heykeltıraş insanın figürünü aynen alıp yapmak yerine, insan yüzündeki ifadeyi ve gözlerdeki bakışları önemser. Resim de neredeyse aynı işlevi görür. Sanatçı, resmini yapacağı şeyi kendisi belirler, onun seçimlerinin ya da elemelerinin bir parçasıdır. Zamanı ve mekânı dondurmaktır yaptıkları şeyler. "...bütün yeni resim, varlığa ve birliğe doğru düzensiz bir atılımla ayaklanmış yoksama ve yer değiştirme gücüyle açıklanabilir."²³⁸ "...sanatçının gerçeğe karşı başkaldırması, tümcü devrime kuşkulu görünen bir şey olur, ezilmişin başkaldırmasının taşıdığı kesinlemeyi taşır."²³⁹

"Sanatçı, çağını ve çağının gerçeğini anlamaya çaba göstermelidir. Dolayısıyla sanatçının çağının gerçeğinden kaçması mümkün değildir. Gerçeği yakalamak isteyen sanatçı, kendi bireyselliği içinde kalmamalı, kendi bireysel evreniyle bütün bir insanlık evreni arasında bağlantılar kurmalı ve kendini ifade ederken evrenselli de ifade

²³⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.233

²³⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.235

²³⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.237

²³⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.237

etmelidir.”²⁴⁰ Sanatçı, gerçeğe karşı çıkabilir ama bu gerçekten kaçabileceği anlamını taşımaz. Güzelliği yaratabilmesi için, güzelliğin hiç olmamış olması gerekirdi, ayrıca bir fikir olarak da aklımızda bulunmalıydı. Öteki türlü, tasarlanamaz bir şey olurdu. Gerçekçi romanı sadece, dinsel bir zekâ tasarlayabilir.

4.7.1. Roman ve Başkaldırma

“Biri aşağı yukarı eski yüzyıllarla klasik yüzyıllara rastlayan onama yazını, öbürü yeniçağlarla başlayan ayrılık yazını olmak üzere ikiye ayırabiliriz yazını. Birincisi...roman değil, masaldır. İkincisi ile ...roman türü tamamen gelişir.”²⁴¹ Roman yazarı, bir yaratıcı rolü üstlenir. Kendisinde aslında olmayan yaratma yeteneğini, roman üzerinde gerçekleştirmeye çalışarak, kendisine, Tanrı rolü yükler. Ama bunun yanında, bir romanı ancak bir kişi kurgulayıp yazabilir. “Suç ve Ceza” yı sadece Dostoyevski yazabilirdi. Roman yazmak bireye özgüdür. Camus’nün düşüncesine göre, roman, aslında insanın, gerçek hayattan bir tür kaçışını belirtmektedir. Olduğu durumdan sıkılan insan, ya da yeni yeni ufuklara dalmak isteyen insan, kendini romanda bulmaya çalışır, oradaki karakterlerle empati kurar. Roman, hem kaçış hem de kendini bulma yeridir. “...sanattaki başkaldırma, dünyanın reddi ya da dünyadan kaçış değildir.”²⁴² Bu yüzden de ciddi bir iştir. Roman, belki de aslında olmak istediğimiz kişiyi bulduğumuz bir yerdir. Roman yazarı ise hayalini kurduğu kişiyi ya da hayatı yazabilir, roman da insanın hayatına yön verebilir. Zor zamanlarında başvurduğu herkesin bir başucu kitabı vardır. İçinde bulunduğu sıkıntılı durumlarda o kişiye rehberlik eden ya da onu mutlu eden bir kitaptır. Herkesin hayatı da bir anlamda bir romandır ya da insan hayatını tıpkı bir romanın içinde yaşıyor gibi masalsi yaşamak ister. “Bu bakımdan roman, insan özlemlerinin tatmin bulunduğu bir alandır.”²⁴³

İnsan ne olursa olsun, birlik ister, daha iyi bir dünyada yaşamak ister. “Göğe tapmaya da, insanı yok etmeye de götürebilen bu tutku, roman yaratımına da götürür elbet, roman da ciddiliğini bu tutkudan alır.”²⁴⁴ İnsan nerede ve nasıl yaşarsa yaşasın aslında yaşadığı yer ve kopamayacağı yer aynıdır; dünya. Acılar, aşklar, sevinçler hep aynıdır. Roman da insana bunu verir. İnsanın istediği şekilde yaşayabileceği, istediğini

²⁴⁰ Ali Osman Gündoğan, *Edebiyat ile Felsefe İlişkisi Üzerine*, (195-203), s.199

²⁴¹ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.237

²⁴² Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.148

²⁴³ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.148

²⁴⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.241

seçebileceği, kaderini kendisinin belirleyebileceği bir hayatı verir, bizim yapamadığımızı, yapmaya bile cesaret edemediklerimizi bize anlatır. Kısacası bizi, bize anlatır. “Bu sanat, hiç değilse bir yönüyle, yaratıcısına karşı yaratığı seçmektir. Ama, daha derin bir biçimde, ölümün ve unutuşun güçlerine karşı, dünyanın ya da varlıkların güzelliğiyle birleşir. Başkaldırma böylece yaratıcı olur.”²⁴⁵

Sanatçı, gerçeği tamamen yadsıyamaz, yadsıyamaz. Çünkü yarattığı eserlerde gerçeklerden parçalar vardır. Ama tamamen yadsıma varsa, gerçek bütünüyle atılmış demektir. İlk durumda, “yaratılışın ilk devinimi, başkaldırma ile boyun eğmenin, kesinleme ile yoksamanın sıkı sıkıya birbirlerine bağlı oldukları devinim, yalnızca yoksama yararına budanır...biçimsel kaçıştır karşımızdaki... ikinci durumda, onu her türlü ayrıcalıklı görünüşünden sıyrarak dünyaya birliğini vermek savındadır.”²⁴⁶ Ne olursa olsun, her iki durumda da, kendi kendini yoksar. Ama hiçbir sanat, gerçeği tamamen yadsıyamaz. “Düşünmek, bir dünya yaratmak istemektir her şeyden önce”²⁴⁷ Romanda yaratılanlar, düşsel bir şey olabilir ama şekillerinin küçük bir kısımları bile olsa, onları dünyadan alırlar. Ama tamamen gerçeği yansıtan bir fotoğraf bile, ışığın durumunun seçimiyle bile, fotoğrafı çeken kişiye aittir. Sanatçı, gerçekten elbette ki faydalanır ama bu işi ona kendi damgasını vurarak yapar, gerçeği değiştirerek amacına ulaşmak ister. “Sanatçının dili ve gerçekten alınmış öğelerinin yeniden bölümlenişleriyle yaptığı bu düzeltmenin adı “biçem”dir ve yeniden yaratılmış evrene birliğini, sınırlarını verir.”²⁴⁸ Camus’de başkaldırı anlayışı da tamamen böyledir. Gerçek ile düş arasında sürekli bir gerilim ama yine de bir denge vardır. Aynı zamanda bu gerilim olmak da zorundadır. Sanat, bir yaratım sürecidir; yaratım da bir başkaldırmadır. Yaratım süreci boyunca sanatçı, özgür olmak ister. Özgürlüğünü kısıtlayıcı en ufak bir şeyde, ortaya çıkan şey, sanat eseri niteliği ve değeri taşımaz.

Camus, sanatçı bir filozof olarak değerlendirilir ve edebi-felsefi diye nitelendirebileceğimiz tarzda eserler verir. Yazmış olduğu tüm eserleri bu kategoride değerlendirebiliriz. Camus’ye göre sanat, “sanat için sanat, yani bir sanatçının yalnız kendi kendini eğlendirmesi, sahte ve soyut bir toplumun sanatıdır.”²⁴⁹ Camus’ye göre

²⁴⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.246

²⁴⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.246

²⁴⁷ Camus, *Sisifos Söyleni*, s.116-117

²⁴⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.247

²⁴⁹ Albert Camus, *Sanatçı ve Çağı*, Çev; Yıldırım Keskin, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1965, s.31

sanatın amacı, anlamaktır. Sanatçı çağını anlamalıdır. Bunu da yazdığı eserlerden görebiliriz. Neredeyse tüm eserlerinde ya Paris'i ya da Cezayir'i ele alır. Camus'ye göre sanat "yalancı bir lüks" ve bencil bir edebiyatçının yapıtı değildir. Sanat yaşayabilir, kullanılabilir bir durumdadır; gerçeğe sadık ve onun üzerinde olduğu için, hiç uysallaşmayan saçmalığı ve hiç yok olmayan umudu ile insanın durumunu tepeden tırnağa kapsar.

"Başkaldırı felsefesinin temsilcisi olan Camus'ye göre, ölümü, dünyanın akla aykırılığına başkaldırı düşüncesini, en iyi biçimde sanat, özellikle de roman ifade eder."²⁵⁰ Sanatçı, Camus'ye göre bireysel davranamaz. Kendi düşüncelerini evrensel bir bakış açısıyla ele almak zorundadır. Absürde ve başkaldırı felsefesinin temsilcisi olan Camus'ye göre roman, bir başkaldırı düşüncesini ifade etmelidir. İnsan bilinci ile dünya arasında mantıksal bir bağlantı yoktur ve insan kendi kaderini ölümden ötürü sonuna kadar yaşayabilecek bir varlık değildir. "Camus tiyatrodaki uyumsuzlukla ilişkili olarak gelişen başkaldırıcı ve bu bağlamda şiddetli en önemli etik sorunlardan biri olarak ortaya koyar. Bu sorunun merkezine ölüm ve öldürmeyi koyar..."²⁵¹ Ölüme, absürde ve dünyanın akla aykırılığına başkaldırı, insanın yaşayabileceği bir hayat özlemi ve kaderini sonuna kadar tüketebileceği bir ömür, kendisini romanda gösterir. Bu bakımdan sanat, gerçeğe ilgili olmakla birlikte gerçeğe karşı bir isyandır ve bu isyan en iyi ifadesini romanda bulur. Böyle bir isyan ya da bireyin sonuna kadar tüketebileceği somut bir hayat, felsefenin diliyle anlatılamaz. Böyle bir hayatı anlatabilecek olan sanat, "yaşayan varlığın, yaşadığı için ve yaşadığı zaman boyunca sonsuz avukatıdır"²⁵² Bir ideolojiye bağlanmış olan bir sanatçı, bu avukatlığı yapamaz. Camus'de bir başkaldırı sanatı, ideal sanat olarak ortaya çıkarken; Sartre'da ise kendi bilincine varmış bir edebiyat söz konusu edilmektedir. Zaten her iki filozof da hem insanı hem de insanın içinde yaşadığı dünyayı ele alırlar. Kısacası felsefelerinin kaynağında hep "insan" vardır. Zaten absürde de dünya ile insan bilinci arasındaki kopuşu ifade ettiği için bu çok normaldir. Camus'de absürde, Sartre'da bulantı olarak karşımıza çıkar. Camus'nün Sisifos'unda absürde, Promethe'den de başkaldırı ortaya çıkmıştır. Bu da edebiyatın felsefeye hizmet etmekte olduğunun kanıtıdır.

²⁵⁰ Ülker Öktem, *Felsefede Edebiyatın Yeri ve Önemi* s.134

²⁵¹ Ahmet Yılmaz, *Albert Camus' nin Doğrular Adlı Oyununda Anlam ve Değer Bakımından Kişi, Eylem ve Özgürlük*, C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2005, Cilt 29, No:1, s.111

²⁵² Camus, *Sanatçı ve Çağı*, s.46

Camus'ye göre devrimin uygarca ilerlediği tek alan, sanat alanıdır. Sanatta yaratım, sanatçının eserini bitirmesiyle bitmez. Herkes kendinden bir parça bulur ve yüzyıllar geçse bile, hep yeniliğini ve bitmemişliğini korur. Sanatta, eski veya yeni diye bir şey söz konusu değildir. Ele alınan meseleler, değinilen konular, insanın konularıdır ve bu insanın varoluşundan beri değişmemiştir. Mutluluk da, mutsuzluk da yüzyıllardır aynı şeylerdir. Devrim de sanattaki bu ilerlemeyi destekler. “Yirminci yüzyılın devrimi de, sanatı da aynı yoksayıcılığa bağlıdır, aynı çelişki içinde yaşarlar. Kendi devinimleriyle kesinlediklerini yoksarlar, her ikisi de yıldırıda olanaksız bir çıkış noktası arar.”²⁵³ Sanat, biçimcilikle soyutlama arasındadır.

Başkaldırma, insanın onurunu kesinler. Sanayileşen toplumlar, işçileri yok sayarak ya da sadece üretici görevi vererek, uygarlık düzeyine erişemezler. Üretim sadece üretimdir, yaratma değildir ama işçiye yaratıcılığın onuru bırakılmalıdır, yaratımı sadece işinde değil, kendisinde de yapmasına izin verilmelidir. Sanatta da aynen böyledir. Sanatçı, kendi yaratım süreci boyunca üretir. Üretim kadar, kendini gerçekleştirme ve yaratım da önemlidir. “İçinde yaşamımızı sürdürdüğümüz toplum, zorbalarla kölelerin bu iğrenç toplumu, ölümü de, değişimi de ancak yaratma düzeyinde bulacaktır.”²⁵⁴ “Başkaldırılmış sanat da en sonunda “Varız”ı, onunla birlikte de yaman bir alçakgönüllülüğün yolunu ortaya koyar.”²⁵⁵ Devrim beraberinde savaşı getirir, savaş da kısıtlamaları ve birliği. Birlik içinde bireyselleşmek ve toplum acılarıyla bütünselleşmek olanaksız hale gelir. Savaş, yaratım sürecini böler. Sanatçı herkesin acılarına ortak olmalıdır. Ayrıca sanatçı hep bir yaratım halinde olacağı için, bu yaratım peşinden öldürmeyi getirmez, getiremez. Öldürmek, yaratıcı sanata ve sanatçıya ters bir durumdur. Ama devrim halindeyken sanat yapılamayacağı için, sanat yok olmakla yüz yüze gelir. Sanatçı yok olduğunda, devrim sanatçı üzerindeki savaşı kazanmış olur, devrim kendini kesinler. “Hiç değilse sanat, insanın yalnızca tarihle özetlenmediğini, doğanın düzeninde de bir varolma nedeni bulduğunu öğretir bize.”²⁵⁶ Tarih bir gün bitse bile, insan içinde barındırdığı yaratma arzusuyla, onu sonsuz kez baştan kurmalıdır, yaratmaya ortak olmalıdır. Aslında tüm insanlık da, sanatçıların yapmaya çalıştıkları şeyi yapmak ister; yaratmayla, dünyanın içinde varolabilmek. Devrim, dünyadan, dünyanın güzelliklerinden kendini soyutlayarak yapmak ister; sanat ise tam

²⁵³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.250

²⁵⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.251

²⁵⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.253

²⁵⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.253

tersine dünyayla bir olmak ister. Ama devrim tıkanıdığı anda, yoksaydığı aktöreye ihtiyaç duyar, onunla birlikte hareket etmek ister.

İnsanlar devrim yaparlar, ilkeleri öldürürler. Yine devrim yaparlar, öldürdükleri ilkeleri yeniden daha acımasız bir şekilde yaratırlar. Bu kısır döngü çığ gibi büyüyen bir devrim halini alır. Camus'ye göre devrimin bu denli başarısız olmasının nedenleri vardır. "...başkaldırmanın ortaya çıkardığı sınırın bilinmemesi"²⁵⁷ Evrensel ahlak ilkelerini yıkarlar ve bunu da gururla söylerler. Artık erdem kalmamıştır. İnsan önce Tanrı'yı öldürerek onun karşısında ölümsüz olmak ister ama bu yetmez daha sonra tüm insanlığı öldürerek, ölmek için, insanlık karşısında da ölümsüzlüğü elde etmek ister. Bunun için, öldürür ve savaşır. Tanrı'ya sırt çevirmek, onu öldürmek adaleti de öldürmektir. Çünkü adalet, hukuk ya da yasa değildir. Tek adil olan, Tanrı'dır ve bahsedebileceğimiz bir adalet varsa, o da, Tanrı'nın adaletidir. Çünkü adalet, ilahi bir kavramdır. Tanrı da olmadığı için, bu dünyada adalet diye bir kavram yoktur. Başkaldırma sonucu, insanın kurmaya, var etmeye çalıştığı adalet, boş bir kavram halini aldı. "...uyumsuzluk düzeyinde, öldürme yalnızca mantık çelişkileri çıkarıyordu ortaya; başkaldırma düzeyinde bir kopmadır. Çünkü benzerliğini kabul ettiğimiz, özdeşliğini onayladığımız bir kimseyi öldürmeye olanak bulunup bulunmadığına karar vermek söz konusudur... öldürme ile başkaldırmanın çelişkin oldukları yanıtını vermek gerekir."²⁵⁸ İnsanı bir tek insan anlarsa, o zaman, o insanı öldürmek, kendini de öldürmek anlamına gelir. Başkaldırmış kişi bir başkasını öldürürse, onu bundan kurtarabilecek tek yol; intihardır. Tüm insanlığı birleştirmek adına yapılan başkaldırı, tam tersine bir sonuç doğurur; insanları farklılaştırır, ötekileştirir. Yabancılaşma, burada karşımıza çıkar. Ancak bu durumda, "*Varız*' ı *Varolacağız*' a yeğ tuttuğunu gösterir o zaman."²⁵⁹ Öldürmenin, insanlığa hiçbir getirisi yoktur. İnsanı yarısız ve umutsuz bırakır. Öldüren ve ölen gittikten sonra, elimizde tek bir şey kalmış olur, o da, Hiç'tir.

4.8. Yoksayıcı Öldürme

"Her şeyi yoksayan ve kendinde öldürme yetkisini gören kişi, Sade, öldürücü züppe, acımasız. Tek, Karamazof, zincirlerini koparmış haydudun ardından gidenler,

²⁵⁷ Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, s.148

²⁵⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.258-259

²⁵⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.259

kalabalığa ateş eden gerçeküstücü, tüm özgürlüğü, insanın gururunun sınırsızca yayılmasını isterler gerçekte.”²⁶⁰ Bu, us-dışı öldürmedir. Yoksayıcılık aynı tavırla hem insana hem de Tanrı’ya karşı çıkar, her ikisini de öldürmek ister. Başkaldırmadaki ölüm ancak insanlar arası anlaşma, açıklık ve yalansızlıkla giderilebilir. Ancak bu şekilde başkaldırma, “kölelikle, yalanla, yıldırıyla savaşa girer...uzun suç ortaklığında buluşmalarını önlediğini kesinler.”²⁶¹ Dil, kendini anlatma, bir hayatta kalma isteğidir. Hayata karşı son bir söz söyleme isteğidir.

“...başkaldırma, hiçbir zaman tüm özgürlük isteme değildir. Tam tersine, başkaldırma tüm özgürlükten davacıdır. Bir üstün yasaklanmış sınırı aşmasına izin veren sınırsız güce karşı çıkar. Başkaldırılmış insan genel bir bağımsızlık istemek söyle dursun, bir insan bulunan her yerde özgürlüğün sınırları olsun ister, bu sınır da her insanın başkaldırma gücüdür.”²⁶² Adem de Havva da bu yüzden kovulmadı mı cennetten? Tüm özgürlük olanaksızdır. Kendi de yeterince özgür olmalıdır, diğer insan da. Sınırlar olmalıdır hayatta. Ölçülülük esastır. Özgürlük de net bir çizgiyle belirlenmiş olmalı, yasaklar da aynı netlikte belirlenmiş olmalıdır. Bu özgürlüğün içine öldürmek girince, diğer insanın da öldüreni öldürebileceğinin olanak dahilinde olduğunu kabul etmelidir başkaldıran. Ama bunu tüm insanlar uyguladıkları anda geçerlidir. Kurallar herkes için belirlendiğine göre, bu kuralı aşır, bir başkasını öldürme kural ihlaline girer. Bu da, asıl başkaldırmanın içinde öldürmenin olmadığı kanıtıdır. Yıkma değil, yaratma; mutsuz etmek değil, mutlu etmeyi amaçlar başkaldırma. “...bir insan dünyaya tek başına birlik getirebilecek güçte olsaydı, o zaman Tanrı’nın ta kendisi olurdu.”²⁶³ Bunu başarabilseydi, başkaldırmaya da gerek kalmazdı.

4.9. Tarihsel Öldürme

Tarihsel öldürmeler içinde, ussal öldürmeleri, cinayetleri haklı çıkaracak sebepleri barındırır. Çünkü ussal öldürme, en başta şiddete karşıdır. Şiddete karşı çıkmak da, şiddet uygulayanların efendiliğini ve kendinin köleliğini kabul etmek anlamına gelir. Başkaldırma ortadan kalkar. Tanrısal adaletin gelmesini beklerken, insanların adaletine boyun eğilmiş olur. Başkaldırmanın bir ilkesi de, tarih eğer öldürmeyi gerektiriyorsa, öldürmeyi seçmektir. Adaleti seçmek ise özgürlüğün bittinin kanıtıdır. “Başkaldırma

²⁶⁰ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.260

²⁶¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.261

²⁶² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.261

²⁶³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.262

devinimiyle devrimin vardığı noktalar arasında indirgenmez bir karşıtlık bulunduğu anlaşılıyor.”²⁶⁴ Her devrimin ilk adımı başkaldırmayla başlar. Camus’ye göre devrim önce başkaldırmanın kurallarını onaylar daha sonra ise onları yadsır. Çünkü kendisini onaylaması gerekmektedir.

Camus’ye göre 20. yüzyıl, tarihe, tanrı rolü yüklemiştir. Ama bu şekilde tarihi desteklemek yerine, Tanrı’yı desteklemektedir. “...tümüyle tarihsel bir düşünce yoksayıcıdır: Tarihin kötülüğünü tümüyle kabul eder ve bu noktada başkaldırmanın karşıtı durumuna gelir.”²⁶⁵ Ama başkaldıran insan tarihi suçlar, onu yadsır. İnsan, her şeyi tarih içinde yaşar. O her şeyi kabul etmezken, tarihi de kabul etmez. Tüm bunları yaparak, kendi varlığını onaylar. Başkaldırı her şeyi onaylamaz, sadece her şeyin olasılıklar dahilinde olduğunu söyler. Elde edilebilecek şeyleri sadece vaat eder. “Gerçek başkaldırma eylemi, ancak şiddeti sınırlayan kurumlar uğrunda razı olur silahlanmaya, şiddeti kurala bağlayanlar için değil. Bir devrim, ancak ölüm cezasının hemen kaldırılmasını güvenceye bağlıyorsa uğrunda ölmeye değerdir...”²⁶⁶ Devrim, onuruyla ilerlemelidir. Eğer onurunda kopuyorsa, kendi kaynaklarına ihanet etmiş ve sadece tehlike saçan bir seçim haline gelmiş olur.

4.10. Ölçü ve Ölçsüzlük

Camus’ye göre başkaldırı, aslında insanın tamamen özgür olmasını istemediğini, sınırlı ve zorunlu bir özgürlük isteği içinde olduğunu belirtir. Başkaldırma, eylemlerinde bir ölçü ve sınır belirler. Ama bu sınır ve ölçü, sınırsız yani tüm insanlığı kapsayan, evrensel bir şey, sınırsız içinde sınırlılıktır. Bazı durumlarda başkaldırma bunu isterken, devrim, başkaldırmanın yolundan gitmemiştir. Yoksayıcılığı savunanlar, başkaldırmanın gereklerini yerine getirmemişlerdir. Devrim, başkaldırı olmaktan çok kölelik haline gelmiştir.

Albert Camus, “Başkaldırıyorum, öyleyse varız.”ı, “Başkaldırıyorum, öyleyse varolacağız”a çevirmiştir. Bu da varlığın, oluş sürecinde olduğu anlamına gelir. Varlığın tek özelliği sadece oluş halinde olmak değildir. Oluş ve varlık birbirlerine muhtaçtırlar. Ne oluşsuz varlık olabilir, ne de varlıksız oluş. Her şey, zıttı olan şeye

²⁶⁴ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.265

²⁶⁵ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.265

²⁶⁶ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.268

muhtaçtır. Örneğin ying ve yang; her ikisi de zıttır ama birlikte temsil edilirler. Ama her şeyin de bir sınırı vardır. Aslında sınırsızlık diye de bir şey yoktur. İnsan aklının yetmediği, hesaplanması hiç bitmeyecek şeylere sonsuz denilmiştir. Ama bunu insan hesaplayamıyor veya kavrayamıyor diye, onun bir sınırının olmadığı anlama gelmemelidir.

“Her ortak eylem, her toplum bir disiplini varsayar, bu yasa olmadı mı birey düşman bir topluluk önünde eğilen bir yabancidan başka bir şey değildir.”²⁶⁷ Her insan, toplum içinde yaşayan bir birey olarak, tüm toplumun temsilcisidir. Her birey, hem kendi haklarını hem de tüm toplumun onurunu, şerefini üzerinde taşır. Bu onur ve şeref, her zaman yüceltilmeli, kimsenin aşağılamalarına izin verilmemelidir. Bana yapılan haksızlık, sana da yapılmış demektir. Bu başkaldırmadaki kardeşlik gibidir. Ernest Hemingway’nin karısı, gazeteci Martha Gertharl, başkaldırmanın onurunu üzerinde en iyi taşıyanlardan birisidir. Şahit olduğu savaşılarından biri olan Vietnam savaşında, Amerikalı olduğundan, ilk kez utandığını belirtmiştir. Çünkü oradaki sebepsiz bir vahşete tanık olmuş ve kendini bu savaştan sorumlu hissetmiştir. Bu savaşı durdurmak istiyordu. Çünkü savaş, Amerikalı vatandaşların devlete ödediği vergilerle alınan silahlar tarafından ve Amerikalılar adına yapılıyordu. Kendi adına böyle bir caniliğin yapılmasının kabul edilemez bir şey olduğunu belirtmiştir. Burada tek bir bireyde toplanmış, kolektif bir ruhu görmekteyiz.

Camus’ye göre başkaldırma, saf gerçeklikten yola çıkmıştır ve gerçeğe doğru ilerleme çabası içindedir; devrim ise, yaptığı her şeyi yaşamak için yapar ama belli bir politika izler. İlkçağ felsefesi doğayı, ortaçağ felsefesi Tanrı’yı, yeniçağ felsefesi ise aklı inceler. Yakınçağ felsefesi ise, insanı yani kendi kendini araştırmaya başladı. Bundan önce insan dışında her şeyi yüceltiler, şimdi sıra insandadır. İlkçağ felsefesinden sonra doğa, sadece gözlem aracı olmaktan çıkmış ve devamlı yenilenen, kendini gerçekleştiren bir yapı haline gelmiştir. “Tanrı bu tarihsel dünyadan kovulduktan sonra Alman düşüncüsü doğar, bu düşüncüde eylem kusursuzlaşma değil, fetihtir artık, yani zorbalıktır.”²⁶⁸ Hıristiyanlık, doğanın kendini değiştirme ve yenilemesinden kaynaklı olarak, yenilmiştir. Ama hala dinlerin savaşı devam

²⁶⁷ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.273

²⁶⁸ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.275

etmektedir çeşitli yöntemlerle. Savaş devam ettikçe, kesin bir yenilgiden söz edemeyiz. Dinler doğaya karşı savaş açar, doğa da dinlere karşı.

“Tanrıyla birlikte Şeytan da öldü, artık hangi yola saptığını bile görmeyen bir soysuz cin çıktı onun küllerinden.”²⁶⁹ Ama insan, hala ölçsüzlüğü kullanıyor ve bunu da devam ettiriyor, çünkü ölçsüzlük insana mahsus bir şeydir. Ölçü ise, sonunun ne olacağını bilmeden tükenmez çabasını hala sürdürmektedir. Başkaldırmayı yaratan ve sürdürecektir olan, ölçüdür. İnsan ölçsüzlüğü sadece içinde yaşamalı, muhakemeyle davranıp, ölçsüzlüğü geri plana atıp, ölçülülüğü seçmelidir. “Eğer Hıristiyanlık “eskiden kendisine ait olan başkaldırma ve öfkelenme erdeminin, kendisinden kesin biçimde koparılıp atılmasına boyun eğmekte diretirse” Hıristiyanlar yaşayacak ve Hıristiyanlık ölecek”²⁷⁰

4.11. Yoksayıcılığın Ötesinde

Camus'nün düşüncesine göre insan, kendi dokunuşunu tarihe dokundurmadıktan sonra, tarih bir hiç demektir. Gerektiğinde, tarihe karşı başkaldırmasını bilen kişiler sadece tarihi var edebilirler. Başkaldırma, elbette faydasız kişilerin eline de geçebilir. Ama başkaldırı her seferinde biraz daha güçlü ayağa kalkar, amaçlarına ulaşmak için daha güçlü doğar. Başkaldırmanın ve insanın bu çabası tarihin sonuna dek, son insan da ölünceye kadar sürer. İnsanların acılarını dindirmek için Hıristiyanlık inancı şart koşmuş, insana mutlu son için başka seçenek bırakmamıştır. İnanmayan insan için cennet de yoktur, mutluluk da. Hıristiyanlık, sana cenneti vaat ediyorum ama bu dünyada değil demiştir. İnsanın başka seçeneğinin olmaması, seçeneksiz bırakılması, onun özgürlüğüne bir ket vurmuştur. “Tarihsel Hıristiyanlık, tarih içinde acısı çekilen kötülüğün ve öldürmenin iyileştirilmesini tarihin ötesine atar.”²⁷¹ Tarih ötesine atılan bir cennet ve mutluluk vaadi, yaşadığımız tarih içinde mutsuzluğun sonunu getirmiyor, dünyada da bir mutluluktan söz etmiyor, zorbalığın zorbalıklarının sonunu getirmiyordu. “Onursuz devrim, soyut bir insanı etten kemikten insana yeğ tutarak varlığı yoksayan hesap devrimi ise, aşkın yerini kine veriyor demektir. Başkaldırma cömert kaynaklarını unutup da kinle kirlendi mi, yaşamı yoksar, yok edişe koşar, en sonunda, bugün Avrupa'nın bütün pazarlarında, satılmaya hazır bekleyen şu küçük

²⁶⁹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.276

²⁷⁰ Rey, *Camus Başkaldıran İnsan*, s.54

²⁷¹ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.279

ayaklanmışları, şu köle adaylarının alaycı sürüsünü ayağa kaldırır. Artık ne başkaldırmadır, ne de devrim, hınç ve zorbalıktır yalnız. O zaman, güç ve tarih adına, devrim şu öldürücü, şu ölçüsüz çark olunca, yeni bir başkaldırma kutsal görev olur, ölçü ve yaşam adına...savaşmamız gerek...Yoksayıcılığın ötesinde, yıkıntılar arasında, bir yeniden-doğuşu hazırlıyoruz hepimiz. Ama pek az kimse biliyor bunu”²⁷²

Avrupa insanı, bugünün değerini, ilkelerini hiçe sayarak, gelecek için çırpınıp durur. Yaşamı ve gerçek Tanrı’yı yok sayarak, kendilerini üstün görür, kendilerine Tanrı rolü yüklerler. Doğaya ve en önemlisi insana inanmazlar ama tüm insanlığın ütöpik özgürlüğünü isterler. Tüm bunlar, insana sadece mutsuzluk verir. İnsan olabilmek için önce insanlık içinde yer alabilmek gerekmektedir. İnsan kendini Tanrı olarak görerek, insanlıktan çıkar. Yapılması gereken Tanrı’yı yadsımak değil, insanın Tanrılığını yadsımaktır. “Yaşamayı ve ölmeyi öğrenmek, bir de, insan olmak için, tanrı olmayı yadsımak.”²⁷³ Sonuç olarak, Camus’nün metafizik başkaldırı ve tarihsel başkaldırı incelemesi onu olumsuz başkaldırıya götürür ve Camus bu tür bir başkaldırımı reddeder. Ona göre, tarihte ortaya çıkan devrimler başkaldırının özünden sapmıştır. Onun savunduğu başkaldırı, absürde ve kötülüğe karşıdır ve insanı intihardan uzaklaştırır. Başkaldırma düşüncesinde, sınırlı bir özgürlük istemiyle birlikte, herkes için iyilik ve adalet, ölüme ve öldürmeye karşı olma vardır. Camus, bu tür bir başkaldırımı sanatta ve sendikacılıkta bulur. Sanat, özellikle de roman, insanın istediği birlik düşüncesini yaratmayı başardığı ve bunu yaparken de yoksayıcılık ve cinayetten uzaklaştığı ölçüde başkaldırının kaynağında yer alır. Sendikacılık da ise, birey ve toplum arasında bir denge kurulmuştur, birbirlerini ortadan kaldırmaya yönelmezler, birbirlerini ve haklarını savunurlar.

4.12. Sisifos’u Mutlu Hayal Etmeli

“Vebanın zayıf yapılı insanları etkilemediğini ve özellikle güçlü yapıları yok ettiğini okuduğunu anımsıyordu.”²⁷⁴ Tanrılar da Sisifos gibi güçlü, kendileri karşısında sağlam duran bir insana dayanamamışlardı. Bu yüzden onu sonu gelmez bir cezayla cezalandırmışlardır. Ama Sisifos yine de umutsuzluğa kapılmamıştır. Camus, en zor elde edilebilecek şey olarak, mutluluktan bahseder. İnsan kahraman da olabilir ama bu

²⁷² Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.280

²⁷³ Camus, *Başkaldıran İnsan*, s.281

²⁷⁴ Camus, *Veba*, s.52

mutluluğunu garantilemez. Camus için, Sisifos Söyleni, varoluşun saçmalığını anlayabilmek için yazılmış en önemli eserlerden biridir. Hayatın saçmalığı üzerine kurulmuştur. Sisifos' un temel savı şöyledir: "Eğer Tanrı insanoğlunun kendi durumuna ilişkin kendine sorduğu sorulara yanıt verseydi ya da insanoğlu kendine sorular sormasaydı saçma diye bir şey olmayacaktı; saçma, hep yanıtız bırakılan, doyuma ulaştırılamayan sorgulamadan doğar."²⁷⁵ Sisifos'ta işlenen en önemli sorun, intihar sorunudur. İntihar, sadece kendini öldürmek yok etmek değil, aynı zamanda, bir varoluş çabasıdır. Yaşamın yaşanmaya değip değmediği sorusundan hareketle, intihar sorunu çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu sorun incelenirken karşımıza, saçma yani absürd sorunu çıkar. Saçma sorunu ise, tek başına saçma olmasından değil de, insanın saçmanın karşısında koyduğu duruşu belirtir. Camus, tüm saçmalara, yazdığı eserlerle karşılık vermek ister.

Camus'de Tanrı'ya bir başkaldırma vardır. Camus'ye göre Tanrı, insana ölümden başka bir kader sunmamış ve insanı bu dünyada eli kolu bağlı bir şekilde bırakmıştır. Böyle bir Tanrı saçmadır. İşte Camus böyle bir Tanrı'ya başkaldırır. Burada belirtmek gerekir ki; "Tanrı ile ilgili olarak başkaldırma problemi, varolan bir Tanrı'yı gerektirir. Bu, Tanrı'yı yok sayan bir başkaldırma değil, Tanrı'yı hor gören, Tanrı'nın insana kötülük ettiğini düşünen bir başkaldırmadır." Tanrı'nın olmadığı, dünyanın ve hayatın saçma olduğu düşüncesinden hareketle bir saçma ahlakı ve bu saçma dünya görüşü ve saçma ahlakından da bir başkaldırı ahlakı çıkarmaya çalışan bir sanatçı filozoftur."²⁷⁶ Camus, insanın aklına aykırı gelen bir dış dünya olduğunu ve bunun da saçma olduğunu söyler. İnsan ancak dış dünyayla karşılaştığında bunun saçma olduğunu farkına varır. "Saçma, akıldışı olan dünya ile insan bilinci arasındaki kopuştan kaynaklanır."²⁷⁷ Camus bu düşüncesinden en çok Sisifos Söyleni adlı kitabında bahseder. Sisifos, her seferinde kendiliğinden yine aşağıya yuvarlanacak olan bir kayayı dağın tepesine itmeye mahkûm edilmiştir. Bin bir zahmetle dağın tepesine kadar çıkarılan taş, birkaç saniye içinde tekrar aşağı doğru düşer ve bu sonuçsuz çabalar Sisifos tarafından sonsuza kadar tekrar edilmek zorunda bırakılır. Camus'ye göre hikâye kahramanının boşuna çabaları anlamsız bir dünyanın yaşanması ile aynıdır. Fakat Camus, insanın bu durumu idrak etme hareketinin, onu bu acı vaziyetinin üstüne

²⁷⁵ Rey, *Camus Başkaldırın İnsan*, s.38-39

²⁷⁶ Ali Osman Gündoğan, *Saçmadan Başkaldırı Ahlakına*, Akademik Araştırmalar, y.1, s.3. Kış 1996, s.1

²⁷⁷ Gündoğan, *Saçmadan Başkaldırı Ahlakına*, s.1

çıkartabileceğini savunur. Camus, dünya ve hayat ne kadar boş olursa olsun, insanın bilinci ile bu durumu aşabileceğini savunur. Kısacası Camus, Sisifos Efsanesi'nde saçmanın varlığını kanıtlamaya, sonra da saçmanın bilincine varmanın, insanı intihara değil de başkaldırmaya götürdüğünü göstermeye çalışır. Sisifos bitmek bilmeyen kaya yuvarlamalar sonucunda değil ümitsizliğe kapılmak, daha da mutlu olur. Kayayı en tepeye çıkarınca gerçek mutluluğu yakalar ama kaya tekrar yuvarlanınca, tekrardan işe koyulur ve mutluluğa doğru, yani zirveye doğru, kayayı tekrar yukarı çıkarmaya çalışır. Her gün işini layıkıyla yapmanın sevincini yaşar. İradesini hiç kaybetmez. “Kuşkusuz, bugün, insanların sabahtan akşama çalışıp sonra da yaşamak için geri kalan zamanlarını kâğıt oynayarak, kafelerde ve çene çalarak harcamayı yeğlemeleri kadar doğal hiçbir şey yoktur.”²⁷⁸ Sisifos'un yüzyıllar önceki durumuyla, modern insanın durumu arasında pek bir fark görülmemektedir.

“Sisifos, Tanrılara karşı işlemiş olduğu suçun cezasını çeken, bu cezayı kabullendiği için durumundan şikâyet etmeyen bir varlık olarak, üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirmekten dolayı mutlu olan bir kahramandır. Sisifos'un sorumluluğu yaşayışı, onu eylemsiz ve aynı eylemleri tekrar etmeye mahkûm hale getirmektedir. Böyle bir katlanış ve pasiflik hali olarak anlaşılan sorumluluk, eylemdeki özgürlüğü ortadan kaldırmakta ve insan eyleminin önünü tıkamaktadır. Böyle bir durumda insanın sorumluluğu onu ya kendine ya ailesine ya da içinde yaşadığı topluma bağlı hale getirmekten başka bir şey olamaz. Sisifos'un eylem biçiminin tam karşıtı olabilecek bir eylemi, Camus'nün Veba'daki kahramanı Dr. Rieux'de görürüz. O, kötülüğü temsil eden vebaya karşı, kötülüğü ortadan kaldırma ve onunla mücadele etme sorumluluğunu hissettiği için sürekli eylem halinde olan bir kahramandır. Dr. Rieux'nün yaptığı gibi sorumluluk, düşüncenin evrensel itişiyile insanı bütün bir insanlığa bağlayacak olan evrensel ahlaka kavuşturacak bir eylemin önündeki bütün engellere bir isyan düşüncesi olmalıdır. Sorumluluk, sonucu kabul ediş veya ona katlanış değildir.”²⁷⁹

²⁷⁸ Camus, *Veba*, s.14

²⁷⁹ Gündoğan, *Eylemde Sorumluluk ve Özgürlük İlişkisi*, s.2

SONUÇ

Camus, çağının içinde bulunduğu duruma eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Eserlerinde, çağını anlamak için çaba sarf eden Camus, saçmayı, başkaldırıyı ve yabancılaşmayı çıkış noktası yapmıştır. Saçma kavramı, farklı alanlarda sıklıkla kullanılsa da, kendisinden söz edildiğinde ilk planda varoluşçuluğu hatırlatır. Camus'nün varoluşçu filozoflar arasında görülmesinin nedenlerinden biri de budur. Bunun da sebebi, varoluşçuluğun ortaya çıktığı çağın içinde bulunduğu bunalım durumu ve çıkmazıdır. Varoluşçuluk böyle bir ortam içinde, insanın kendi varlığını sorgulama ihtiyacından kaynaklanmış ve ortaya çıkmıştır. Kendi topraklarında mutlu yaşayan, kendi kendisine yetinmeye çalışan sanayi devrimi öncesi insanları, sanayi devrimi ile başlayan kentleşme süreci içinde, topraklarından, gelenek ve göreneklerinden koparılmış bir şekilde büyük kentlerin yabancılığına terkedilmişlerdir. Bu durum da insanı yalnızlaştırmıştır. Yalnızlaşan insan, teknolojinin ve sanayileşmenin iyice hızlanmasıyla birlikte kendini tam bir çıkmazda görmüş ve bu durum da onun dünya karşısında bulantı, tiksinti duymasına neden olmuştur. İnsan terkedilmişlik ve dünyaya fırlatılıp atılmışlık duygusu ile yaşamak zorunda bırakılmıştır. Tam da bu durumda insan, özgürlüğünün bilincine varamamış, insanın kendi varlığını sorgulama başlamıştır. Bu yüzden varoluşçuluk felsefesi, insan varoluşunun anlamı, insanın kendini gerçekleştirme gibi konuları ele alır. Varoluşçuluk bu gibi durumlardan insanı kurtarmaya çalışmak amacıyla doğmuş ve ilerlemiştir. Varoluşçuluk aslında bir başkaldırı biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer felsefelere nazaran varoluşçuluk, insanı, insan olmasıyla ele almış ve bu nedenle de diğer felsefi disiplinlerden onu ayırmış, insanın kendini, varoluş sebebini açıklamaya çalışmış ve insanı içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarmaya çalışmıştır. Bu akımın temelini, özgürlük düşüncesi oluşturur. Çünkü insanın gerçek varoluşu özgürlüğü zorunlu kılmaktadır. Her insanı biricik bir varlık olarak ele alan varoluşçulara göre özgürlük zorunludur.

Varoluşçulukla birlikte, insanın içinde yaşadığı dünyanın ne kadar saçma ve anlamsız olduğu görülmeye başlanmıştır. Camus'nün düşüncesine göre ise saçma, anlam arayışı içerisinde olan insan ile bu arayışa cevap veremeyen dünyanın karşıtlığı olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya, hayat insanın beklentilerini

karşulamakta eksik kalır ve insana daha da zorlar. Bu nedenden ötürü, saçma dünyaya ait bir kavram değil, insanın dünyaya yüklediği bir sıfattır. Her şey saçmadan çıkmaktadır. Temel sorun saçmadır ve Camus de saçmadan hareketle diğer konulara eğilmiştir. Saçma ne dünyadır ne de insandır. Saçma, her ikisi arasındaki kopmaz bir ilişkidir. Bu nedenden dolayı Camus intiharı onaylamaz. Saçma varlığını her ikisine de borçludur çünkü. İnsan intihar ederse unsurlardan birisi de yok olacak anlamına gelir. Bununla birlikte saçma, insanın gerçekliğini fark ettiği ilk gerçeğidir. Bu nedenle de birbirlerinden ayırlanamamaktadırlar. Saçmayı her insan fark edemez. Fark etmeyen insan günlük uğraşlarla, geleceğe bağlı halde yaşarken, saçmayı fark eden insan sadece şimdiki yaşamaya bakar. Saçmayı fark edebilmek için, saçma duygusunu yaşamayı, hayatı sorgulaması gerekmektedir insanın. İnsanın ölümsüz olmak istemesiyle başlar bu duygu. Ölümsüzlüğe, insan anını yaşayarak ve daha çok ve kaliteli yaşamaya çalışarak ulaşabilir. İntihar da bu nedenle, saçmadan bir kaçış yolu değildir. Tanrı'nın hayata bir anlam yüklediğine inanmak, umut etmek de aynı şekilde saçmadan insanı kurtaramaz. Tüm bu durumlar bireyi, yabancılaşmaya götürür.

Yabancılaşma kavramını ilk kullanan düşünür Rousseau'dur ve o, bu fikirleri "Toplum Sözleşmesi" adlı eserinde dile getirir. Rousseau, insanın özgürlüğünü, eşitliğini kısıtlayabilecek her türlü yapıyı, yabancılaşmış bir düzen olarak görür. İnsanın kendine yabancılaşmasındaki sadece insanın "kendisi"dir. Birey, saçma bulduğu bu dünyada hem kendine hem ötekine hem de yaratıcısına yabancılaşır. Yapılması gereken şey, tamamen kendinden olmayı, yani yabancıyı yok etmek değil, uyum içinde yaşanabilir ortamı ve kuralları sağlamaktır. Rousseau'dan sonra Hegel ve Marks da yabancılaşma kavramına değinirler. Hegel'in felsefesinin ilk sırasında "yabancılaşma" kavramı vardır. Hegel'e göre, insanın dünyadaki tek mutsuzluk kaynağı, yabancılaşmadır. İnsan bu durumda kendini güçsüz ve dünyanın karşısında çaresiz hisseder. Yabancılaşmadan kurtuluş yolunu ise, insanın yaratıcısından uzak kalmaması ve insanın kendine yönelmesidir. Hegel'in düşüncesine göre Yaratıcı, insana yabancı bir varlık değildir. Marks ise "yabancılaşma" kavramına diğer filozoflara göre daha farklı bakmaktadır. Marks'ın burjuva toplumu olarak niteliği kesimi, yabancılaşmanın yaşadığı toplum olarak niteler. Marks'da yabancılaşma daha çok, işçinin kendi emeğine, kendi ürettiği ürüne, yaptığı işe ve diğer çalışanlara yabancılaşması olarak geçer. Yabancılaşma, kapitalist düzenin getirilerinden biridir. Camus'ye göre, dünyayla uyum içinde yaşamak istiyorsa insan birbirlerinden

kurtulmaya çalışmak yerine, belli sınırlar içinde, bir arada yaşamayı öğrenmelidir. Bu yabancılık halini Camus, en iyi “Sisifos Söyleni” adlı eserinde bahsettiği Sisifos’ta betimler. Varoluşunu sorgulamaya başlayan insan, dünyanın saçmalığı karşısında kendini korumasız hisseder. Bu korumasız durumdan onu kurtarabilecek tek güç, yaratıcısıdır. Ama yaratıcı da hiçbir kötülüğe engel olmamaktadır. Yaratıcıdan umudunu kesen insan, her şeye yabancılaşmaya başlar. Tek çıkış yolu olarak, Tanrı’nın yerine geçmeyi görür. Bunu da başaramayan insan artık sadece hayata karşı bir başkaldırı içinde bulur kendini. Saçmadan kaçış yolu olarak insanlar umudu, intiharı ve başkaldırımı görürler. Camus’ye göre ise saçmayı ve yabancılaşmayı aşabilecek tek çıkar yol, başkaldırıdır. Ama başkaldırı yanlış yorumlandığında daha da büyük sorunlara neden olmuştur ve yanlış yorumlanmaya devam ettikçe, sorun olmaya da devam edecektir. Camus’nün savunduğu anlamda başkaldırıcı insan hayır diyebilen insandır. Başkaldırma Camus’de iki şekilde kendini göstermiştir; metafizik başkaldırma ve tarihsel başkaldırma. Metafizik başkaldırma, Tanrı fikrini insanların tamamen zihninden çıkarmakla sağlanabileceğini söylemiştir. Metafizik başkaldırıcı insan, dünyadaki adaletsizliğe karşı çıkar. Ayrıca hayatın ölümlle sonlanmasını kabullenemez. Ama buradan Tanrı’yı yok saydığı anlamını da çıkarmamalıyız. Metafizik başkaldırı, Tanrı’ya meydan okur. Tanrı’nın yerine geçerek tüm adaleti sağlamak ister. Ama adaleti sağlamaya çalışırken, diğer insanların özgürlüklerini de ellerinden almadan edemezler. Camus’ye göre tüm bu nedenlerden dolayı metafizik başkaldırı, amaçlarından sapmış ve bir sonuca ulaşamamıştır. Tarihsel başkaldırma ise metafizik başkaldırmanın ortaya çıkardığı bir başkaldırma türüdür. İnsanların zihinlerinde Tanrı öldükten sonra, başkaldırı nesnesi insan ve tarih olmuştur. Tanrı öldüğüne göre, dünyayı insanın kendi güçleriyle değiştirip düzenlemelidir. Tanrı öldükten sonra, Tanrı’nın yerini, tarih alır. Camus’ye göre tarihsel başkaldırı, kendini devrimde açığa çıkarır. Devrimler ile insan, Tanrı’nın yerini alarak, kendine Tanrı sıfatlarını yükler. Tarihsel başkaldırma kendini devrimler yoluyla açığa çıkarmıştır. Ama Camus’ye göre başkaldırı ve devrim farklı şeylerdir. Tarihsel başkaldırı, diktatörlüğü ve zorbalığı da beraberinde getirmiştir.

Camus’ye göre, başkaldırma yolundan sapmıştır. Ama Camus’nün önerdiği başkaldırma da insana pek mutluluk getireceğe benzememektedir. Sonucunda ölümün kesinlendiği ve ölümden sonra hiçbir şeyin olmayacağını söylediği bir hayattan insan ne kadar zevk alabilir ki! Saçmadan bizi uzaklaştırabilecek tek şey Camus’ye göre

sanat ve edebiyat alanıdır. Çünkü insan kendini ancak orada gerçekleştirebilmekte, yaratıcılığını ortaya koyabilmektedir. Camus, saçmadan kurtuluş yollarını insanlara göstererek, hayatın her şeye rağmen yaşanmaya değer bir yer olduğunu söyleyerek, insanın kendine yabancılaşmasının önünü kapatmaya çalışmış ve mutlu bir hayat yaşanması gerektiğini belirtmiştir.

KAYNAKLAR

- Acarlođlu A. Albert Camus'nün Yanlışlık Adlı Oyununda Kişiler ve Uzamlararası Karşıtlıklar, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/13/180/1413.pdf
- Ağırman F. (2009). "Felsefi Bir Kavram Olarak Yabancılaşma: Rousseau, Hegel ve Marx Örneği", *Felsefe Dünyası*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Sayı: 49, Ankara
- Akarsu B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Yay., İstanbul
- Aydemir B. *Varoluşçu Tiyatro*, e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/gsf/article/view/3130
- Akış Y. (2007). *Albert Camus ve Jean Paul Sartre'da "Saçma"nın Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, 132s
- Bayraktar L. (2000). Albert Camus ve Yunus Emre'de Absürd Kavramı, *Felsefe Dünyası*, Sayı 31, s.81-101
- Camus A. (1990). *Başkaldıran İnsan*, Çev; Prof. Dr. Tahsin Yücel, V Yay., 3. Baskı, Ankara, Ocak
- Camus A. (1997). *Düğün ve Bir Alman Dosta Mektuplar*, Çev; Tahsin Yücel, Can Yay., İstanbul
- Camus A. (2010) *Düşüş*, Çev; Hüseyin Demirhan, Can Sanat Yay., 11. Baskı, İstanbul, Şubat
- Camus A. (2010) *Mutlu Ölüm*, Çev; Ramis Dara, Can Sanat Yay., 7. Baskı, İstanbul, Ekim
- Camus A. (1965). *Sanatçı ve Çağı*, Çev; Yıldırım Keskin, Bilgi Yayınevi, Ankara
- Camus A. (2011). *Sisifos Söyleni*, Çev; Tahsin Yücel, Can Sanat Yay., 18. Baskı, İstanbul, Haziran
- Camus A. (2010). *Sürgün ve Krallık*, Çev; Tahsin Yücel, Can Sanat Yay., 5. Baskı, İstanbul, Ağustos
- Camus A. (2011). *Veba*, Çev; Necdet Tanyolaç Öztokat, Can Sanat Yay., 15. Baskı, İstanbul, Nisan
- Camus A. (2011). *Yabancı*, Çev; Vedat Günyol, Can Sanat Yay., 36. Baskı, İstanbul, Mart
- Çüçen A. (2003). *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, 3. Basım, Bursa

- Gordon N. (2001). *İbn-i Sina'nın Talebesi Hekim*, Çev; Oktay Etiman, Yurt Kitap-Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Haziran
- Göze A. (2009). *Siyasal Düşünceler ve Yönelimler*, Beta Yay., 12. Baskı, İstanbul
- Günay M. (2010). *Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu*, İlya Yay., 3. Basım, İzmir
- Gündoğan A. O. (1997). *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yay., 2. Baskı, İstanbul, Nisan
- Gündoğan A. O. (1996). Edebiyat ile Felsefe İlişkisi Üzerine, *Akademik Araştırmalar*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, A.Ü. Matbaası, Y.1, Sayı 2, Ankara, Güz
- Gündoğan A. O. *Eylemde Sorumluluk ve Özgürlük İlişkisi*, www.aliosmangundogan.com
- Gündoğan A. O. (1996). Saçmadan Başkaldırı Ahlakına, *Akademik Araştırmalar*, Y.1, Sayı 3, Kış
- İşler E. (2001). 20. Yüzyıl Fransız Romancılığında Uşçuluğa Tepkiler, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:9
- Köktürk M. (2006). *Kültürün Dünyası Kültür Felsefesine Giriş*, Hece Yay., 5. Basım, Ankara, Şubat
- Langer W.C. (2004). *Hitler'in Psikopatolojisi*, Çev; Kemal Bek, Zeki Çakılalan, 1. Basım, Donkişot Yay., İstanbul, 2004
- Montaigne (2003). *Denemeler*, Haz; Eylül Yılmaz, Sentez Neşriyat, İstanbul, Haziran
- Nietzsche F. (2011). *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, Çev; Nejat Bozkurt, Say Yay., 10. Baskı, İstanbul
- Ollman B. (2006). *Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş*, Çev; Ayşegül Kars, Yordam Kitap, 2. Basım, İstanbul
- Öktem Ü. (2011). Felsefede Edebiyatın Yeri ve Önemi, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz, Sayı:12, www.flfsdergisi.com
- Özlem D. (2001). *Max Weber' de Bilim ve Sosyoloji*, İnkılâp Kitabevi, 3. Basım, İstanbul
- Rey P. L. (2010). *Camus Başkaldıran İnsan*, Çev; Elif Gökteke, Yapı Kredi Yay., 1. Baskı, İstanbul, Kasım
- Sartre J. P (1998). *Yöntem Araştırmaları*, Çev;Serdar Kırkoğlu, Kabalcı Yay., İstanbul
- Semenoglu O. (2005). Eros/Thanatos Savaşımından İzlenimler, *Aknem Dergisi*, Sayı:19(4)

- Türkyılmaz Ü. (2003). Albert Camus'nün Caligula'sında Yaşam ve Ölüm Diyalektiği, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı:43
- Uysal A. (2008). XX Yy'da Yabancılaşma ve Sanat, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 24, İzmir
- Weber A. (1998). *Felsefe Tarihi*, Çev; H. Vehbi Eralp, Sosyal Yay., 5. Basım, İstanbul
- Weber M. (2006). *Meslek Olarak Siyaset*, Türkçesi; Timuçin Afşar, Mehmet Sert, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul
- Yıldız T. (2009). *Varoluşçu ve Absürd Tiyatro*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 32s
- Yılmaz A. (2005). Albert Camus'nün Doğrular Adlı Oyununda Anlam ve Değer Bakımından Kişi, Eylem ve Özgürlük, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 29, No:1, Mayıs
- Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu (1994). *Türk Dil Kurumu Okul Sözlüğü*, Haz; Prof. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Hazma Zülfikar, Prof. Dr. Nevzat Gözaydın, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara

ÖZGEÇMİŞ

ADI SOYADI: Öznur ÖZDEMİR
ANNE ADI: Mine
BABA ADI: Nuri
DOĞUM YERİ VE TARİHİ: Antalya-1985
LİSANS EĞİTİMİ: Pamukkale Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü
MEZUNİYET TARİHİ: 2008
YABANCI DİL: İngilizce (İyi)